תוספות יום טוב על מסכת שבת

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

פרק א

א יציאות השבת. פי׳ הר״ב הוצאה שמרשות לרשות. והרשויות הם מפורשים בפי׳ הר״ב בריש פרק י״א ובפירוש הרמב״ם בכאן. ואל תטעה בדברי הרמב״ם בראותך שכתב גבי כרמלית שיתחייב מלקות המזיד. והביא ראיה משפחה חרופה דשוגג לא. ותחשוב שר״ל מלקות ארבעים שבתורה דליתא אבל נמצא עוד לו שקורא מכת מרדות דמדרבנן בשם מלקות בפי׳ מ״ד פ״ט [א) ועי׳ עוד בפי׳ המשניות להרמב״ם יומא פ״ח מ״א. כבר הערונו בראש סדר זרעים כי הדברים הבאים בתוי״ט מגבלים בשני חצאי מרובע ואחר הראשון כובב כזה [* לא היו בדפוס ראשון (פראג שע״ז) ונוספו בדפוס קראקא (ת״ג) ע״י הרב המחבר בעצמו.] [*ובמשנה ז׳ פרק בתרא דשביעית] ובמשנה ב׳ פ״ד דגיטין וכן שם בפירוש הר״ב ואף בגמ׳ פרק ד׳ דכתובות דף מ״ה [ע״ב] מאי לוקה מכת מרדות מדרבנן. והראיה משפחה חרופה משום דכל דתקון [רבנן] כעין דאורייתא תקון. [*ועוד בלשון הרמב״ם דהכא דברים אכתוב בפירושם במשנה ד׳ פ״ב דכריתות ע״ש]:

יציאות השבת. וכתב הרמב״ם דאע״ג דמלאכה זו מנויה בסוף אבות מלאכות בפ״ז. הקדימוה לפי שזאת המלאכה היא נמצאת תדיר ובה יכשלו בני אדם על הרוב לפי שאינם צריכין בה לכלום [ב) במשניות ד׳ נאפולי הנוסחא בפי׳ הרמב״ם ״לכלי״ ועי׳ בס׳ בית דוד.] וטעם שני ללמדנו שהיא מלאכה אע״פ שהנראה ממנה שאינה מלאכה עכ״ד. וכ״כ התוס׳ [ג) הכונה לפי ב׳ פירושי ר״ת ומה שאומר התוי״ט וכתבו עוד הוא בלתי מדויק כי דברי הר״ן המה ע״ש.]. וכתבו עוד דתנא בעי למינקט סידוריה בדברים האסורים בע״ש ובתר הכי בשבת עצמו כדקתני לא יצא החייט במחטו וכו׳. ובתר הכי תני במה מדליקין וכו׳ וכיון שהיה צריך להתחיל ולשנות לא יצא החייט הוצרך לשנות בתחלה שהוצאה אסורה בשבת דמשום לתא דידה הוא דגזרי׳ ע״ש עם חשיכה ואע״פ ששנה ולא יקרא לאור הנר וכו׳ ולא הקדים לשנות אבות מלאכות שלהן הנהו אגב גררא דלא יצא נקטינהו והיינו נמי שהתחיל לשנות לא ישב וכו׳ אע״פ שאינו מאיסור שבת כלל לפי שהוא יותר מבעוד יום וסמך לו ענין לא יצא וכו׳ כ״כ הר״ן. ועיין בפי׳ ריש מ״ב:

יציאות. פי׳ הר״ב דכתיב אל יצא וכו׳. עיין בריש מסכת שבועות בפירושו ומ״ש לקמן בס״ד:

שתים. פי׳ הר״ב הוצאה והכנסה. ולעיל פי׳ דהכנסה נמי קרי לה הוצאה ובגמרא ר״פ הזורק (שבת צ״ו:) יהיב טעמא מסברא דמכדי מרשות לרשות הוא מה לי אפוקי מה לי עיולי [*ואמרינן בפ״ק דשבועות דף ה׳ [ובריש מכילתין] וטעמא מאי. תנא כל עקירת חפץ ממקומו הוצאה קרי לה] ועיין ר״פ י׳:

שהן ארבע. פי׳ הר״ב מדבריהם וכו׳ שנאמר בעשותה וכו׳ וכן בכל וכו׳ יחיד שעשאה וכו׳ ברייתא בגמרא [דף ג׳.] מעם הארץ בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה יחיד שעשה אותה חייב שנים וכו׳. וכתבו התוס׳ שאין זה אלא כפל לשון וכדאתמר בתר הכי ולא נקט אלא בעשותה וכו׳ יחיד וכו׳ ולא הרישא. ולפיכך בדברי הר״ב ג״כ כפל ואולי שהר״ב נתכוין לשנים שעשאו בבת אחת וכדתנן במ״ה בפרק המצניע ועיין מ״ש שם בס״ד דלא נפקא כלל מבעשותה לא הא ולא הא:

ושתים שהן ד׳ בחוץ. כתבו התוס׳ תימה לר״י אמאי צריך למיתני תרתי דעני ודבעל הבית מה לי עני מה לי עשיר ונראה לר״י דאצטריך לאשמעינן משום דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים מה לי מוציא מרה״י לרה״י ולא הוה גמרינן הוצאה דעני מבעה״ב ולא בעה״ב מעני ותדע מדאיצטריך תרי קראי בהוצאה כדנפקא לן בריש הזורק מויכלא העם מהביא [שמות ל״ו] [והביאו הר״ב בריש מס׳ שבועות] ובספ״ק דעירובין נפקא לן מקרא אחרינא דדרשינן אל יצא [וכתבו הר״ב לעיל] והתם [בעירובין] פירשנו דהיינו משום דמלאכה גרועה היא איצטריך תרוייהו חד לעני וחד לעשיר עכ״ד ועי׳ עוד מ״ש בס״ד במשנה ב׳ פי״א:

כיצד העני עומד בחוץ. כתב הר״ן [וכ״כ התוס׳ רפ״ה ועיין רפ״ו] ופתח לפרושי מהיכא דסליק מיניה וליכא קפידא במלתא כדאמרינן בריש נדרים דזמנין מפרש תנא ברישא מאי דפתח ביה וזמנין מאי דסליק מיניה עכ״ל ושם כתב דטעמא לאשמעינן דליכא קפידא במלתא וכל תנא דתני כדבעי שפיר דמי וליכא בהא מלתא משום ותבחר לשון ערומים [איוב ט״ו] ע״כ. ואע״ג דבריש נזיר קאמרינן טעמא. בריש נדרים מסקינן דלאו דוקא:

פשט העני את ידו. פי׳ הר״ב ובתוכה קופה או הסל שמקבל בו ככרות וכו׳ אורחא דמלתא נקט דהא בעי לפרושי דרוצה לקבל צדקה מטעמא דמפרש. ומ״ש דמצוה הבאה בעבירה חייבין עליה. ואפילו לר׳ יהושע דפרק י״ט דמכילתין מ״ד ולרבי יוסי דסוכה פ״ג משנה י״ד דהלכתא כותייהו דלא נתנה שבת לדחות אצל מצות צדקה כלל משא״כ במילה ולולב שניתן לדחות. וה״נ מסקינן בגמרא דף קל״ז. דמודה ר׳ יהושע בשתי תינוקות א׳ של ע״ש ואחד של שבת ומל של שבת בע״ש ושל ע״ש בשבת דחייב משום דהשתא לא נתנה שבת לדחות לגבי האי גברא ואע״ג דלגבי תינוקות דעלמא אתיהיב. ופסקו הרמב״ם בפ״ב מהלכות שגגות ועיין סוף פ״ו דפסחים. ומיהו בכאן מפרש [הרמב״ם] דהאי דנקט עני דלשון קצרה הוא לפי שהיה צריך לומר האיש העומד ברה״ר במקום אמרו עני [*כלומר בפשט העני]:

העני חייב. כתב הר״ב ואע״ג דבעינן עקירה ממקום שיהא בו ד׳ על ד׳ וכו׳. עיין מ״ש בס״ד בריש פ׳ י״א:

ובעל הבית פטור. פירש הר״ב ומותר גמור. הכי מפרש בגמ׳ ומסיק הר״ן דמצד איסור שבת הוא דקאמרי׳ פטור ומותר ולא דייקינן השתא באיסור דלפני עור דבלתא דידיה לא מיירי:

[*או שנתן לתוכה. פירש הר״ב דעביד ליה בעל הבית עקירה מרה״י וכו׳ ומסיק דעקירות חשיב וכו׳. דאיכא למיחש שמא יגמרנה כלומר ויבא לידי חיוב חטאת. וכן פירש״י והקשו עליו התוס׳ דף ג׳ בד״ה פטורי וכו׳ דעקירה בלא הוצאה אינה אלא טלטול בעלמא ואין בה דררא דחיוב חטאת כלל. ועוד דקחשיב לבעל הבית ג׳ יציאות והכנסה א׳ ולעני ג׳ הכנסות והוצאה א׳. ועוד דלא חשיב תרתי לפטור דעני באחת ודעשיר באחת [כו׳] ומפרש ריב״א דאותו שפושט את ידו ומכניסה או מוציאה ההיא קחשיב ומצי אתיא לידי חיוב חטאת ודכותה בבא דרישא חייב חטאת והכא פטור לפי שלא עשה כל המלאכה שחיסר ממנה מעט או עקירה או הנחה והביא ראיה מן הירוש׳ וכו׳ ע״כ. ואף רש״י פירש כן בשם רבותיו]:

שניהם פטורים. מה שהקשה הר״ב והא דלא חשיב שנים לכל א׳ וכו׳ רוצה לומר ולתני בכל חד שתים שהן שש. גמרא:

ב **סמוך למנחה**. פי׳ הר״ב מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה. פי׳ רש״י התחלת זמן תמיד של בין הערבים וכו׳ כדאיתא בריש פרק ו׳ דפסחים ועיין ריש פרק ד׳ דברכות:

לא יכנס אדם למרחץ. אפילו להזיע בעלמא:

ולא לבורסקי. לעיוני בעלמא. גמרא:

ולא לאכול. עיין מ״ש בס״ד בר״פ ערבי פסחים:

ולא לדין. פי׳ הר״ב אפילו בגמר דין שכבר שמעו טענות בעלי דינין. וסיים הרמב״ם ונשאו ונתנו הדיינין בדבר ולא נשאר וכו׳ גם במ״ש. וחוזר להיות תחלת דין ביאר הרמב״ם ויצטרך להתחיל בדין מתחלתו וישאול טענות מבעלי הדינין שנית וימשך הדבר וכו׳:

ואם התחילו אין מפסיקין. עיין מ״ש בס״ד במשנה ט׳ דפרק לולב הגזול:

מפסיקין לקרות ק״ש. הא דכתב הר״ב דאתאן לד״ת משום סיפא דאין מפסיקין מוקים לה בגמ׳ הכי. דאל״ה הא כבר תנא לה רישא. וכי היכי דמד״ת מפסיקין לק״ש משום דמדאורייתא היא הכי נמי וכל שכן הוא דמכל הני דלעיל דמפסיקין ואפילו כי איכא שהות הואיל והתחיל באיסור כדבעינן למוקים לה לקמן וכ״כ הר״ן:

ואין מפסיקין לתפלה. כתב הר״ב דאנו שאין תורתנו אומנותנו מפסיקין. גמרא. ואם תאמר וכי גרע תלמוד תורה מאומנות דאמרינן בהו לעיל שאם התחילו אין מפסיקין ואין לתרץ דלעיל בהתחילו בהיתר קודם שהגיע זמן האיסור דהא הסכמת הפוסקים דאפילו בהתחילו באיסור כדאיתא בטא״ח סימן רל״ב. אלא תריץ כדכתב הר״ן בשם בעל המאור דאין מפסיקין דרישא בדאיכא שהות והך דהכא בדליכא שהות ואפילו הכי לרשב״י וחביריו מותר לעקור התפלה לגמרי:

ג **ולא יפלה את כליו**. לאור הנר דלאור הנר דקתני גבי לא יקרא קאי נמי על לא יפלה כדמסיק בגמרא:

באמת אמרו. פירשו הר״ב בריש פרק ב׳ דתרומות:

החזן. פירש הר״ב מלמד תינוקות ותרגום רואה חוזה שהוא צריך לראות האיך תינוקות קוראין ועל שם זה נקרא ש״ץ חזן כמ״ש בערוך שצריך לראות האיך יקרא וכו׳: כיוצא בו. פירש הר״ב לעשות הרחקה לעבירה וכן פירש״י ולשיטתייהו אזלי שלא מנו להך דזב וזבה בכלל הי״ח דבר ומפני כך איצטריך לתנא למתני דכיוצא בו היא ודמש״ה תנא ליה הכא:

ד **וי״ח דבר גזרו בו ביום**. וכתב הר״ב ואלו הן האוכל אוכל ראשון או שני דתנינן בפ״ב דטהרות. וכתבו התוספות אי תנן אוכל ראשון לחוד לא הוה ידעינן מיניה האוכל אוכל שני ואי תני אוכל שני הוה אמינא דאוכל ראשון נמי טמוי מטמא כלומר שהתרומה תהיה טמאה לפסול אחרים במגעה. ומ״ש הר״ב דאף אוכל ראשון לא נעשה גופו אלא שני לטומאה. כרבי יהושע דמתני׳ ב׳ פ״ב דטהרות ושם מפורש הטעם. ומ״ש הר״ב והשותה משקין טמאים וכו׳. ומקשה תלמודא היינו הך דגזירת אוכלין ומשני מהו דתימא הא שכיח שאדם שותה עם אכילתו והא לא שכיחא שיהא אוכל עם שתייתו קמ״ל. וכתבו התוספות דאוכלין ממשקין נמי לא הוי ידעינן דה״א דוקא משקין דחמירי אבל אוכל לא פסיל כלל קמ״ל. ומ״ש הר״ב דזו גזירה שלישית ולא חלקה לשתים כמו גזירה דאוכלין. כתבו התוס׳ משום דבמשקין לא שייך בהו ראשון ושני דלעולם משקין תחלה הוה אע״ג דאכתי לא נגזר כמו שאמרו בסמוך דזמנין דאכיל וכו׳ שדי משקין וכו׳ ופסיל להו דנקיט פסיל ולא טמויי מטמא דהא קיימא לן משקים נעשו תחלה אלא משום דאכתי קודם י״ח דבר לא גזרו להיותן תחלה מ״מ בדעתם היה לגזור מיד ע״כ. ומ״ש הר״ב וגזרו על הבא ראשו כו׳ ועל טהור וכו׳ לישנא קטיעא היא שלא פירש מה גזרו בו ובסוף מסכת זבים תנן להו בהדי דפוסלין את התרומה ופסקה הרמב״ם בריש פ״ט מהלכות אבות הטומאות וכתב שאם נגעו במשקים נעשים תחלה וכו׳ וכתבו התוספות דעל הבא ראשו וכו׳ ואחר שטבל הוי הגזירה אפי׳ כי העריב שמשו פוסל עד שיחזור ויטבול דאי לאו הכי הרי טבול

יום פוסל התרומה כדפירש הר״ב בסוף זבים וכדתנן במשנה ה׳ פרק י״א דפרה וכדאיתא הכא בגמ׳ מדכתיב [ויקרא כ״ב] ובא השמש וטהר. ועל טהור גמור וכו׳ כתבו [*התוספות] דנראה לר״י דבטהור לא רצו לגזור יותר אלא דוקא בנפילה כמו שרגילין להפיל עליהם מים שאובים אחר שטבלו במים סרוחים. [*ומ״ש הר״ב על ראשו ג׳ לוגין עיין מ״ש בזה בסוף זבים בס״ד. ומ״ש הר״ב בגזירה ו׳ שיהיו הספרים וכו׳ עיין בזה במשנה ג׳ פרק ג׳ דידים]. ועל הגזירה השמינית האוכלים שנטמאו במשקים שהם נטמאו מידים וכו׳ שכל הדברים הפוסלים וכו׳ כתבו התוספות ולאו גזירה בפני עצמה היא דהאוכלים שנטמאו במשקים היינו גזירה דכל הפוסל את התרומה ועד השתא לא נגזרה. והא דקאמר במשקים הבאים מחמת ידים ה״ה מחמת כל [א) בתוי״ט פראג וקראקא פסולי והב״ד הגי׳ כן] פוסלי תרומה והא דקאמר ר״י לר״א בפ״ב דטהרות מ״ב מצינו שהשני עושה שני ע״י משקים ואף על גב דאכתי לא נגזרה מ״מ היה דעתן לגזור מיד. ועל גזירה הט׳ כלים שנטמאו במשקים שנטמאו המשקים בשרץ כתבו אור״י דה״ה דהוה מצי למנקט משקים הבאים מחמת ידים שגם הם מטמאים כלים לפסול תרומה כדאיתא במסכת ברכות פרק אלו דברים בש״א נוטלים לידים אלא נקט משקים הבאים מחמת שרץ לאשמעינן דאפילו הנך לא הוו אלא מדרבנן עכ״ל. וזו היא דעת הראב״ד בריש פרק ז׳ ובפרק ח׳ מהלכות אבות הטומאות ולא זו דעת הרמב״ם ע״ש והר״ב מפרש בהדיא בסוף זבים כהראב״ד. וא״ת והשתא דגזרו על המשקים הבאים מחמת ידים שיטמאו כלים גזירה משום משקה דזב וזבה א״כ בגזירה הח׳ דאוכלים יהיו נטמאים מהמשקין אמאי יהבי טעמא גזירה משום משקין דשרץ ותיפוק ליה משום משקין דזב וזבה. ונ״ל דלא רצו לגזור באוכלין משום משקה דזב וזבה דאם כן היו צריכים לעשות האוכלין ראשון וכולי האי לא בעי לגזור באוכלין [*אבל לפי זה גזירה דכלים שיהיו ראשונים. ובסוף זבים כתב הרמב״ם דאינם אלא שניים ושם תירצתי בענין אחר] ומ״ש הר״ב בגזירה י׳ דכותים לית להו מדרש זה עיין בפירושו לרפ״ד דנדה [* ובגזירה י״א שיהיו כל המטלטלים וכו״ עיין ברפי״ו דאהלות. ובגזירה י״ב הבוצר ענבים וכו׳ ובפרק עשירי דטהרות משנה ב׳ כתב טעם אחר ותרווייהו בגמרא דהכא דף י״ז וע״ש משנה ד׳ ועוד מ״ש שם ברפ״ט ועוד ברפי״ח דאהלות ובמשנה ט׳ פרק ד׳ דעבודת כוכבים]. ובגזירה י״ז ועל שמנן עיין במשנה ו׳ פרק ב׳ דעבודת כוכבים דרבי וב״ד התירו. ומ״ש ועל בנותיהן מסקינן בגמ׳ פרק ב׳ דעבודת כוכבים דף ל״ו ע״ב אייחוד גזרו אבל דרך חיתון מדאורייתא מלא תתחתן וכו׳ כן הוא לדעת הרמב״ם בפרק י״ב מהלכות איסורי ביאה אבל לדעת התוספות אותה סוגיא דלא כהלכתא אלא דוקא בז׳ עממין איכא איסור דאורייתא כשבועלה בגיותן מלא תקח ובגירותן מלא תתחתן אבל שאר עממין הכל מד״ס ומיהו ב״ד של חשמונאי גזרו כדאיתא התם. ולהרמב״ם נמי משום זנות ונדה גזרו. ועי׳ משנה ד׳ פ״ב דיבמות ומ״ש ריש פ״ג דמכות בס״ד. והקשו תוספות [י״ז] מה שייך לגזור משום ד״א ותירצו דע״י שגזרו עליהם נדות יפרשו ממגען ולא יטמעו בהן כ״כ:

ה **ב״ש אומרים אין שורין כו׳**. כתב הר״ב ונר הדולק וכו׳ בדמפקיר וכו׳. כלומר ומסתמא מפקיר להו כיון שא״א בענין אחר וכ״נ מהתוספות. והר״ן כתב עוד בשם הרשב״א דה״ק דלב ב״ד מתנה עליהן להפקירם:

וכרשינין. פירש הרמב״ם כוסמת. ואין תימה ממה שפירש בעצמו כרסנה בערבי במשנה ד׳ פ״ב דמעשר שני ובמשנה ט׳ פ׳ בתרא דחלה וכתב בשם ירושלמי שאינן מאכל אדם אלא בשני רעבון וכמ״ש הר״ב עוד במשנה ט׳ פרק בתרא דתרומות דבמשנה ג׳ פ״כ [לקמן] כתב הרמב״ם כרשינין הוא זרע הנקרא בערבי כרסנה ובלה״ק כוסמת ע״כ שנמצאת למד שהוא סובר שכוסמת אינו כוסמין שחשבו מחמשת המינין וכן מה שאנו פותרין כוסמין הוא מאכל אדם אף בשני השובע:

ו **בש״א אין נותנין אונין וכו׳**. כתב הר״ן הך פלוגתא לבית שמאי לא אצטריך דמקמייתא שמעינן לה אלא משום ב״ה נקטה דסד״א נהי דלית להו שביתת כלים בהא מודו שמא יחתה בגחלים קמשמע לן דלא. משום דכיון דאונין של פשתן קשה להו זיקא לא מגלי להו כדאמר בגמ׳:

וב״ה מתירין. וכתב הר״ב ולא שרו ב״ה אלא ביורה עקורה וכו׳ גזירה שמא יתתה וכו׳ מסיים רש״י למהר בישולם. ע״כ. וכבר ראית ממ״ש הר״ן דבאונין לא שייכא הך גזירה. ומ״ש שצריך נמי שתהא היורה סתומה וטוחה מסיים רש״י דכולי האי לא טרח ומדכר ע״כ. ודקדקו הפוסקים דמדמצרכינן שצריך נמי שתהא סתומה שמע מינה דאפילו שהיא עקורה המגיס בה חייב. ובהך בבא דצמר לא פירש הר״ן צריכותא ואולי דהואיל וכללינהו המשנה בחדא פלוגתא עם אונין לא איצטריך למיעבד צריכותא:

בית שמאי אומרים אין פורשין מצודות וכו׳. כתב הר״ן דהך פלוגתא נמי לב״ה איצטריך סד״א כי לית להו לבית הלל שביתת כלים הני מילי היכי דלא עביד מעשה כי האי דלעיל אבל היכא דעביד מעשה כגון אוזלי ואוהרי שהפת נקשר ואוחז העוף סד״א דבכה״ג מודו ב״ה קמשמע לן:

אלא בכדי שיצודו. וא״ת מנא ידע מתי יבא החיה. ויש לומר דבירושלמי מוקי לה בפורש בחורשין דמצויין שם חיותא. ומיירי בענין זה שלא יוכל ללכוד במצודה אלא א׳ או ב׳ דהא מה מועיל שיצודו מבעוד יום אם יכול לצוד גם משחשיכה. תוס׳:

ז **בית שמאי אומרים אין מוכרין לנכרי וכו׳**. והך פלוגתא לא שייכא בהני דלעיל דליכא הכא משום שביתת כלים ובין לב״ש ובין לב״ה איצטריך דבית שמאי אסרי משום דמאן דחזי סבר דשלוחו הוא ושליחותיה קעביד ובית הלל לא חיישי להכי ושרו. הר״ן:

ובית הלל מתירין. פירש הר״ב כדי שיצא מפתח ביתו מבעו״י. הכי מפרש רבי עקיבא בברייתא. והרמב״ם בפ״ו מה״ש נתן טעם לדבר וז״ל לא ימכור וכו׳ שכל זמן שהוא בביתו אין אדם יודע אימתי נותן לו וכשיוצא הנכרי מביתו בשבת וחפץ ישראל בידו יראה כמו שמכרו לו בשבת ע״כ:

ח **בית שמאי אומרים אין נותנין עורות לעבדן וכו׳**. הך פלוגתא בין לבית שמאי בין לב״ה איצטריך לבית שמאי לומר דבכדי שיעשו מבעוד יום מיהא שרי בין קצץ בין לא קצץ שאע״פ שלא נעשו מבעוד יום כיון דאיכא שהות אינו נראה כשלוחו וקמ״ל נמי דכי אית להו לב״ש שביתת כלים ה״מ שלא יעשה הכלי מלאכה אבל בכלים המקבלין מלאכה כגון עורות הנעבדין וכלים המתכבסים לית להו שביתת כלים ולב״ה נמי איצטריך דאף ע״ג דבכלי של ישראל קא טרח נכרי בשבת שרי. הר״ן:

ובכולן. כלומר בכולן דתנן בית הלל מתירין שריית דיו וכו׳. וכ״כ בתוספות בסוף פרק כירה דשריית דיו וסממנים ופריסת מצודה מתירין בית הלל עם השמש והיינו נמי דבכולהו פירש הר״ב מבעוד יום דהיינו עם השמש. ועיין מ״ש בס״ד במשנה י׳:

מתירין עם השמש. גם בזה כתב הרמב״ם פרק ששי מהלכות שבת בכדי שיצא בהם מביתו וכו׳ והוא נכון בטעמו דלעיל:

ט **[*אמר רבן שמעון בן גמליאל נוהגין היו בית אבא וכו׳**. פי׳ הר״ב ומחמירין על עצמן כבית שמאי. ואין להקשות דבפ״ק דברכות משנה ג׳ שנינו שנסתכן ר׳ טרפון על שעבר על דברי בית הלל הכא בשב ואל תעשה שאני. ומיהו אף בקום עשה מצינו דלא מיקרי העברה כההיא דפרק ח׳ דברכות משנה ז׳ מי ששכח ולא בירך דבית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך וב״ה אומרים יברך במקום שנזכר ובגמ׳ [אמרי׳] דהוה עובדא דההוא דעביד כבית שמאי ואשכח ארנקי התם נמי כתב הרא״ש דבהא אף ב״ה מודו שטוב לעשות כבית שמאי אלא שלא הטריחוהו ע״כ. וכלומר משא״כ בק״ש דמאי טיבותיה דקורא בהטייה כיון דלב״ה קרא דובשכבך לא משמע להו הכי כלל וכלל]:

ושוין. דמודו ב״ש לב״ה. וכיוצא בזה הרבה וכתבתי בריש פ״ג דפאה בס״ד:

שטוענין וכו׳. פירש הר״ב משום דא״נ עביד להו בשבת ליכא חיוב חטאת. גמ׳. והלכך ליכא למיתסר משום שביתת כלים ובכל הנך דלעיל שייך חיוב חטאת דשריית דיו וסממנים וכרשינין משום לש. ואונין משום מלבן. וצמר משום צובע. ומצודה פירשו התוס׳ בשם תוספתא שאם בשעת פריסתו לוכד איכא חיוב חטאת משום הצד. ובאין מוכרים לנכרי וכו׳ פירשו דמאחר דהנכרי מחמר או עושה בשבת בידים דבר שישראל אסור מן התורה גזרו משום דמחלף בשלוחו ואע״ג דאי עביד להו הישראל לא מחייב חטאת. ועבדן [משום] מעבד. וכובס משום מלבן. עיין בפ״ד מה״ש להרמב״ם:

י **כדי שיצולו**. פירש הר״ב כמאכל בן דרוסאי ועי׳ מ״ש בס״ד ברפ״ג:

עם חשיכה. היינו עם השמש דלעיל וקאמר דהכא מחמירין בית הלל. ומכל מקום מלת עם אינה מתפרשת בשוה דעם השמש היינו בעוד השמש על הארץ וקודם שתצא מעליה. ויהיה עם חשכה בהפך קודם שחשיכה שעדיין החושך לא בא. וקשה אמאי קא משני בלישניה. וראיתי להרמב״ם בחיבורו פ״ו מהלכות שבת ששינה גם כן בדין דלעיל וכתב קודם שחשיכה וא״ל דהכי גריס לעיל במשנה. שבפירושו כתב עם השמש והרב המגיד כתב עליו וזה לשונו ומ״ש רבינו קודם חשיכה ובמשנה עם השמש לפי שכבר ביאר שמשתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים הוא בין השמשות שהוא ספק חשיכה עכ״ל. ולכאורה נראה שבא לומר דהרמב״ם מאחר הזמן עד שחשיכה ודאי ולפיכך לא כתב עם השמש דהוה משמע משתשקע החמה. וטעמו של הרמב״ם משום דבין השמשות שהוא ספק לא גזרו בכל הני אלא דקשה לי לומר כן שמלשון המשנה מתבאר לחומרא דמשקיעת השמש אסור הילכך נראה לומר דהכי קאמר לפי שכבר ביאר שזהו ספק וכו׳ וא״כ לא איכפת בשינוי הלשון דמכיון שספק חשיכה הוא משתשקע החמה הילכך מ״ש קודם שחשיכה כבר נתן הספק בכלל האיסור. וכן לישנא דמתניתין דהכא ודלקמן עם חשיכה היינו עם תחלת חשיכה וכדמוכח בהדיא במשנה דסוף פ״ב ומסתמא הני נמי דכותה ועיין מ״ש שם בס״ד. ומעתה הואיל ואין בכך כלום ניחא ליה להרמב״ם למנקט בדינא דלעיל נמי עם חשיכה כי היכי דבהך משנה ובדלקמן נקט התנא נמי בלישניה עם חשיכה ואכתי לא ידענא טעמא במשנה. ועוד ק״ל אמאי נקט כלל עם חשיכה בהך מתניתין דהכא דלאיסורא כמו דלא נקט בכולהו דב״ש דלאיסורא. ועוד דלנקטיה ברישא [גבי] אין צולין וכו׳ והוה ניחא קצת משום דאמינא דמשום דבמתניתין דלקמן דהתירא בעי למינקט להכי נקטיה נמי הכא דהוי דומיא דצליית פסח דלקמן:

רבי אליעזר אומר וכו׳ פסקו הר״ב והרמב״ם דאין הלכה כמותו ובספרי הרמב״ם שלפני המגיד פסק כמותו וכתב שסובר דלפרושי קאתא. ועיין מ״ש בסוף בכורים ועוד כתב טעם אחר אבל הר״ן כתב דראב״י היא וקיי״ל דמשנתו קב ונקי:

יא **ומאחיזין את האור**. כתב הרמב״ם העיקר מאחזין את האור. ע״כ. אולי מפני שלא נמצא בכתוב בהתראות היו״ד כי שנים הם בכתובים מהבנין הכבד הא׳ באיוב כ״ו מאחז פני כסא והב׳ בד״ה ב׳ ט׳ וכבש בזהב לכסא מאחזים. אבל כפי הדקדוק הנה מאחיזין בהתראות היו״ד הוא מבנין הפעיל בתשלומו:

רבי יהודה אומר בפחמין. [* והר״ב העתיק אף בפחמין וכ״ה בירושל׳ כיני מתניתין אף בפחמין] והר״ב פסק כמותו דלא כהרמב״ם. וכ״פ הטור בסי׳ רנ״ה. וכתב בכ״מ ספ״ג מה״ש דמשמע ליה דאינו חולק על ת״ק אלא מוסיף על דבריו וכך הם דברי ר׳ ירוחם עכ״ל. ואין להקשות מדלא נקט א״ר יהודה שהרבה נמצאים כיוצא בו וכתבתים בסוף מסכת בכורים בס״ד:

פרק ב

א **אין מדליקין לא בלכש וכו׳**. פי׳ הר״ב א״נ שמא יניח הנר ויצא ואנן קי״ל דנר של שבת חובה. גמ׳. ובפירוש הרמב״ם כתוב מצוה ונראה שהוא ט״ס. וכן בחיבורו רפ״ה כ׳ חובה וביאר ואמר שאינו רשות בידו להדליק ושלא להדליק ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריה אלא חובה וחייב לרדוף אחרי׳ שיעשנה [* וז״ל רש״י (דף כ״ה ע״ב) חובה. כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא בפ׳ בתרא דיומא [ע״ה ב׳] ע״כ. והכי אמרינן התם ותזנח משלום נפשי (איכה ג׳:י״ז) א״ר אבהו זו הדלקת נר בשבת ופירש״י הדלקת נר בשבת שלא ה״ל ממה להדליק ובמקום שאין נר אין שלום שהולך ונכשל והולך באפילה ע״כ]:

בכלך. פי׳ הר״ב פסולת של משי. מסיים רש״י העשוי ככובעים והוא בית התולעת וע״ל בפירוש מ״ב פ״ט דמס׳ כלאים והרמב״ם בפ״ה מה״ש כתב משי סתם:

ולא בשמן שריפה. מ״ש הר״ב דכתיב והנותר ממנו עד בקר ודרשינן וכו׳ דלעיל מיניה כתיב ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר וגו׳. אלא הכי קאמר לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו באותו בקר שהוא בקר ראשון עד בקר שני כו׳. ובמשנה י׳ פרק ז׳ דפסחים מפרש הר״ב בע״א. ולא קשיא דהך דהכא תנא דבי חזקיה והך דהתם רב אשי אמרה. ומ״ש הר״ב והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונין שריפה וכתבו התוס׳ וא״ת הואיל ובקר שני אמר רחמנא היאך ילפינן דאין שריפת קדשים בי״ט דהא אפילו בליל מוצאי י״ט נמי אין שורפו וא״כ גזירת הכתוב הוא לשרוף בבקר שני. וי״ל [דהא] דאין שורפין בלילה היינו משום דהקפיד הכתוב שלא לשרוף קדשים בלילה כדאשכחן בשלמים דאין נאכלין לאור ג׳ ואפילו הכי אין נשרפים אלא ביום ג׳ כדדריש בריש פסחים ע״כ. ועיין עליו במשנה ג׳ פרק ז׳ דשקלים ובמשנה ז׳ פ״ה דזבחים והא דאמרינן בתרומה דאין שורפין ביום טוב פירשו בתוספות דגזירה הוא דגזרו תרומה אטו קדשים אבל לא דילפי׳ תרומה מקדשים דשאני קדשים שאין נהנין בשריפתם. משא״כ תרומה טמאה דניתנה להדלקה כדתנן בסוף. מסכת תרומות:

ב **[* בשמן פקועות**. פי׳ הר״ב דלעת מדברית. ועוד לו פירוש אחר בסוף פרק י״ז דכלים ובמשנה ד׳ פ״ג דעוקצין]:

ג אין פירוש

ד **אפילו היא**. אותה השפופרת. רש״י:

ורבי יהודה מתיר. עיין משנה ג׳ פ״ק דפסחים:

אבל אם חברה היוצר מתחלה. פירש הר״ב וה״ה אם חברה בעה״ב בסיד וכו׳. בגמ׳ ומאי יוצר כעין יוצר שחברה שפיר:

לא ימלא וכו׳. הך צריכותא שכתב הר״ב בגמ׳ ניהו. ואיכא למידק דאכתי תקשה דליתני חרס דמאיס וקאסרי רבנן וקערה דמפסיק ומתיר רבי יהודה ולשתוק מביצה דמדאסרי רבנן חרס דמאיס כל שכן דאסרי ביצה דלא מאיס ומדשרי ר׳ יהודה לקערה דמפסיק כל שכן דשרי ביצה דלא מפסיק. ויש לומר דלר״י איצטריך שפיר דאע״ג דקערה מפסיק איכא נמי סימנא אחר להיתר משום שהפתילה נתונה בה ומשום הכי בדיל מינה אבל ביצה אע״ג דלא מפסיק הואיל ואין הפתילה בתוכה ולא מאיס אימא מודה רבי יהודה דנגזור צריכא ובפירוש הרמב״ם כתב סברא דמשום חיבור שיש בין הקערה והנר ה״א דמודה ר״י דאסור. ולהכי איצטריך למתני פלוגתא דקערה. וגירסת הגמ׳ שלפנינו איננה כן אלא כמ״ש הר״ב אבל קערה דמיפסקא אימא מודה לרבנן. ואולי דהרמב״ם גורס דמספקא ומפרש דמחובר כמו ספקה בחבל דסוף פ״ו דכלאים וסיפוק גפנים דמשנה ה׳ פרק קמא דערלה. והסברא לאסור יותר שאם יסתפק אחר כך ממנו הרי הוא קרוב יותר שיתחייב משום מכבה. ולהרמב״ם נמי איכא למימר דאע״ג דאי לא תני קערה ה״א דר״י מודה לאסור משום הפתילה שבו השתא דתני ליה דמתיר בקערה אי לא תני ביצה ה״א איפכא דדוקא קערה שרי דבדיל מינה שרואה הפתילה שנתונה בתוכה:

ה **כחס על הנר וכו׳**. כשהוא חס על הנר. כן לשון הר״ן. [* ובפירש״י דף ל״א ע״ב כתוב כי חס. וזה קרוב לדברי הר״ן דכי משמש בלשון דהא ואפשר דמשמש בגמ׳ בלשון אי שהוא אם. ואולי שזהו דעת רש״י בכאן. עוד ראיתי בפ״ב דביצה דף כ״ב ברייתא דקתני אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה. ולבי אומר לי] דאולי שבא הלשון בדרך הכתוב כמוך כפרעה כמוני כמוך כעם ככהן ורבים. והמכוון להשוות הדברים בשיווי גמור. והשוה בכאן החס

על הנר שיהא חייב כמו החס על הפתילה דמודה ביה ר״י. [* עוד נמצא בברייתא כלך לדרך זו. ואפשר דבלשון חכמים רגילים בכ״ף נוספת ובאופן ברייתות ויהיה כן גם כאן]:

ורבי יוסי פוטר. דס״ל כר״ש דמשנה ה׳ פ״י דס״ל מלאכה שאצ״ל פטור עליה. ופי׳ שם בתוספות דהיינו כשעושה מלאכה וא״צ לאותו צורך כעין שהיו צריכים לה במשכן אלא לענין אחר כי הצורך שהיתה מלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף איסור המלאכה ושורשו וכחס על הנר ועל השמן או על הפתילה שהובהבה כבר א״צ לגופן שבמשכן לא היה כיבוי אלא לעשות פחמין בכיבוי זה ומתקנין ע״י כבוי זה ראויין למלאכת הצורפים וכבוי כדי שלא יקדיחו הסממנים בבישולם לא היה במשכן כי זהירים היו שלא להרבות אש יותר מדאי:

שהוא עושה פחם. פי׳ הר״ב שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכבוי זה פחם וכו׳. דמוקים לה בגמ׳ בפתילה שצריך להבהבה שלא הבהבה מבעו״י:

ו אין פירוש

ז **ערבתם**. פי׳ הר״ב עירובי תחומין וחצירות. וכן לשון רש״י. ושיתופי מבואות בכלל עירובי חצירות הוא דתרווייהו שלמה וב״ד תקנום והכי כלליהו הרמב״ם בסוף פ״ק מהלכות עירובין בין ברישא בין בסיפא דמתניתין. ועיין במה שכתבתי בריש פרק ו׳ דעירובין בס״ד:

אין מעשרין את הודאי. פי׳ הר״ב קסבר האי תנא דגזרו וכו׳. וכ״כ רש״י ומשמע דאנן לא קי״ל הכי וקשיא דהא ב״ה בפ״ק לא התירו אלא עם השמש ועוד אמאי לא פי׳ כך לעיל דקסבר גזרו וכו׳. ותירץ כמו שהעלו הפוסקים כמ״ש בטור סי׳ שמ״ב דכל שאינו לדבר מצוה או טרדא לכ״ע גזרו עליו בין השמשות. ובהך ניחא כל הני דפרק קמא. והא דהכא מפרשי כמ״ד גזרו דוקא. תירץ הב״י בסי׳ רס״א משום דמתניתא קשיתיה דקתני סתמא אין מעשרין את הודאי משמע בשום גוונא אפילו לצורך מצוה או שהיה טרוד אין מעשרין ומש״ה אוקמוה כמ״ד גזרו וכו׳ ע״כ. ולי היה נראה להוכיח מדאוקמינן מערבין דסיפא דלא בתחומין. והרי קי״ל דאין מערבין תחומין אלא לדבר מצוה כמ״ש הר״ב ברפ״ח דעירובין שמעת מיניה דתנא דמתניתין לא איכפת ליה בבין השמשות לשרויי אפילו לדבר מצוה. אלא דקשיא לי בגוה דא״כ למ״ד דלדבר מצוה לא גזרו לא קי״ל כמתני׳ דהכא אלא דאפילו עירובי תחומין מערבין בספק חשיכה ואנן פסקינן כאותו מ״ד במ״ג פ״ג דעירובין. וכל הפוסקים פה אחד פסקו להך אוקימתא דהכא דאין מערבין תחומין בספק חשיכה כמ״ש ב״י בסימן תט״ו הילכך ליכא לאוכוחי מהא דתחומין דהא אפי׳ למ״ד דלא גזרו לדבר מצוה אפילו הכי אוסר בתחומין. ומיהו קשיא למה החמירו. ונ״ל דמהך טעמא גופיה שכתב הר״ב דסמכו לתחומין אקראי. מש״ה עשאוהו לענין זה כשל תורה שגזרו עליהם בין השמשות ולא שויוהו רבנן בכלל שאר שבות. ומיהו דוקא לענין התחלת הנחת העירוב אמרו כן אבל לא לשאר דברים כדלקמן פ״ג דעירובין שהזכרתי. ועוד לרש״י והרמב״ם והטור אם עירב בין השמשות עירובו עירוב. ועיין במגיד פכ״ד מה״ש ופרק ו׳ מהלכות עירובין ועיין בפ״ג דעירובין משנה ב׳:

וטומנין את החמין. מה שפירש הר״ב דאילו בדבר המוסיף הבל וכו׳ עיין ברפ״ד ומ״ש שם בס״ד:

פרק ג

א **כירה פי׳ הר״ב מקום עשוי בארץ וכו׳**. וכ״כ הרמב״ם בפירושו והיה להם לפרש שנעשה מחרס וכדמוכח בכמה מקומות ומהם פ״ה דמסכת כלים ולהלן כי היכי דלא נטעה לומר שהוא רק חפירה בארץ:

בקש. עי׳ [מ״ש] רפ״ט דב״מ בס״ד:

לא יתן עד שיגרוף. פירש הר״ב מערב שבת כדי להשהותו וכו׳ והא דתנן בר״פ דלקמן והביאו הר״ב בס״פ דלעיל דאין טומנין בדבר המוסיף הבל אפילו מבע״י והכא אפילו גרף וקטם ודאי דמוסיף הבל הוא ס״ל להר״ב כתוס׳ וסיעתם דהכא לאו בהטמנה איירינן אלא בשהוי כגון שהקדרה יושבת על כסא של ברזל וכיוצא בו או שהיא תלויה באבנים שאין שולי הקדירה נוגעים בגחלים ומש״ה כל שגרוף וקטום דאיכא היכרא שמסלק דעתו מלחתות בגחלים שרי והיינו דבטעמא שכתב הר״ב גזירה שמא יחתה לא הזכיר דמוסיף הבל כמ״ש רש״י משום דהכא ל״ש לן בין אינו מוסיף הבל למוסיף הבל. ומה שפירש הר״ב דוקא תבשיל שלא בשל כל צרכו או אפי׳ בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו הוא דגזרינן שמא יחתה והיינו כדעת הרי״ף וסיעתו דכל שהתחיל להתבשל בין שלא הגיע למאכל בן דרוסאי בין שהגיע ואפילו נתבשל כל צרכו אלא שהוא מצטמק ויפה לו אסור. והא דתנן בספ״ק אין צולין וכו׳ אלא עד שיצולו מבע״י ופירש הר״ב דכמאכל בן דרוסאי סגי ותו לא חיישינן שמא יחתה ועוד דהכא בלא בישל כלל שרי והתם אין צולין. כבר תירצו הפוסקים דהא דהכא שרינן בבשר חי ה״מ בקדרה שאינה ממהרת להתבשל ומסיח דעתו ממנה עד למחר ולא חיישינן שמא יחתה אבל בצלי שאצל האש שממהר לצלות ואפשר לו לצלות שיהא ראוי בעוד לילה לא מסיח דעתו מיניה ואתי לחתויי ומה״ט נמי כי נצלה כמאכל בן דרוסאי שרי דלא חיישי׳ לחתויי שאם יחתה בגחלים יחריך אותו כיון שמונח על האש בלא הפסק קדרה. ומה שכתב דבלא בישל כלל מסיח דעתו כלומר עד למחר וכל הלילה יכול להתבשל בלא חיתוי:

וב״ה אומרים אף מחזירין. כתב הר״ב ולא שרי וכו׳ אבל לאחר שהניחן וכו׳ אסור אפי׳ לב״ה דהוי כמטמין לכתחלה. אגב ריהטא מסריך ונקט לשון רש״י דמפרש לכוליה פירקין בהטמנה. דאילו לפי מה שנמשך הוא ופירש לפירקין כדעת המפרשים ליה בשהייה לא בהטמנה כדכתיבנא לעיל הוה ליה למנקט דהוי כמשהה לכתחלה בשבת:

ב **[* תנור**. פירושו כתבתי בריש פ״ב דב״ב]:

לא יתן וכו׳. וגריפה וקטימה לא מעלה ולא מוריד. והלכך כל דשרי בכירה שאינו גרוף ואינו קטום כגון תבשיל שלא בשל כלל וכו׳ כדלעיל אפילו בתנור נמי שרי והלכך לא שייך נמי פלוגתא דמחזירין דאף ב״ה לא אמרו דמחזירין אלא בגרוף וקטום ובתנור לא מהני גרוף וקטום כלל. הר״ן:

ג **בצד המיחם**. מ״ש הר״ב שמחממים בו ע״ג האש. אע״ג דהכא לא תנא שפינהו כדלקמן במ״ה אפ״ה אינו ר״ל שעכשיו הוא על האש אלא אפי׳ אינו עכשיו על האש וזהו שאמר הרמב״ם ותשאר חמה אחר שיורידוהו מן האש. ולא בא הר״ב לומר אלא שזה המיחם מן האש הוחם ולא מן החמה. ולהרמב״ם שפי׳ פינהו דלקמן שחסר ממנו מקצת מים ניחא שפיר דלא תני הכא שפינהו:

[* בשביל שתתגלגל. פי׳ הר״ב שתצלה קצת כו׳. וכן פירש״י. ועיין בל׳ הר״ב בפירוש משנה ו׳ פ״ב דעוקצין. ובסוף פרק בכל מערבין פירש״י צלוייה רכה]:

ולא יפקיענה. כן הנוסחא ופירושו לא ישברנה. והטור תפס בלשונו לא יתן וכו׳. [* ובערוך ערך בקע מפרש שמביאים סודר או מטלית ומניחין אותן בשמש עד שמתחממות יפה וכורכין הביצה בהם ושונין ומשלשין עד שתתגלגל עכ״ל. ונ״ל שכוונתו שהפקיעה היא הגלגול שבביצה שע״י גלגולה של הביצה ר״ל שמתגלגלת בתוך קליפתה ושבכך היא נצלית הוא שקורא אותה פקיעה על שם שמתבקעת לביקועים בתוך קליפתה במה שמתגלגלת כאמור והפ״א ביפקיענה במקום בי״ת דביקוע ששניהם ממוצא השפה וכן פירש הרמב״ן בשירת הים נשפת ברוחך כמו נשבת והביא הרבה כמוהו ונמצא בהפך ג״כ הבי״ת במקום פ״א ברפ״ו דפיאה ובמשנה ג׳ פרק ד׳ דעדיות]:

ולא יטמיננה כו׳. פי׳ הר״ב גזירה שמא יזיז כו׳ עפר הדבוק. הא אינו דבוק לית לן בה כשהעפר שאינו דבוק. ור״ל שהוא תיחוח. הוא הרבה [א) היא הרבה. כ״ה בדפוסים הראשונים ואח״כ תקנו: ״כ״כ הרבה״ וברבות הימים תקנו עוד: ״כ״כ הר״ב״ ותקון זה קלקול הוא.] שכשעושה גומא ע״י הביצה אינה מתקיימת כי דופני הגומא יפלו ולא יוכלו להתקיים לפי שאין הקרקע קשה אבל כשהקרקע שסביב הביצה [* הוא מעט תיחוח וסביב קרקע] קשה שתשאר הגומא קיימת אסור דהא חורש בכל שהוא כדתנן במ״ב פי״ב. כן הוכיחו התוס׳ [דף ל״ט] ממ״ש במשנה ב׳ פ״ק דביצה ע״ש:

ד **אם בשבת כו׳**. מסקים התוס׳ והאחרונים דטעמא דאסורא משום דהוי כמטמין בדבר המוסיף הבל שהמים צוננים שבצינור הם טמונים בחמין שבאמה המוסיפים הבל. וכתב הב״י סי׳ שכ״ו דהא דתנן אם בשבת וכו׳ אין פירושו אם נכנסו לתוכו המים בשבת דהא אפילו נכנסו מע״ש נמי אסורין הם כדין הטמנה מבע״י אלא לפלוגי בין שבת ויו״ט הוא דתני הכי כו׳ ויכולין דברי הר״ב להתבאר ע״פ זה הפירוש:

אגנטיכי אע״פ שגרופה אין שותין ממנה. פירש הר״ב משום דאעפ״כ המים מתחממים בשבת וכן פי׳ הרמב״ם [ב) בתוי״ט דפוס פראג וקראקא שנדפסו ע״י הרב המחבר היה כתוב ״וכן פירש״י״ והב״ד הוא שהגיה כן ולשנא דהתוי״ט קשיתיה שכתב להלן ״ולשון רש״י אינו כלשון הר״ב״ וע״פ הגהתו זאת הנכונה נדפס כן בכל המשניות שאחריו עד הנה. גם יש גמגום בדברי התוי״ט להלן שכתב ״ואין זה נכון דחמין כו׳ החימום רע להן כו׳״ דאכתי י״ל באופן השני דלא הוחמו כל צרכן וכן העיר ע״ז בספר לקוטי המשנה. והנה בדפוס פראג לא באו שמה הדברים המגבילים כאן בין שני חצאי מרובע מן ״בפירוש הר״ב״ עד ״בין לרש״י״. וכפי הנראה כאשר התבונן אחרי כן התוי״ט אל דבריו העיר בשולי הגליון לזכרון לפניו. על מה שכתב ״וכן פירש״י״ העיר ״ולשון רש״י אינו כלשון הר״ב״ ועל מה שכתב ״או כל צרכן והחמום יותר יפה להן״ העיר ״ואין זה נכון דחמים כל שנתחממו כו׳״ והדברים האלה נכונים ומובנים כשהם לעצמם בתור הגהה מן הצד אבל כשבאו בהדפסה השניה (קראקא) בפנים התוי״ט בלי שום שנוי בדבריו הנדפסים מכבר לא עמד עוד טעמם בם. והמעיין החושב כי בזמן אחד כתב התוי״ט את דבריו יעמוד וישתומם.] ולפי זה [איירי] בחמין שהוחמו קצת מבעוד יום ולא כל צרכן או כל צרכן והחימום יותר יפה להן וכדלעיל [* בפירוש הר״ב משנה א׳ לענין תבשיל ואין זה נכון דחמים כל שנתחממו כל צרכן החימום רע להן כדאיתא בשתי ברייתות דף ל״ח ולשון רש״י אינו כלשון הר״ב אלא תלי במוסיף הבל וכלומר ואסור להטמין כבסוף פ״ב [דלעיל] בפירוש הר״ב אך מ״מ בין להר״ב בין לרש״י] קמ״ל הכא תרתי. חדא דמוליאר מעמיד החום ואנטיכי מוסיף חום ועוד דאי עבר ושיהה בהם דאסור. וקשיא אמאי לא אשמועינן לעיל הך דינא דאי עבר דאסור. ועוד דאיבעי׳ להו בגמ׳ דף ל״ז עבר ושיהה וכו׳ ולא פשטינן לה מהכא. והתוס׳ הקשו קושיות אחרות ומפרשים בענין אחר דמוליאר שותין הימנו בשבת שמוזגין המים חמין ביין לפי שהמים אינם כ״כ חמין במוליאר שיתבשל היין מן המים שמוזגין לתוכו אבל אנטיכי אע״פ שגרופה אין שותין הימנה לפי שאנטיכי יש בו הבל יותר ומתבשל היין מן המים בשעת מזיגה וכן משמע בירושלמי ע״כ:

ה **[* האילפס כו׳**. עיין ברפ״ח דחולין מ״ש בסד״ה ואסור להעלותו כו׳]:

ו **אין נותנין כלי תחת הנר כו׳**. פי׳ הר״ב ואסור לבטל כלי מהיכנו עיין משנה ז׳ פי״ו ומשנה ב׳ פי״ח:

ואם נתנו מבע״י מותר. להניחה [א) כ״ה בפירש״י. ובתוי״ט בדפוסים הראשונים ״להניחם״. ואינו נכון. ולפי הנוסחא במשנה ״נותנו״ צ״ל להניחו] שם. לשון רש״י. כלומר ולא חיישינן שמא לאחר שיפול לתוכו שמן מן הנר שיטלטלנו לכלי משם. ומשמע מיהא דלכתחלה אסור לתתו שם מבע״י מהך חששא משום דבקל רגילין לטלטל כלי הלכך חששו ולא התירו לכתחלה מבע״י ועיין לקמן בסמוך. אבל התוס׳ כתבו הל׳ דחוק דהל״ל [אבל] מבעוד יום נותנים. והטור כתב בסי׳ רס״ה ומע״ש מותר ליתנו תחתיו. והרמב״ם בפ״ה מהל׳ שבת העתיק לשון המשנה:

חוץ מן הנר הדולק בשבת. ופסק הר״ב דקי״ל דאפילו אינו דולק אלא שהודלק בין השמשות דמגו כו׳. עיין במשנה ח׳ פ״ג דעירובין. ומ״ש שאין מוקצה אלא מחמת חסרון כיס עיין ספ״ד דביצה:

מפני שהוא מכבה. פי׳ הר״ב [* דלא יתן לתוכו מים] אפילו מע״ש דאי עביד בשבת הוה מכבה. ולשון רש״י מכבה ממש וכתבו התוס׳ דלאו דוקא אלא כלומר שיכול לבא לידי כבוי שיתחיל ליתן המים קודם נפילת הניצוצות וקודם גמר הנתינה יפלו ומכבה בידים או שיגביה הכלי עם המים כנגד הניצוצות ואע״ג דבאותו כבוי אין בו חיוב חטאת לר״ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא (ו [* מיהו לא] קיי״ל הכי במשנה ה׳ פרק דלעיל) החמירו אטו כבוי דחיוב חטאת ואע״ג דהוה גזירה לגזירה קים להו לרבנן דהכא שייך למגזר טפי. וא״ת מ״ש משריית דיו וסממנים וכל הנהו דפ״ק דשרינן עם השמש. תירץ הרב פור״ת דהתם ליכא למיחש שמא יעשה כן בשבת דהא אב מלאכה הן אבל הכא איכא למיחש דלא דמי איסור כל כך במה שמניח כלי תחת הניצוצות ואיכא למיחש שמא יבא לידי כבוי כדפי׳ ע״כ. ובענין גזירה לגזירה יש להרמב״ם פירוש בר״פ דלקמן ושם תמצאנו:

פרק ד

א **אין טומנין וכו׳**. פי׳ הר״ב בדבר המוסיף הבל גזירה שמא יטמין ברמץ ויבא לחתות בגחלים. גמ׳ דף ל״ד ע״ב גזירה שמא יטמין ברמץ שיש בה גחלת. ויטמין. גזירה שמא יחתה בגחלים. וכתב הרמב״ם ואולי תקשה בעיקר שהוא אצלנו אין גוזרין גזירה לגזירה והוא שיגזרו ב״ד דבר בשעה מן השעות ואח״כ ישובו ויגזרו גזירה לאותה גזירה זה הדבר אינם עושין. אבל אם יהיו שתי הגזירות בשעה אחת הרשות בידם והוא דבר נעשה תמיד והוא ענין אמרם כולה חדא גזירה היא ר״ל כי מי שגזר זאת הגזירה ראה שלא תתקיים זאת הגזירה אלא בגזירה אחרת תחזק אותה ותסמוך אותה ולפיכך גזר שתי הגזירות יחד ע״כ. ובס״פ דלעיל כתבתי בזה בשם התוס׳:

זגין. פי׳ הר״ב קליפי כו׳. כר׳ יוסי דמשנה ב׳ [פ״ו] דנזיר:

ב **[* טומנין בשלחין**. פי׳ הר״ב עורות כו׳ ור״ל בעודן בצמרן כמ״ש במ״ו פ״ה דמכשירין. ובירוש׳ ר״ח בשם ר׳ ישמעאל בר ר״י אבא שלחא הוה והיה אומר לנו קשרו לכם ראשי גיזיות ואתם מותרין לטלטלן מחר]:

ומטלטלין אותן. פי׳ הר״ב דחזי למזגא עלייהו. ורש״י מפרש בעור בהמה גסה דוקא. ור״ת מפרש דהכא ביבשין. כי היכי דלא תקשה ממשנה ה׳ פ״ק דביצה ועיין במשנה ה׳ פ״ו דלקמן. ומ״ש הר״ב כלומר להשען עליהם זה לשון רש״י פ״ק דביצה ד׳ י׳ כן היתה ישיבתה שוטחין בגדים ע״ג הקרקע ונסמכין ויושבין על ברכיהם כפופים כדאמר בפסחים [ק״ח.] הוי זגינן אברכי דהדדי:

נוטל את הכסוי וכו׳. וכתב הר״ן ות״ק לא מיירי אחר שנטל הכסוי מה יעשה אם יקח התבשיל משם או יסלק הקדירה מן הקופה ומש״ה פליגי ראב״ע ורבנן דראב״ע סבר מטה הקדרה ונוטל התבשיל מה שצריך לו וכו׳. והוא פי׳ נכון מאד. אלא דנוטל דרבנן לא הוי דומיא דנוטל דראב״ע. [* ונ״ל דחכמים מהדרין על לישנא דשמא יטול דאמר ראב״ע]. והרמב״ם מפרש בדראב״ע נמי שנוטל הקדירה ונטיית הקופה הוא כדי שלא יהרוס המקום ששם הקדירה:

ואינו יכול להחזיר. והלכך חיישינן שמא יטלטל הגיזין שנפלו ויחזור. ורבנן לא חיישי שיחזור באיסור:

הכר. פירש הר״ב שמשימו תחת מראשותיו והכסת גדול ממנו. וכן פי׳ הרמב״ם. ומקומות יש שפירשו בהפך. ואכתבם במשנה ב׳ פ״י ממס׳ מקואות:

פרק ה

א **במה בהמה יוצאה**. פירש הר״ב מידי דמנטרא כו׳. ועיין בסוף הפרק:

יוצא הגמל. הכא פתח לפרושי במאי דפתח וליכא קפידא כמ״ש ברפ״ק בס״ד:

ונאקה. פי׳ בערוך [ערך נקה] גמל נקבה כשראויה למשא קורין אותה נאקה:

מזין עליהן. כתבו התוס׳ דאיצטריך לאשמעינן במקומן דלא חיישינן שמא תפול ההזאה על הבהמה ויפסלו כדתנן במסכת פרה (משנה ג׳ פרק בתרא) נתכוין להזות על האדם והזה על הבהמה אם יש באזוב לא ישנה עכ״ל. דנפסלו במלאכה דהזאה של בהמה (אינה) [אין שם] הזאה עליה והוי להו כמים שנעשו בהן מלאכה כך פי׳ רש״י בפ״ק דיומא דף י״ד. והר״ש מפרש טעם אחר. אבל לפי׳ הר״ב והרמב״ם דהתם שפירשו לא ישנה שאינו צריך לטבול שנית אלא יזה במים שנשארו באזוב הואיל ותחלת טבילתו כשרה היתה. נפרש דאיצטריך לאשמעינן שלא נחוש לשמא יתכוון להזות על הבהמה ויזה על הכלים דתנן בסיפא דהזייתו פסולה עד שישנה. והוא לא ישנה. ומ״ש הר״ב דלהכי מקבל טומאה הואיל ועשוי לאדם שינהיג בו את הבהמה. פי׳ לצורך האדם וז״ש הרמב״ם שהוא מכלי האדם בשעת הרכיבה וכן דקדק הר״ן וכתב כדי למשכה למקום שירצה:

וטובלין במקומן. נראה דאיצטריך לאשמעי׳ דלא חיישי׳ שמא יטביל אותו בלא ריפוי ויהיה מהודק בבהמה וחוצץ. ועיין רפ״ו ומ״ש שם בס״ד:

ב **בזמן שהיא קשורה לו**. פי׳ הר״ב מע״ש דאי בשבת וכו׳ ונמצא משתמש בב״ח. הכי יהיב טעמא בירושלמי והיינו משום דאין עולין על גבי הבהמה בי״ט ק״ו בשבת כדתנן במשנה ב׳ פ״ה דביצה. והלכך דוקא לקשור אסור שסומך עליה אבל ליתן בלא קשירה אין כאן משום לא עולין. כך מפורש בדברי הרא״ש:

רחלות יוצאות וכו׳ וכבונות. ויעשה זה בכבשות בלבד לפי שצמרן יותר רך מצמר הזכרים. הרמב״ם:

רבי יהודה אומר וכו׳. הרמב״ם בפירושו כתב דאין הלכה כמותו. אבל בחבורו פ״ך פסק כמותו וזו היא גירסת הרי״ף בגמרא דרב אמר הלכה כר״י. ושבפירושו (*) בד״פ כגי׳ ר״ת דגרס בדרב.] [* כפי׳ רש״י דמפרש כי אתא רבין אמר ר׳ יוחנן] הלכה כת״ק דר״ל ת״ק דמתניתין:

ג **לא יקשור גמלים וכו׳ וימשוך**. פי׳ הר״ב שלא יראה כמוליכן לשוק. גמ׳. ואי משום הא אפילו קשורים מע״ש וכ״כ הרמב״ם בפירושו ובחיבורו פ״ך:

ובלבד שלא יכרוך. בגמ׳ רמי לה אדתנן בסוף מסכת כלאים התוכף תכיפה אחת אינה חיבור ומשני הכי קאמר ובלבד שלא יכרוך ויקשור. ועיין בפי׳ הר״ב במשנה ב׳ פ״ט דכלאים:

ד **בזמן שאינה קשורה לו**. מע״ש כדפירש הר״ב לעיל:

ולא בזוג. פי׳ הר״ב מפני שנראה כמוליכו לשוק. גמ׳. וכתבו התוס׳ אבל משוי אינו שבטל אגב אפסר:

התרנגולין. כתב הרמב״ם שהוא שם כללי לזכר ולנקבה:

ולא ברצועה וכו׳. כתב הר״ב בין לנוי בין לשמור ועיין משנה ח׳ פ״ב דביצה. [* ולנוי פי׳ רש״י (דף נב.) שצובעה וקולעה לנוי בין קרניה כמין קליעה מקרן לקרן ואינו אוחזה בה ע״כ]:

פרתו. כתב הר״ב לא של וכו׳. בגמ׳ משום דהיכי קתני פרתו דמשמע חדא והא כמה הוו ליה כו׳:

פרק ו

א **במה אשה יוצאה וכו׳**. דהוי תכשיט ולא משאוי ואיכא דהוי תכשיט וגזור ביה רבנן דלמא שלפא ומחויא לחברתה חשיבותו ודלמא אתי לאתויי ד״א ברה״ר. רש״י:

לא תצא וכו׳. פתח במאי דסליק וליכא קפידא כמ״ש ברפ״ק:

שבראשה. פירש הר״ב שמקלעת בהן שער ראשה וכן ל׳ רש״י והיינו בע״ש דאילו בשבת אסור כדתנן בס״פ המצניע. והתוס׳ דחו זה הפירוש משום דכמו שיש איסור בקליעה ה״נ איכא איסור בסתירה והלכך לא חיישינן בהו שתתירם אלא הכא מירי שאינן קלועים:

לרה״ר. כתב הר״ב וכל הנזכרים למעלה אסורים אף בחצר דגזור בהו וכו׳. ומסיים הר״ן וחדא גזירה הוא שגזור בהן. וכתב הב״י בסימן ש״ג שכתב הרמב״ם בפ׳ י״ט מה״ש דהא דאסרי בחצר דוקא כשאינה מעורבת וכתבו המגיד והר״ן שהרמב״ן והרשב״א חולקים בדבר דבחצר שאמרו לאו דוקא דה״ה בבית ע״כ. ומ״ש הר״ב בשם הרמב״ם מלשונו זה שהבאתי מחבורו עיניך רואות שחזר בו. ועוד עיין בזה מ״ש במשנה ה׳ בס״ד:

ולא בעיר של זהב. הקשו בתוס׳ דהא תנן בפרק בתרא דסוטה (משנה י״ד) דבפולמוס של טיטוס גזרו עליו שלא יתקשטו בו והכא לא אסרו אלא בשבת ואור״ת דהתם דוקא לכלות גזרו כדתנן התם ולא לשאר בני אדם:

ולא בקטלא. פי׳ הר״ב שנתון בצואר בדוחק והאשה חונקת וכו׳. גמ׳. ופי׳ התו׳ דהכא ברפוי דליכא חציצה דאל״כ ברישא הו״ל למיתני בהדי חוטי צמר וכו׳ וטעמא דאסור דדבר של נוי הוא ויש לחוש דלמא שליף ומחוי. ע״כ. וקשיא לי דאכתי ליתני ברישא קטלא ודחונקת בה וי״ל דכיון דמ״מ איצטריך

למיתני קטלא דאינה חונקת לא בעי למיתני ליה ברישא נמי. וסמיך ליה דממילא שמעינן דכל דבר שחוצץ אינה יוצאה בו. וא״ת אמאי תני ברישא דוקא שבראשה. הא משכחת דבצוארה נמי קושרת דבר החוצץ הא מילתא מיפרשא בגמ׳ דבחוטין ורצועה דרישא אין אשה חונקת את עצמה בצוארה והילכך לא משכחת להו אלא שבראשה וקטלא דהכא שאני דמתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה. ועיין ריש פ״ט דמקואות:

ולא בנזמים. פירש הר״ב נזמי האף אבל נזמי האזן יוצאין בהן ומסיים רש״י דטריחא לה מלתא למשלף ואחויי מפני שאזניה מכוסות בקישורין:

ולא בטבעת שאין עליה חותם. פי׳ הר״ב אבל יש עליה חותם וכו׳ ואע״פ שמוציאתו באצבעה דרך מלבוש. והרי לא הוציאה כדרך כל המוציאין (ותנן בפ״י מ״ג דפטור) שכל המוציא דבר שאינו תכשיכו לו מוציאין אותם בידים ולא דרך מלבוש. רש״י ד׳ ס״ב:

ולא במחט שאינה נקובה. בגמ׳ למאי חזיא ומסקי׳ אמר רבא טס של זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שערה בשבת מניחתה כנגד פדחתה. ולא ידעתי למה השמיט הרמב״ם בפירושו טעמא דמניחתה וכו׳. דאע״ג דס״ל דבשבת רשאית לחלק שערה שאין זה פסיק רישיה שתשיר שערה וכמו שכתבו התו׳ והר״ן אפ״ה מטעם חולקת לא שרי דאכתי לאו תכשיכו הוא אלא כלי שעל ידי מלאכתו מתקשטת אבל אינו תכשיט בעצמו וכמו שכתבו ז״ל:

ב **לא יצא בסנדל כו׳**. עיין ספ״ק דביצה:

בסנדל המסומר. כתב הר״ב ותוחבין בו מסמרות לחזקו פי׳ רש״י עם העור שלמעלה הימנו. ועיין ספ״ק דביצה. ומ״ש מפני שמעשה זה בשבח היה כו׳ לשון הר״ן והואי בכנופיא ע״כ. והא דלא גזרו בתענית שעל הגשמים דפ״ב דתענית אמרו בגמ׳ דלא דמי דהוא כנופיא דהיתירא בעשיית מלאכה:

ולא בתפילין. לא תימא אליבא דמ״ד שבת לאו זמן תפילין כדכתב הר״ב משנה ג׳ פ״ג דברכות אלא אפילו אליבא דמ״ד שבת זמן תפילין. וכ״פ הר״ב בר״פ בתרא דעירובין. לא יצא. דלמא אתי לאתויי ברה״ר דשקיל ליה מרישיה אם בא לפנות וממטי להו ד׳ אמות. ובטוא״ח סי׳ ש״א כתב ג״כ זה הטעם נראה שפוסק דשבת זמן תפילין ולא כ׳ כן בסימן ל״א. אבל הרמב״ם בפי״ט מה״ש נראה מהמשך לשונו דמפרש למתני׳ אליבא דמ״ד דשבת לאו זמן חפילין שכ׳ מפני שהוציאו דרך מלבוש וכן היוצא בתפילין פטור ע״כ. וזה אמרו בגמ׳ אליבא מ״ד דשבת לאו זמן תפילין דאפ״ה פטור מה״ט. ועיין עוד מזה בר״פ בתרא דעירובין:

[* המומחה. עיין בפי׳ הר״ב משנה ח׳ פ״ה דעירובין]:

אינו חייב חטאת. דלא משוי נינהו אלא כמלבושיו נינהו בחול. הר״ן:

ג **במחט הנקובה**. פי׳ הר״ב שאומן שהוציא וכו׳ כלומר וכל אשה דרכה ואומנותה לתפור ולתקן בגדי ביתה. ונראה מזה שדעתו כדעת הרא״ש דאיש בין באינה נקובה בין בנקובה פטור שאינו מוציא כדרך המוציאין:

ולא בטבעת וכו׳. מפורש במשנה א׳:

[* פלייטון. פי׳ הר״ב מור כו׳. כ״כ הרמב״ם אבל בסוף מסכת כלים מפרש הר״ב כפירש״י]:

ד **ולא באלה**. עיין בפירוש הר״ב בפי״ו ממסכת כלים:

וחכמים אומרים אינו אלא לגנאי שנא׳ וכו׳. חכמים היינו תנא קמא ולא באו אלא לפ׳ הטעם:

ה **בין משל חברתה**. פי׳ הר״ב אף על גב דמאיס לה גמ׳. ופי׳ הרמב״ם דשמא יש לה לחברתה בראשה חולי הנקרא חולי השועל והוא מריטת השער וכיוצא בזה:

ובפיאה נכרית. וא״ת אמאי לא תני נמי ברישא פיאה נכרית לעיל בהדי כבול דאין יוצאין בה לרה״ר וי״ל דמילתא דפשיטא הוא דאסור לצאת בה לר״ה דודאי משלפי משום דמחכו עלה. בתוספות בד״ה אי כבלא דעבדא וכו׳ דף נ״ז ע״ב:

לחצר. מדנקט בכבול ופיאה נכרית ושבקינהו לאינך דמיתנו בהדייהו לאיסורא בר״פ מכלל דכולהו אף לחצר באיסורייהו קיימי וסייעתא לפי׳ הראשון שכתב הר״ב בר״פ. והכי דייקינן בגמ׳. והפירוש שכתב לעיל בשם הרמב״ם לאו פירושא דמתניתין הוא אלא פירושא דדינא הוא דמשמיה דרבי ישמעאל ברבי יוסי אמרו כן ותנא הוא ופליג אמתניתין כדאיתא בגמ׳:

[* בפילפל. פירש הר״ב שנותנת בפיה מפני ריח הפה ובפ״ט משנה ו׳ פלפלת ומפרש הר״ב שאינו הפלפל המצוי בינינו]:

ובלבד שלא תתן לכתחלה. כתבו התוס׳ מפני שנראה כמערמת להוציא ועיין משנה י״ג פרק בתרא דעירובין ולפי׳ זה כל הנך דלעיל מוך שבאזנה ושבסנדלה אסורים לתת לכתחלה ועיין מ״ש במשנה ז׳ בס״ד:

ואם נפל לא תחזיר. בפ׳ בתרא דעירובין משנה י״ג מחלק הר״ב לענין רטייה שנפלה דאסורה להחזיר דדוקא בנפלה ע״ג קרקע כדאיתא בגמ׳ התם ושם כתבו התוס׳ דהה״נ הכא דדוקא כשנפלה ע״ג קרקע דמאי שנא ודבריהם הללו נשמטו מידי האחרונים:

ז **פורפת על האבן ועל האגוז**. ואם תאמר והא נראה כמערמת כדלעיל במשנה ה׳. וי״ל דהכא ניכר הדבר והכל יודעין דלכך צריכה וליכא שום חששא אבל בדבר שהיא נותנת בתוך פיה אינם יודעים למה היא נותנת. תוס׳ דלעיל:

ח **רבי יוסי אוסר**. פירש הר״ב דלאו תכשיט הוא. כלומר ואינו מנעל והוי משוי ורבינו ירוחם בח״ה ביאר יפה שודאי דבר פשוט הוא שאינו עושה אותו להלוך שעל כל פנים הוא צריך למקלות ומותר לצאת בהן כמו שיתבאר כאן שצורך הלוכו הם אבל כוונת עשיית קב זה כדי שלא יראה חסר רגל אלא נכה רגל הלכך כיון דאינו צורך הלוכו אסור. ב״י סימן ש״א:

[* טמא. פירש הר״ב טומאת מגע כלומר ולא טומאת מדרס כדכתב לעיל שאינו נסמך עליו ואביי אמר בגמ׳ שאינו מטמ׳ מדרס ופירש״י דקסבר לאו לסמיכה עבידי אלא לתכשיט ואומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו ע״כ וכדתנן בפרק עשרים דכלים משנה ג׳ ומ״ש הר״ב דדומיא דשק בעינן כמ״ש בסוף חגיגה וגם בפירוש הר״ב ברפ״ב דכלים]:

ואין יוצאין בהם בשבת. והני תרי טעמי שכתב הר״ב נראה דלא קיימי אלא אסמוכות וכ״כ ב״י בשם רבי ירוחם דלא מתסר לצאת אלא בסמוכות אבל בכסא וספסלים שבידיו הקטנים יכול לצאת דהוה ליה כמו מקל דשרי וכן משמע דברי רש״י וכ״כ בתוספות והרא״ש ואף על גב דתנן כסא וסמוכות שלו וכו׳. י״ל דאשמעינן כסא לאשמעינן טמאים מדרס אבל מאי דקתני ואין יוצאין בהם בשבת לא קאי אלא אסמוכות שלו. עד כאן:

ואין נכנסים בהם בעזרה. פירש הר״ב דמנעל הוא. וכן פירש״י ונראה דהא נמי לא קאי אלא אסמוכות אבל כסא וספסלים ודאי דלאו מנעלים נינהו דמי גריעי מסמוכות דקטע שאינן מנעל משום דלאו בראש רגלו הן. ועוד נ״ל דהא דתנן בעזרה. ה״ה להר הבית נמי לא כיון דמנעל הוא והא תנן לא יכנס להר הבית במנעלו ואיידי דתנא ברישא ונכנסים בהן בעזרה דהוי רבותא תני נמי הכי בסיפא ועי׳ משנה ח׳ פ״ק דבכורים וריש פ״ק דחגיגה ותמהני שהרמב״ם השמיט דין סמוכות דמשנתינו לענין עזרה והוה ליה לכתבו בפ״ז מהל׳ בית הבחירה:

אנקטמין. עיין בפירוש הר״ב ספט״ו דמסכת כלים תמצא פי׳ שלישי ויש בגמרא ג׳ פירושים והנך ג׳ פירושים שכתב הר״ב הם פי׳ לשלשתם דבגמ׳:

ט **וכל אדם וכו׳**. כתב הרמב״ם חוזר להתיר בני מלכים שיצאו בזוגין ע״כ והדין עמו דאילו בקשרים לא התירו אלא משום רפואה למי שצריך לה כדתני׳ בגמ׳ ד׳ ס״א שצריך מיהו שיהיה ממשפחת נכפין לענין קמיע ופסקה הטור סי׳ ש״א. והוי יודע דלמאי דפסקינן בספי״ד דלא כר״ש האומר כל ישראל בני מלכים הם מוקים בגמ׳ דמתני׳ באריג בכסותו:

פרק ז

א **כלל גדול**. עיין מ״ש בס״ד ברפ״ו ממסכת שביעית:

השוכח [א) בתוי״ט ד׳ פראג מתחיל הדבור: היודע יעיקר שבת. פי׳ הר״ב ועל זה נאמר ושמרו כו׳ ומסתברא כו׳ יתקן התוי״ט אח״כ בד׳ קראקא כמו שהוא לפנינו.] עיקר שבת. פירש הר״ב דכתיב את שבתותי תשמורו ומסתברא דכי כתיב שמירה אחת לשבתות הרבה כה״ג כתיב דכולה חדא שגגה היא וקרבן אשוגג קאתי. רש״י. [* ומ״ש הר״ב ואף על גב דמעיקרא שמע וכדכתב הר״ב במשנה ב׳ פ״ק דכריתות]:

חייב על כל שבת ושבת. עיין מ״ש לפירוש הר״ב ורש״י סוף פרק י״ב בס״ד:

חייב על כל אב מלאכה וכו׳. ובגמ׳ יליף ופעמים שהוא חייב על כל אחת ואחת פעמים שאינו חייב אלא אחת על כל שבת ומסתברא דחיובא בזדון שבת ושגגות מלאכות דאיכא שגגות טובא ופטורא בשגגות שבת וזדון מלאכות דחדא שגגה היא. לשון רש״י. ומ״ש הר״ב כגון שתי תולדות של אב א׳ [ב) בד׳ פראג מוסי התוי״ט: ״מסיים רש״י או אב ותולדה שלו״ ובד׳ קראקא ליתא.] עי׳ [מ״ש] סוף משנה ב׳ בשם התוספות:

ב **[* אבות מלאכות ארבעים חסר אחת**. יש לדקדק וכי סני ליה לתנא דליתני המספר כמו שהוא שלשים ותשעה ולא היו אלא שתי תיבות ועכשיו הם שלש. והקרוב אלי דמסריך סריך כלישנא דבמתני׳ י׳ פרק ג׳ דמכות והתם אקרא קאי במספר ארבעים יכנו (דברים כ״ח) וכיוצא בזה כתבתי ג״כ לקמן ריש פרי״ח. ויכולתי עוד לתת טוב טעם ולומר דמילתא אגב אורחא קמ״ל במאי דנקט בלישניה ארבעים חסר אחת לומר שהעושה בהעלם אחת כל האבות מלאכות ושיתחייב על כל אחד ואחד יהיו ארבעים וחסר אחת שלא תיחשב למלאכה לענין חיוב קרבן והיינו שעל התופר אינו חייב אא״כ שיקשור ג״כ וכמ״ש הר״ב לקמן שם א״כ העושה כל האבות מלאכות בהעלם אחת בהכרח הם ארבעים מאחר שהתפירה אינה מלאכה אלא כשיקשור גם כן והקשירה כבר עשאה בפני עצמו דהתנא קא חשיב להו הכי ואהכי קאי במאי דקמ״ל בשנותו את טעמו למיתני ארבעים חסר אחת ולא יתחייב

עוד עליה מכיון שכולם עשאם בהעלם אחת והר״ב שפירש לקמן שם שכשתופר שחייב גם על הקשירה שעמה מיירי כשלא קשר כבר באותו ההעלם וכ״ש לב״י סימן שי״ז דכל תופר אינו חייב על הקשירה שעמה אף על פי שצריך שיקשור גם כן שאם לא כן אף על התפירה לא יחייב אלא שקשה לי על הב״י מהגמ׳ דף ע״ד דאמר אביי האי מאן דעביד חלתא [פירוש כוורת] חייב י״א [חטאות] ואי חייטי לפומיה חייב י״ג [חטאות] ופירש״י ואי חייטי לפומיה לעשות לה שפה הוסיף כאן תופר וקושר שצריך לקשור אחר התפירה ע״כ. וזו ודאי סתירה לדברי ב״י וא״ת דבגמ׳ דף ע״ה פליגי רב ושמואל על מה חייב השוחט דרב מחייב משום נטילת נשמה ומשום צובע ושמואל מחייב משום נטילת נשמה לבד והשתא אליבא דרב הא הוו כשעשה כולן בהעלם אחת ארבעים ואחת דתרי קשירות ותרי צביעות הרי שתים יתר על ל״ט. לא קשיא דמידי הוא טעמא דרב דחייב ג״כ משום צובע אלא משום דניחא ליה לתווס בדמא כי היכי דלזבנו מיניה א״כ דוקא בשוחט ע״מ למכור אבל בשוחט לביתו לא מחייב דהא מלאכת מחשבת אסרה תורה ומתניתין דבעי לאורויי אגב אורחיה הא דאמרן בעושה המלאכות לביתו מיירי ועיין בדבור דלקמן. ובני המשכיל מהר״ר אברהם אמר ליישב דקתני ארבעים חסר אחת שכן בפ׳ טומנין דף מ״ט קא מיבעיא להו הא דתנן אבות מלאכות מ׳ חסר אחת כנגד מי א״ל רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן אמר ליה רבי יונתן ב״ר אלעזר כך אמר ר״ש ב״ר יוסי בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתן ומלאכות שבתורה ארבעים חסר אחת ובעי רב יוסף ויבא הביתה לעשות מלאכתו (בראשית ל״ט:י״א) ממנינא הוא והמלאכה היתה דים (שמות ל״ז) לאו ממנינא דהכי קאמר דשלים עבידתא או דלמא והמלאכה היתה דים ממנינא הוא והא כמ״ד לעשות צרכיו נכנס תיקו. ותנא דידן אגב אורחיה קמ״ל להך דכל הני אבות מלאכות הם כנגד ארבעים מלאכות שבתורה ואחת מהם חסר. אך שאל אותי שעמד למנין כאשר עי׳ בספר הקונקרדנסיוס בשרש לאך ומצאם יותר הרבה והשיבותיו על הראשון אף על גב דיפה כוונת אכתי צריכין לדידי אליבא דרבי חנינא ב״ר חמא שאמר שהן כנגד עבודות המשכן ותניא נמי כוותיה וכן תפס הר״ב בפירוש משנתינו. ועל אשר שאלתני שמצאת יותר ממספר ארבעים הנה מתוך פירוש רש״י שכתב בזה הלשון שכתובים בתורה בכל התורה והכי קאמר קרא לא תעשה כל מלאכה כמנין כל מלאכה שבתורה ע״כ. מזה למדתי שאין להכניס במנינם אלא מלאכה שאין כתוב בה לא אזהרה ולא עונש שעל אותן שאין בהם אזהרה ולא עונש עליהם הוא אומר שאמר הכתוב שלא תעשה אותם דוק ותשכח שיהיו ארבעים ולא יותר ובתוכם הני תרי דעלייהו בעי רב יוסף. ומצאתי סעד למה שכתבתי שאין למנות בכלל ארבעים אותן שנאמר בהן אזהרה או עונש שכן במסכת יומא פרק יוה״כ דף ע״ו דמפרש רב חסדא חמשה ענוין דיוה״כ כנגד חמשה פסוקים דכתיב בהו עינוי ומקשינן חמשה הוו ואנן שיתא תנן וכתבו התוספות תימה לי דבקראי נמי כתיבי שיתא. תרי באחרי מות ושלש באמור אל הכהנים וחד בפינחס ונראה לי דכי כל הנפש אשר לא תעונה (ויקרא כ״ג:כ״ט) לא קחשיב. דלא קחשיב אלא ציוויין תענו ועניתם אבל האי דלא ציווי הוא לא קחשיב עכ״ל והנאני מאד. וצריכין אנו למודעי שבגמ׳ יש ט״ס דמלאכתן צ״ל מלאכתו ומלאכות צ״ל מלאכת. נראה לי. ולפי שמלאכתו מוקדם בפרשת בראשית לכן לא הגהתי מלאכתך וכן [א) בתוי״ט ד׳ קראקא: ״שכן לפום ריהטא דאז הוא מנקט מלאכה שהוא שם כו׳ ומלאכתן שהוא שם עם כנוי וה״ה מלאכתו דהי כו׳״ והב״ד הגי׳ כלפנינו] לפום ריהטא ראוי הוא למנקט מלאכה שהוא שם העומד בעצמו ומלאכת שהוא שם הנסמך ומלאכתו שהוא שם עם כינוי וה״ה מלאכתך דהי מינייהו מפקת:

הזורע וכו׳. קצת תימה דאלישנא דאבות מלאכות שייך למיתני זריעה וכן כולם בלשון שם דבר ולא על שם העושה אותה. וכן עשה הרמב״ם בחיבורו הל׳ שבת ריש פ״ד ולפי מ״ש לעיל בישוב לשון ארבעים חסר אחת דקמ״ל על העושה כמה יתחייב אתי נמי שפיר דתני כולם בלישנא דהעושה אותם]:

והאופה. כתב הר״ב תנא סידורא דפת נקט. גמ׳. ויהיב הר״ן טעמא משום דשכיחא:

[* והמיסך. כתב הר״ב אורדי״ר בלע״ז וכן פירש רש״י. ולהלן בסוגיא דף ע״ה ע״ב כתב שמסדר חוטי השתי וז״ל הרמב״ם בפירושו הוא המיסך את השתי נגזר מן המסכה הנסוכה (ישעיה כ״ח) ע״כ ובחבורו פרק ט׳ מהלכות שבת כתב מתיחת החוטין כדרך האורגים היא הנסכת המסכת וזה המותח נקרא מיסך ע״כ. ועל שתי בלא ערב מיירי התם]:

והעושה שתי בתי נירין וכו׳. צריך לפרש למה פירש בכאן ובאורג ובתופר ובכותב שיעור טפי מבשאר. תוספות. [* והא דלא קאמרי נמי הפוצע לפי שהוא בכלל אורג]:

[* שתי בתי נירין. פירש הר״ב שנותן שני חוטין בתוך הבית ניר וכן פירש רש״י וז״ל הערוך ערך נר מכניס את חוטי השתי בנירין שיעלה זה וירד זה ויבא הערב ויחזור השתי יעלה התחתון וירד העליון ויבא הערב ע״כ. והנירים עצמם פירשם הר״ב בריש פרק כ״א ממסכת כלים וז״ל הן חוטין הארוגים על הקנה ובעבורם מגביהין קצת החוטין ועושין דרך שילך בו הארג בחוט עד כאן וגם הרמב״ם כתב שם בזה הלשון נירים הם חוטין הארוגים על הקנה אשר בעבורם יגבהו קצת החוטין ויעשו דרך ילך בו הארג בחוט. עד כאן. ונראה לי שסוף הלשון צריך להיות ילך בו מחוט הערב ועל פי זה יש לתקן גם לשון הר״ב. אך לא רציתי לשלוח בו יד מכיון שהוא העתיק כן מלשון הרמב״ם אולי ידע ביאורו ואמנם זה שכתב הרמב״ם ואחריו הר״ב דנירים הם חוטים הארוגים על הקנה לשון קצר הוא וכאילו אמרו על הקנה בקצוות החוטין האחד ועל קנה בקצוות החוטין השני שלהם ולקמן בפרק י״ג משנה ב׳

אפרש יותר מזה בס״ד. ואמנם על לשון הערוך שמפרש למשנתינו שמכניס את חוטי השתי בנירין וכן נראה שלזה נתכוין רש״י ואחריו הר״ב בפירושו דהכא קשיא דלישנא דמתניתין משמע שעושה בתי הנירין עצמן לא שעושה ומכניס דבר אחר בתוכם אבל לשון הרמב״ם והר״ב דבכלים אין מוכרחין שמפרשים כמו הערוך. אמנם לקמן פי״ג מוכרח פירושם מתוך מה שאמר אביי בגמ׳ ואף שלפי עניית דעתי בעיקר פירוש של דברי אביי דהתם נראה לי פירוש אחר כמו שתמצאנו שם בס״ד מ״מ אף לדידי מוכרח דאביי מפרש שהמלאכה דמתניתין מחייבת עליה היא העשייה של חוטים השתי בתוך הבתי נירין ולפיכך אני אומר שתהא משנתינו כאילו היא שנויה העושה בשתי בתי נירין וא״ת אכתי תקשה ממה שפירש רש״י גופיה בפרקין דף ע״ד ע״א אדעביד חלתא שכתבתיו לעיל בד״ה אבות מלאכות וכו׳ דקאמר התם היסך וארג ופירש רש״י היסך שהיסך השתי הרי זה מיסך. ארג אחד למעלה ואחד למטה כדי להעמידו הרי עושה שתי בתי נירין עד כאן ההיא נמי כדמות העשייה שבבתי נירין דמתניתין וכדומה להא תנן בפי״ג בנפה ובכברה ובסל וכמ״ש שם נמי ללשונו של רש״י זלה״ה]:

והמתיר. פירש הר״ב שכן צדי חלזון וכו׳ להוסיף על זו ומתיר מכאן וקושר מכאן וכן לשון רש״י ומזה הלשון יש לדקדק דאינו חייב אלא במתיר ע״מ לקשור. אלא שהתוס׳ דף ע״ג דקדקו מלישנא דרש״י דכתב אדמתרמי ליה תרי קטרי דשרי חד ומניח חד דמשמע שאינו מצריך שיתיר ע״מ לקשור ולא דקדקו כלל מן הלשון הזה להוסיף וכו׳ ועיין בלשון רש״י והר״ב דריש פט״ו ומ״מ כתבו בשם ר״ח ושכן משמע בירושלמי. דבעי מתיר ע״מ לקשור. והא דלא תני ע״מ במתניתין מתורץ כמו בסותר דלקמן ע״כ:

הצד צבי. פירש הר״ב דהוי במשכן בתחשים. ונ״ל דנקט צבי משום דשכיחא כפירוש הר״ן גבי פת לעיל:

המולחו. פירש הר״ב עייל שרטוט וכו׳ וכתב הרמב״ם [* וזכר המולחו ללמדך כי המליחה עבוד והשלים מנין הל״ט במלאכת השרטוט] ופשע התנא בזכירתה בשעת הכתיבה ושם אותה מעניני הכותב:

[* והמוחקו. והר״ב העתיק והממחקו וכן העתיק רש״י וכן הוא בפיסקא בגמ׳]:

והסותר והמכבה. פרק במה מדליקין (שבת דף ל״א ע״ב) דסותר דוקא ע״מ לבנות וכן העלו שם בתוס׳ דמכבה ע״מ להבעיר. והקשו דהכא הו״ל למתני בהו ע״מ כי היכי דקתני במוחק ובקורע וי״ל דהתם נמי לא קתני ליה אלא משום דבעי למיתני שיעורו דשתי אותיות ושתי תפירות. אבל במכבה וסותר על מנת להבעיר ולבנות כל שהוא מחייב לא אצטריך למתנייה ע״כ. ועיין ריש פרק י״ב. ולמה שכתבו לעיל במתיר דצריך נמי שיהא ע״מ לקשור. ואע״ג דיש קשרים שאין חייבין עליהן כדתנן במשנה ב׳ פרק ט״ו. אין זה מצד מלאכת הקשר אלא מצד שאינו של קיימא ודוחק:

המכבה והמבעיר. הכא לא קשיא דליתני מבעיר ברישא דשאני לעיל בחורש וזורע דלעיל כל סדורא דפת נקט כסדר חוץ מחורש כ״כ התוס׳. [* ולי אכתי קשה דהא בכל אינך בסידורי בגד ועור שמר ג״כ התנא הסדר ואף בכתיבה ובבנין נקט העשייה קודם הסתירה. ולכן נראה בעיני דמשום כך איחר הבערה לומר שבהבערה איכא מאן דס״ל שאין בה חיוב חטאת שאינה אלא בלאו והוא רבי יוסי שאמר הבערה ללאו יצאת בפסוק (שמות ל״ה:ג׳) לא תבערו אש וגו׳ כדאיתא בסוגיא (דף ע׳)]:

והמכה בפטיש. פירש הר״ב שכן אומן מכה בסדן בשעת גמר מלאכה וכו׳. וכן פירש רש״י וכתב הר״ן ולא מיחוור דהא בפ׳ הבונה (דף ע׳) תנן המסתת והמכה בפטיש ועלה קתני סיפא [* רשב״ג אומר] אף המכה בקורנס על הסדן בשעת גמר מלאכה אלמא דלאו היינו המכה בפטיש אלא עיקרן של דברים כפירוש רבינו חננאל ז״ל שפי׳ וכו׳ עכ״ל ולפירש״י והר״ב דבריש פרק י״ב ומ״ש שם בשם התוס׳ נמי ניחא:

הרי אלו אבות מלאכות וכו׳. כתב הר״ב ומנינא דרישא אתא לאשמועינן אפי׳ עביד וכו׳ אי אפשר שיתחייב יותר מארבעים חטאות וכו׳ [* לאו דוקא ארבעים אלא כלומר ארבעים חסר אחת] ומנינא דסיפא קשיא טפי שהרי כבר מנאן אחת לאחת גם כללן במספר ארבעים ברישא וא״כ תו מנינא תנינא למה לי. ולא פירש הר״ב כלום. ועוד דבגמ׳ האי דאפילו עביד וכו׳ לאו אמנינא דרישא ולאו אמנינא דסיפא מיפרשה. אלא אאלו אבות מלאכות דסיפא אמרינן הכי. ובתוספות הקשו וא״ת מרישא שמעינן לה דתנן העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת וי״מ דה״א מעין מלאכה אחת היינו שתי תולדות מאב א׳ אבל האב ותולדה דידיה מחייב תרתי קמ״ל עכ״ל ותו בגמ׳ [ע״ה] ארבעים חסר אחת לאפוקי מדר״י דמוסיף את השובט [משוה השתי בכרכר] והמדקדק [לישב חוט הערב שלא יהא מתוח יותר מדאי] א״ל שובט הרי הוא בכלל מיסך מדקדק הרי הוא בכלל אורג. ומנינא דרישא א״ר יוחנן דאתא לאשמועי׳ שאם עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת. ומפרש לה בגמ׳ דף ע׳ ע״ב דידע לה לשבת שנצטוינו לשומרו בלאו ושגג בכרת שלא ידע ששבת אסור בכרת ואשמעינן מתני׳ דחייב ל״ט חטאות על כולן. והלכך לא קשיא דמרישא נשמעי׳ היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה. דאי מהתם ה״א דיודע שהוא שבת היינו שצריך שידע שנצטוינו לשבות שבת זו ממלאכות או לפחות מאחת מהמלאכות ושהוא חייב כרת עליה. והשתא לא משכחת לה שיהא חייב בכל ל״ט שאילו נעלמו ממנו כל הל״ט שאינו חייב כרת בכלום א״כ מאי היודע שהוא שבת במאי ידע:

ג אין פירוש

ד **המוציא וכו'**. במאי דסיים באבות מלאכות פתח לפרושי. א"נ משום דהווה ורגיל ביותר כמ"ש בריש מכילתין בס"ד:

תבן. מפורש במשנה ג' פ' עשרים:

[* ועלי בצלים. אמר לי בני המשכיל מהר"ר א ב ר ה ם שי' שנראה בעיניו שהם מה שהוא כמו יד לבצל והכי אמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין דף כ"ט) דעלי בצלים דאבציל זרתא פירש"י שגדלו זרת וזרת לא שייך אלא במה שהוא כמו בית יד ושכן יש לפרש במשנה ג' פ"ו דשביעית ונכונים דבריו שמה שסביבן של הבצלים קליפות נקראו]:

חוץ וכו' וסובן ומורסנן. ואמרינן בגמ' [ד' ע"ו] דאע"ג דסובן ומורסנן מצטרפין לשיעור חלה. כדתנן במ"ו פ"ב דחלה התם שאני שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה כלומר מעורבת בסובנה ומורסנה הילכך לחם הארץ קרינא ביה אבל לענין שבת מידי דחשיב בעינן וסתמייהו דהני לאו אוכל נינהו ופירוש הראשון שפי' הר"ב בסובן ומורסנן הוא פירש"י אבל כפי' הרמב"ם סתם וכתב במס' חלה שם וכן במשנה ה' פרק י"א ממס' תרומות:

פרק ח

א **כדי מזיגת הכוס**. פי' הר"ב ויעמוד על רביעית פירש"י ביצה ומחצה רביעית הלוג וכתב הרמב"ם כי שיעור הכלי אצבעיים על אצבעיים על רום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע וכל המדות בגודל שהוא הבהן בל' העברי:

כדי גמיעה. בגמ' מיבעיא להו כדי גמיאה או כדי גמיעה אמר רב נחמן בר יצחק הגמיאיני נא מעט מים מכדך (בראשית כ"ד:י"ז) ועיין ספי"ד וכתב בעל מגיד משנה בפרק י"ח מה"ש בשם הרמב"ם אין שיעורו ידוע לנו אבל פירושו כדי גמיעה של אדם בינוני והוא פחות אפילו מכדי לוגמיו ואצ"ל מרביעית ע"כ. ועיין מ"ב פרק ח' דיומא מ"ש שם בס"ד:

על הכתית. ובגמ' תנא על פי כתית. וז"ש הר"ב פי כתית:

אבר קטן. פירש הר"ב דקטן קאי אאבר ואאדם. הכי מפרשינן בגמ' ודלא כמשנה ו' פ"ד דעדיות ע"ש. [* ועיין מ"ש בשם הר"ש במשנה ב' פ"ב דכלים]:

מים כדי לשוף בהם את הקילור. דרפואתה מצויה דכל משקין מרפאים לעין ונגלדים כדבק על העין לבר ממיא דמסו ולא נגלדין כדאיתא בגמ':

ב **חבל כדי לעשות אוזן לקופה**. דמתוך שהוא קשה פוגם עץ הנפה וכברה ולא עבדי אינשי הילכך לא מחייב בשיעורא זוטא לעשות תלאי. גמרא:

נייר. פי' הר"ב מעשבים עושין אותו. עיין בפי' משנה ב' פ"ב דמגילה ומשנה ד' פ"ב דסוטה:

והמוציא קשר מוכסין. איצטריך לאשמעינן אפי' כתוב על הקלף אע"ג דקתני בסמוך דשיעור קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפלין. תוס':

פלייטון. מפורש במשנה ג' פ"ו:

ג **עור**. פי' בגמ' דמליח ועדיין לא נעשה בקמח ועפצה:

קלף. פי' בתוספות שהעור בשעת עיבודו חולקין אותו לשנים ואותו שכלפי שער קרוי קלף וכלפי בשר קרוי דוכסוסטוס שכן בל' יון קורין לבשר סוסטוס ודוך פי' מקום כמו דוך פלן לכך קרי ליה דוכסוסטוס כלומר מקום בשר:

כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין כו'. תימה אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור זוטא טפי (כדתנן במשנה ב' פ"ב דסוטה) ואור"י דפרשת סוטה לא שכיח כפ' תפילין ואמרינן כל מלתא דשכיח ולא שכיח אזיל רבנן בתר שכיח ולקולא. תוספות פ"ב דסוטה דף י"ז:

[* שהיא שמע ישראל. תמיהא לי למאי איצטריך לפרש דזיל קרי הפרשיות שבתפילין תמצא שזו היא הקטנה. ונ"ל דאיצטריך למיתני דהא מכיון דתנן בספ"ג דמנחות שארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו א"כ לא ליהוי שיעור להוצאת שבת אא"כ שיהיה בכדי לכתוב עליו כל ארבע פרשיות אהכי קתני שהיא שמע ישראל ומכיון שהפרשה קטנה היא שמע ישראל יש לשער בה לבד שכן קורין אותה לבד על מטתו וא"ת א"כ ל"ל למיתני פרשה קטנה שבתפילין י"ל דאי לאו שנכתבה בתפילין משום שקוראה על מטתו בלבד לא היינו משערין בה שרוב העולם בקיאין בה וקורין אותה בע"פ וא"נ קורין אותו בתוך ספר שלם אבל השתא דבתפילין נכתבה ולא סגי בלא"ה וגם על המטה קורין אותה לבדה הלכך נתנו חכמים השיעור בה לבד]:

ד **שעוה כדי ליתן ע"פ נקב קטן**. ובברייתא [תנא] של יין ופרש"י למעוטי שמן ודבש שהיין זב דרך נקב קטן יותר משמן ודבש ע"כ. והכי מפורש במ"ב פ"ג דמסכת מכשירין דשמן עב מיין. וצ"ע במשנה ב' פ"ג דמסכת כלים דמפ' [הר"ב] שהשמן דק מהיין וע"ש:

[* חרסית. פירש הר״ב לבינה כתושה. ועיין מה שכתבתי בסוף פ״ו דחולין]:

לסוד. פירש הר״ב בנות עניים טופלות. פירש רש״י מושחות:

ה אין פירוש

ו **[* חף**. פירש הר״ב שן משיני המפתח וכו׳ ותבניתו כתבתי בפי״א דמסכת כלים משנה ה׳]:

הכרכר. פי׳ הר״ב ששובט בו וכו׳ כתבתי פירושו בסוף משנה ב׳ פרק ז׳ בס״ד:

ז **בין פצים לחבירו**. פי׳ הר״ב כשמסדרין פצימין וקורות וכו׳. נראה מלשונו דפצימין כעין קורות ועמודים. ולשון רש״י כשעושין פצימין ומסדרין אותן עמודים וקורות וכ״כ בפ״ה בביצה דף ל״ט פצים כמו פצימי פתחים פצימי חלונות הקבועים בחומה והן של עץ וסודרין אותם וכו׳ והוא כדעת בעל הערוך שמפ׳ שם הלחי והמזוזה פצימ׳ בלישנא דרבנן (ירמיהו ל״ו:כ״ג) ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה תרגומו תלת פצים. והרמב״ם כ׳ פצים חצי לבינה. [* כשיש חלל בין חצאי לבינה וימלאו אותו חלל בחרסית ואבנים דקים ע״כ וכ״כ במ״ד פי״ב דנגעים ושם מפרש הר״ב לפצים בענין אחר וע״ש]:

א״ל ר״י משם ראיה וכו׳. ור״מ ס״ל דה״ק קרא דאפילו מידי דלא חשיב לאינשי כמו לחשוף מים מגבא לא לשתכח ליה. גמ׳:

משם ראיה. [* ק״ק שהו״ל משם זכר] עיין משנה ז׳ פ״ב דסוכה:

פרק ט

א **מנין לעבודת כוכבים שמטמאה במשא**. פירש הר״ב איידי וכו׳ אי נמי משום דבעי למיתני כו׳ וזהו פירש״י וכתבו התוספות שאין נראה דאם כן בההוא ה״ל להתחיל ועוד דה״ל למתנייה בפרק רבי אליעזר דמילה. אלא נראה איידי וכו׳:

שנאמר תזרם כמו דוה. כתב הר״ב ואפליגו רבנן עליה וכו׳. במשנה ו׳ פרק ג׳ דעבודת כוכבים ושם אפרש בס״ד:

ב **שנאמר דרך אניה בלב ים**. פירש הר״ב מה ים טהור. כדתנן בפ״ק דמקואות. [* ומ״ש הר״ב ואפילו היא של חרם פירשתיו במשנה ג׳ פ״ב דכלים]:

מנין לערוגה וכו׳. עיין מה שכתבתי בזה בס״ד ברפ״ג דכלאים:

שנאמר כי כארץ וגו׳. כתב הר״ב ושמה טפחים ליכא למילף מקרא אלא קים להו לרבנן וכו׳. ואור״ת דמ״מ איצטריך קרא דאי לאו קרא ה״א אע״ג דלא ינקי איכא ערבוב ואסור קמ״ל קרא דבכה״ג ליכא ערבוב ובקרא לחודיה נמי לא סגי דלא הוי ידעינן בכמה שרי קרא אבל השתא דקים להו לרבנן דחמשה בשיתא לא ינקי אית לן לאוקמי קרא בשיתא. תוס׳:

ג **שנאמר היו נכונים לשלשת ימים**. למאי דכתב הר״ב דמתני׳ משבשתא ותני טהורה כתבו התוספות וא״ת דטפי ה״ל למנקט קרא דוקדשתם היום ומחר. ואור״י דניחא ליה לאתויי היו נכונים לשלשת ימים משום דמוכח דמשום פליטת זרע הקפיד דכתיב ביה אל תגשו אל אשה עכ״ל. ומה שהגהתי בדברי הר״ב אלא רבנן דראב״ע היא כו׳. משנה שלמה היא פ״ח דמקואות. וה״נ מוכח בגמ׳ דהכא:

[* מנין שמרחיצין את המילה. ולקמן פי״ט משנה ג׳ תנן את הקטן ואף בכאן כן הוא בסדר המשנה שבירושלמי ובש״ס שם אנן תנינן מרחיצין את הקטן תניי׳ דבי רב מרחיצין את המילה ר׳ אבהו בשם רבי יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את הקטן]:

ביום השלישי כתב הר״בא) וכ״ש ראשון ושני. וכן משמע לשונו בפי״ט. וכתב שם הר״ן וא״ת והא כתיב (בראשית ל״ד) ביום השלישי בהיותם כואבים אלמא טפי מסתכן בג׳ מבשני י״ל אע״פ שסכנת יום שני גדולה משלישי אפילו הכי ביום השלישי היו חלושים ביותר ולא היו יכולים לברוח ולהלחם. אבל ביום ב׳ עדיין לא תשש כחם ויום ראשון יוכיח שלא נגעו בהם לפי שעדיין כחם עליהם אע״פ שהם מסוכנים יותר וכתב עוד דנ״ל שאין זה ראיה דאיכא למימר שיותר הם מסוכנים בשלישי. ואל תתמה שטבען של הרבה חליים כך הוא להתחזק יותר בשלישי עכ״ל. אבל בפ״ג ממסכת נדרים סוף ד׳ ל״א כתב דלא כאיב ליה טפי בג׳ אלא שחלושין ביותר והיינו כדבריו הראשונים. ויש מחלוקת בין הפוסקים בזה. ודברי הר״ב במ״ג פ״ד דמסכת תענית נראין דלא כמ״ש בכאן:

ד **מנין לסיכה שהיא כשתיה**. כתב הרמב״ם אין רוצה [באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה] כרת. אבל חייב מלקות כמו שנבאר במס׳ יומא. ושם ברפ״ח ביאר שחייב מכת מרדות לפי שהסיכה אינה אלא אסמכתא ומדבריהם וכ״כ בחיבורו פ״א מהל׳ שביתת עשור ועיין כיוצא בזה בפירושו למ״א [בפ״ק]

כמ״ש שם בס״ד:

ביוה״כ. עיין מ״ש בס״ד רפ״ח דיומא:

ה **המוציא עצים כדי לבשל וכו׳**. אע״ג דתנן במשנה ה׳ פ״ח קנה שהוא עב וכו׳ כדי לבשל וכו׳. איצטריך לאשמעינן בעצים דלא תימא דחזו לעשות בהן שן של מפתח ובכ״ש לחייב קמ״ל. גמ׳:

תבלין. כתב הרמב״ם כמו הפלפל והזנגביל וגלנגאן וקדה ודומיהן. וכולן מצטרפין זה עם זה לפי שפעולתן אחת ע״כ. וכל אלו הם מיני מרקחות ודברים שריחן טוב ועי׳ במשנה ו׳ ומ״ש שם בס״ד. ולאפוקי שאר דברים שמתבלין בהם התבשיל כמו השום והבצל. ותמיהני דבפ״ב דערלה משנה ט״ו מפרש תבלין כל דבר שמתבלין בו ואפילו שום וכו׳ וכי תימא דהתם לנתינת טעם לאסור התבשיל והכא להוצאת שבת שאני. לא מסתברא כלל לחלק. דהא כל שיעורי שבת הולכין אחר דרכן של בני אדם לעשות בדברים ההם. וכיון שהשום ודומיו בכלל תבלין לענין נ״ט ה״נ שיהא בכלל תבלין לענין הוצאת שבת. ועוד דבגמ׳ הכא אדתנן ומצטרפין זה עם זה פריך לה מהיא מתני׳ דערלה דתנן ומצטרפין ואתמר עלה במיני מתיקה שנו טעמא דחזו למתק את הקדירה הא לאו הכי לא ומשני ה״נ דחזו למתק. הא קמן דבחדא מחתא מחתינהו. ולא עוד אלא שלפי דעת המקשן ס״ד דבהני דהכא כליל טפי מההוא דערלה. ועיין רפ״ט דחולין. וראיתי בפי״ח מה״ש שהרמב״ם שם העתיק המשנה שבכאן כלשונה וכתב עליו המגיד וז״ל ומ״מ נראה לפי הגמ׳ שאין מצטרפין אלא בשכולן מיני מתיקה וכן פרש״י ז״ל ויש לרבינו שם פי׳ אחר עכ״ל. ובפי״ב מהמ״א כתב הרמב״ם ההיא דערלה תבלין שהם ב׳ או ג׳ שמות וכו׳ ואסברה לה בכרפס וברפ״ט דשביעית תנן לה בהדי מיני ירקות וכן רגילין ליקח בלילי פסחים לטיבול הראשון מה שקורין בל״א פיטרזי״ל ואומרים שהוא מה שנקרא בל׳ חכמים כרפס ובירושלמי דשביעית מאי כרפס שבנהרות ריב״ח אמר פיטרוסלינין. וצ״ע. [* ואי אין מתבלין לביצה אלא באלו שזכר הרמב״ם ודומיהן ניחא דלא מצי מיירי הכא אלא באלו בלבד וראיתי בתוס׳ דפ׳ תולין (שבת דף קמ״א) בסד״ה הני פלפלי כו׳ שכתבו דאין נראה שיהא בכלל תבלין אלא ירקות כעין כמון אבל שומין ובצלים אינם בכלל תבלין ע״כ]:

אסטיס. עיין מ״ש בס״ד במ״ה פ״ב דכלאים:

[* בסבכה. ס״א פי סבכה וכן העתיק רש״י]:

קמוניא: פירש הר״ב עשב שמנקין בעפרו. כלומר שמייבשין אותו וכותשין הדק הדק עד שנעשה כעפר וכיוצא בזה תמצא בפי׳ משנה ג׳ פי״ד:

כדי להעביר על הכתם. כדתנן במ״ו פ״ט דנדה:

ו **[* פלפלת**. פי׳ הר״ב אין זה פלפל כו׳ וכפירש״י ונ״ל מדקתני פלפלת בתי״ו אבל ראיתי בפ״ב דערלה משנה י׳ שנראה מפי׳ הר״ש דהתם דמש״ה פירש״י שאינו פלפל שלנו דא״כ תקשה רישא דפלפל שלנו בכלל תבלין דרישא והיאך נתן התנא שיעור אחר לפלפל. ולי נראה דאי משום הא לא איריא דהא פירש הר״ב במשנה א׳ בדבש דרפואתו שכיחא והוא משהו אזלינן בתר שיעורא זוטרא לחומרא והוא גמ׳ ערוכה וה״נ דכוותה כדלקמן בד״ה מיני בשמים וכו׳]:

מיני בשמים. וראוין להריח כמו לתבל דאלת״ה הא תנא לה לעיל כדי לתבל ביצה קלה וכו׳. ואע״ג דהתם קא חשיב הרמב״ם דברים הראויין גם להריח כמו שכתבתי בשמו צריך לומר דהנהו עבידי טפי לתיבול מלהריח והלכך לא אזלינן בתר שיעורא זוטא כדאמרינן ברפ״ח בגמ׳ דף ע״א ע״א כל מלתא דשכיחא ולא שכיחא אזיל רבנן בתר דשכיחא לקולא. שכיח ושכיח אזיל רבנן בתר דשכיחא לחומרא כנ״ל:

רבי יהודה אומר וכו׳ שנאמר ולא ידבק בידך מאומה וגו׳. ולכאורה היה נראה לומר דת״ק טעמיה משום דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה ורבי שמעון היא דמשנה ה׳ פרק דלקמן. אלא מדהר״ב והרמב״ם פסקו דלא כרבי יהודה דהכא ולקמן וכן במשנה ה׳ פרק ב׳ פסקו דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב א״א לפרש כן אלא טעמא דתנא קמא שסובר דאין כשר להצניע שאין צורך לאדם בו והיינו דכתב רש״י ז״ל והא דתנן כל שאינו כשר וכו׳ ואוקימנא למעוטי עצי אשרה דלא כר״י ועיין משנה ה׳ פרק דלקמן:

ז **אינו חייב אלא חטאת אחת**. עיין במשנה ב׳ פ׳ דלקמן ומ״ש שם בס״ד:

זרעוני גינה. פי׳ הר״ב אע״ג דכל האוכלים וכו׳ הני כיון דלזריעה קיימי וכו׳ וכן ל׳ רש״י ומשמע דראויין ג״כ לאכילה אלא כיון דלזריעה קיימי הוה שכיחא ושכיחא דאזלינן בתר דשכיחא לחומרא כדלעיל. ולשון הרמב״ם בפירושו וכן בחבורו זרעוני גינה הם הזרעים שאינם ראוים לאכילה כמו זרע המלפפונים והבצלים והלפתות ודומיהם. ע״כ. וכבר העתקתי עוד לשונו בזה בתחלת מסכת כלאים בס״ד. ולרש״י ודברי הר״ב שבכאן צריכין לפרש דמאי דתנן במשנה ב׳ פ״ב דכלאים זרעוני גינה שאינן נאכלין כלומר אותן זרעוני גינה שאינן נאכלין אבל יש מהן שנאכלין כדפירשו הכא. דאילו להרמב״ם שאינן נאכלין סימנא הוא להכיר איזה זרעוני גינה. א״נ יש לפרש לרש״י והר״ב דשאינן נאכלין כלומר שאין עומדים לאכילה אלא עיקרן לזריעה כדפירשו הכא:

פחות מכגרוגרת. בפי׳ הרמב״ם אמר קרוב לגרוגרת וטעמו נראה דמדלא פי׳ השיעור ש״מ דבפחות מעט קאמר ועיין מ״ש בר״פ דלקמן ובחבורו העתיק המשנה כלשונה:

ר״י בן בתירא אומר חמשה. פי׳ הרמב״ם אפילו לא הוציא אלא חמשה בלבד:

זרע קשואין וכו׳. אתאן ככ״ע. כ״כ הרמב״ם:

[* מת כגרוגרת. פי׳ הר״ב כדין שאר אוכלין שהרי מותר לאכלו כשמת ומשום הכי בטמא לקמן מפ׳ הר״ב דאין מצניעין לתינוק דלמא מיית ואכיל ליה ש״מ דבטהור לא איכפת לן אי אכיל וכתבו התו׳ טעמא בשם בה״ג מדכתיב [ויקרא י״א] ואת כל נפש [א) וכל נפש החי׳ נצ״ל רש״ש.] החיה הרומשת במים אלו דגים ואת כל נפש [ב) ולכל נפש כו׳ רש״ש.] השורצת אלו חגבים מדכתיב חגבים אחר דגים משמע דאין טעונים שחיטה כדגים ואף עוף הוה פטרינן ליה בולא כלום אי לאו דהוקש לבהמה כדאיתא בהשוחט ע״כ]:

רי״א אף המוציא חגב חי טמא וכו׳. כתב הר״ב ות״ק סבר דאין מצניעין אותו דלמא מיית וכו׳. לא משום דמצווין להפרישו. דקי״ל דאין מצווין על הקטן האוכל נבלות להפרישו והכא פירש״י דמ״מ בידים לא יהבינן ליה דתניא לא תאכלום לא תאכילום. להזהיר גדולים על הקטנים [* ועיין לקמן פט״ז מ״ו ובמסכת יבמות פי״ד מ״ד]:

פרק י

א המצניע. פירש הר״ב קודם השבת וכו׳ ושכח וכו׳ שעל דעת הראשונה וכו׳ וכ״ש המוציא בשבת לזרע וכו׳. גמ׳:

חייב בכ״ש. משמע אפי׳ גרעין א׳ והכי איתא בגמ׳ מחייב היה ר״מ אפילו חטה אחת. ולא תימא דכל שהוא דתנן היינו פחות מכגרוגרת אבל כזית ליבעי. ומשמע מיהא דהיכא דקתני פחות מכגרוגרת דהא כזית ליבעי וסיעתא לפירוש הרמב״ם דס״פ דלעיל בזרעוני גינה ומ״מ כשאינו מצניע אינו חייב בכ״ש לפי שאין רגילות לזרוע כ״ש אלא כשיעור פחות מכגרוגרת:

וכל אדם וכו׳. כתבו התוס׳ תימא לר״י דאמאי איצטריך למיתני ליה הא תנא ליה חדא זימנא בפרק כלל גדול ושאינו כשר להצניעו כו׳ עכ״ל ובריש ברכות כתבתי בשמם דרגילות לשנות בקצור מה שנשנה במקום אחר ואין לחלק דהתם אשמועינן מה ששנה בנגעים והכא בחדא מסכתא תרווייהו. דהכי אשכחן שתירצו בשם ר״י עצמו בפ״ו דיבמות מ״ד. ומה״ט נמי אין לחלק דהכא בבא שלימה דהתם נמי כולה בבא נשנה באותו פ׳ ובפ״ב:

חזר והכניסו. פי׳ הר״ב אם נמלך בו וכו׳. בגמ׳ פריך פשיטא ומשני כגון שזרקו לאוצר ולא ביטלו בפירוש וקמ״ל דאע״פ שניכר במקומו שלא נתערב יפה וה״א דבמילתי׳ קמייתא קאי קמ״ל מדזרקיה לאוצר בטולי בטליה. וכתב המגיד דהא דתנן חזר והכניסו ר״ל והוציאו. ובריש פ״ק מפ׳׳ירש דתנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה והוא הדין להוצאה הכנסה:

ב אסקופה החיצונה. פי׳ הר״ב שלפני הפתח לצד ר״ה. ופחותה משלשה דהוי רשות הרבים גמורה:

עד שיוציא את כל הקופה. פירש הר״ב ולא שנו וכו׳ אבל מלאה חרדל וכו׳ נעשה וכו׳. והא דתנן בס״פ דלעיל המוציא קופת הרוכלין אינו חייב אלא חטאת אחת לא שאם לא הוציא כולה שלא יתחייב על אותן מינין שהוציא כולן מבחוץ אלא הא אתא לאשמועינן שאם לא היה לו דיעה בינתיים אינו חייב על כולן אלא אחת ולא תימא דמינין מחלקין כדאמר רבי יהושע תמחויין מחלקין במשנה ט׳ פרק ג׳ דכריתות וכ״כ התוספות לעיל:

ג שכן משא בני קהת. פירש הרמב״ם וקראה השי״ת עבודה שנאמר (במדבר ז׳:ט׳) כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו ע״כ ולא ידעתי למה הוצרך לראיה שקראה עבודה שכיון שכל המלאכות ממשכן אנו למדין ומצאנו משא בני קהת שהיתה על הכתף ידענו שהיא מלאכה. דלא בלבד המלאכות שהיו בשעת עשיית המשכן אנו למדין אלא אף שהיו לצורך המשכן אחר כך כדאשכחן במשנה ב׳ פ׳ דלקמן. וע״ש. ובחבורו פ׳ י״ב כ׳ שנא׳ בכתף ישאו וכל המלאכות ממשכן למדין אותן. ומה שהוצרך התנא לראיה מבני קהת משום דהוצאה מלאכה גרועה היא וכך כתבו התוס׳ אמאי דתנן במשנה ב׳ פרק דלקמן:

כלאחר ידו ברגלו. כתבו התוספות דלגי׳ זו י״ל דברגלו הוי פירוש כלאחר ידו ומיהו ספרים דגרסי לאחר ידו ברגלו ניחא טפי דהכי תניא בברייתא בגמ׳. ע״כ. וכן לשון הרמב״ם בפ׳ י״ב וכן במשנה ה׳ פ׳ י״ב:

בפיו. עיין במשנה ד׳ פ״ג דכריתות ומ״ש שם בס״ד ובס״פ דלקמן:

מרפקו. פי׳ הר״ב הפרק האמצעי וכו׳. ונראה בעיני דהיינו שנושא המשא עצמו בזרוע ולא ע״י כלי שתולין בזרוע במרפק כי זהו דרך המוציאין וחייב. ולא גרע מתלתה בסינר דלקמן. [* וראיתי במנחות פ׳ הקומץ (מנחות דף ל״ז) שכתבו התו׳ אדהכא וז״ל אפשר שיתן אדם גרוגרת כנגד אותו פרק של קוד״א מבפנים וכופף ידו על כתיפו שלא תפול הגרוגרת ויוציאנה ע״כ וקוד״א בל״א עלינבוג״ן]:

[* **בשפת חלוקו**. פירש הר״ב השפה התחתונה וכו׳ וכן פרש״י והרמב״ם. ונ״ל דלא אתו לאפוקי השפה העליונה אלא אורחא דמלתא נקטי שכן דרך החלוק לעשות פיו התחתון בענין שיכול לקבל בו וכן שנינו בשקלים פ״ג משנה ב׳ לא בפרגוד חפות ושם פי׳ הר״ב שכופלין אותו מלמטה והרמב״ם בחבורו פי״ב מהל׳ שבת העתיק משנתינו וכתב בפי בגדו והא דשקלים מפ׳ שם בבגד שיוכל להחביא וכ״כ בחבורו בהל׳ שקלים ס״פ ב׳]:

במנעלו בסנדלו. מפורש בריש פרק י״ב דיבמות למאי קרי מנעל ולמאי קרי סנדל:

ד **לאחריו ובא לו לפניו חייב**. ולא מיבעיא לאחריו ובא לו לאחריו דאיתעבידא מחשבתו דחייב אלא אפי׳ לאחריו ובא לו לפניו דסד״א הואיל ולא אתעבידא מחשבתו לא לחייב קמ״ל דנתכוין וכו׳ ועלתה וכו׳ ודיוקא דמתני׳ לא קשיין אהדדי. הכי הוה לפום מסקנתא דגמ׳:

באמת. מפורש רפ״ב דתרומות:

ר״י אומר אף מקבלי פתקין. פירש הר״ב ודרך אותו קנה להיות חוזר. וסיימו התוספות ות״ק דר׳ יהודה לא חשיב ליה חוזר עכ״ל. וצ״ל דבאמת אינו חוזר כולי האי כמו סינר הנשים ובהא פליגי אי חשיב חזרה אי לא אבל אין לפרש דפליגי אם חוזר כלל אם לא שא״א שיחלקו במציאות איך הוא ועיין ברפי״ב מ״ש שם בס״ד:

ה **הוציאוהו שנים פטורין**. פירש הר״ב כדילפינן בעשותה וכו׳ וברפ״ק ילפינן מיניה נמי לזה עוקר וזה מניח כמ״ש הר״ב שם. והיינו דמיעוטי אחריני כתיבי (במדבר ט״ו) ואם נפש אחת תחטא וגו׳ בעשותה נפש ואחת נמי מיעוטי. כדאיתא הכא בגמ׳. והא דנקט הברייתא בעשותה תירצו התוס׳ משום שהוא מיעוט האחרון שבפסוק ובהא פליגי תנאי דברייתא הלכך נקטה הברייתא בעשותה ע״כ. ואע״ג דבין למר ובין למר בעשותה לא אתיא לא לדלעיל ולא לדהכא אלא תרוייהו נפקי חד מנפש תחטא וחד מאחת תחטא דתרוייהו מיעוטי נינהו ומיעוטא דבעשותה מפקי להו ר״ש לזה אינו יכול וזה אינו יכול. ות״ק למעוטי יחיד שעשה בהוראת ב״ד. מ״מ נמשך הר״ב אחר לשון הברייתא:

את החי במטה פטור. פירש הר״ב על החי לפי שהוא נושא את עצמו. כתבו התוספות תימא לר״י למה פטור והלא אפי׳ במשא קל יותר חייב. ואי משום דשנים שעשאוה פטורים הא הוי זה יכול וזה אינו יכול שאין הנישא יכול לישא עצמו בלא הנושא והנושא יש בו כח לנושאו אפילו הוא מת. ואור״י דממשכן גמרינן שלא היו נושאים דבר חי שהתחשים והאילים היו הולכים ברגליהם והחלזון מיד היו פוצעים אותו טרם ימות דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליצלל צבעיה ע״כ. ועיין במ״ב דפרק י״ח ומ״ש שם בס״ד ורפי״ט וספ״ק דר״ה:

וכן כזית מן המת וכו׳. פירש הר״ב דהואיל ומטמא וכו׳ וכ״כ רש״י והכי מוכח בגמ׳. לכאורה דלפום כן אף המוציא ממשמשי עבודת כוכבים לחייב וכן משמע דהא האי ת״ק דר״ש הוא ניהו ר״י דמשנה ו׳ דפ״ט דלעיל דהא בר פלוגתא דר״ש במלאכה שאינה צריכה לגופה רבי יהודה הוא. ועוד הוכיחו בתו׳ מברייתא דגמ׳ דר״י הוא. ומ״מ פסקו הרמב״ם בפירושו ובחיבורו וכן הר״ב דאין הלכה כר״ש ולעיל פסקו דאין הלכה כר״י. משום דלעיל טעמא דאין כשר להצניע שאין שום צורך לאדם במשמשי עבודת כוכבים אבל הכא יש צורך בכולם דנבלה ושרץ מצניעין אותו לכלבו או לשונרו ומת דאסור בהנאה מצניעין אותו כדי לקוברו מידי דהוי אמקק ספרים דפרק דלעיל ולפיכך פסקו בהך דהכא כר״י. אבל קשה דהוי לי׳ להלוך אחר שיעור שרגיל להצניע ולא אחר שיעור טומאתן ואפשר דלכלבו או לשונרו הוי שעורא רבה משיעור טומאתן ואזלינן לחומרא כדלעיל משנה ט׳ פ״ז. ובמת נמי אפשר שעל פחות מכזית אינו מצווה לקברו. ועוד דלא שכיח פחות מכזית ושכיח ולא שכיח אזלינן בתר שכיח לקולא כדלעיל שם:

ורבי שמעון פוטר. דהוי מלאכה שא״צ לגופה. כלומר א״צ למת ברה״ר ובמשכן היו צריכין לחפצים שהוציאו ועיין מ״ש במ״ה פ״ב בס״ד. ומ״ש הר״ב דאין הלכה כר״ש כ״כ ג״כ שם. ועיין במשנה ה׳ פ״ב דעדיות ובמשנה ב׳ פ״ק דביצה:

ו **רבי אליעזר מחייב**. חטאת. נוטל צפרניו ושערו ושפמו וזקנו משום גוזז. ומ״ש הר״ב וכן הרמב״ם דכוחלת משום כותבת הכי אמר ר׳ יוסי בר׳ חנינא. ופירש״י שמוליכה מכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות ובגמ׳ וכי דרך כתיבה בכך אמר ר׳ אבהו לדידי מפרש׳ לי מיניה דר״י ב״ח כוחלת משום צובעת. ותימה על הר״ב והר״מ שלא פירשו כמסקנא. ומ״ש גודלת ופוקסת משום בונה. ובגמ׳ וכי דרך בנין בכך אין כדדריש ר״ש בן מנסיא ויבן ה׳ אלהים את הצלע (בראשית ב׳:כ״ב) מלמד שקלעה הקב״ה לחוה והביאה אצל אדם שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בניתא:

וחכמים אוסרים משום שבות. פירש הר״ב אבל בכלי מודים דחייבים חטאת. בגמ׳. וכתבו התוס׳ כר״י דמלאכה שא״צ לגופה חייב ומ״ש עוד דשל חבירו אפי׳ ביד חייב וכ״כ הרמב״ם ולא פירשו טעם בדבר. ועיינתי בגמ׳ ומצאתי בהפך מדבריהם דמחלוקת לעצמו דיכול לאמן ידו ולתקנו בלא כלי אבל לחבירו אינו יכול לאמן ידיו לטלם יפה בלא כלי והיינו דקתני צפרניו דלעצמו דוקא הוא דמחייב רבי אליעזר אבל לא לחבירו. וכן פסק הרמב״ם בחיבורו פרק ט׳ [* לענין צפרנים ושער] ואולי דרהיטא דשמעתא דתני רשב״א גודלת כוחלת פוקסת לעצמה פטורה לחברתה חייבת [שרואה ועושה] הטעתה להם וכתבו כן גם בנוטל צפרניו וכו׳. [* וא״ל דשער ראש דוקא קאמרי הר״ב והרמב״ם דהויא דומיא דגודלת ואינך דודאי לא דמי דלקיטת שער דבר קל ולא דמי להנהו כלל ועוד אם כן שער שאחורי הרגלים ובבין הרגלים במקום שאין יכול לראות למה לא כתבו להו נמי וכן משנתינו דנחתא

לפרושי שפמו וזקנו אילו היה לשער הראש דין אחר ה״ל למתני׳:

ורבי שמעון פוטר. וכהאי גוונא קסבר בסוף פרק ז׳ דכלאים ועיין במשנה ט׳ פרק ב׳ דעוקצין]:

פרק יא

א **הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים וכו׳**. מ״ש הר״ב בתנאי רשות היחיד אם הוקף לדירה משום דאי לאו הכי אם הוא יותר מבית סאתים אע״ג דהזורק לתוכו מרשות הרבים חייב מ״מ אסרו חכמים לטלטל בתוכו [יותר מן] ד״א ולפיכך הוצרך להתנות ביש בו כמה מילין שיהא מוקף לדירה. ב״י סי׳ שמ״ה. ומ״ש ודלתותיהן נעולות תמצא מפורש בס״ד במ״ט פ׳ אחרון דעירובין. [* ומ״ש ולחי ברוח רביעית וכן קורה כדמפרש לקמן] ומ״ש והוא שיהיה רוחב הדרך י״ו אמה. וכן לשון הרמב״ם בחיבורו ריש פ׳ י״ד ולרבותא נקט דרך שצריך שיהיה רוחב ט״ז אמה וכ״ש כל הני דנקט וכן בפירושו ריש מכילתין כ׳ בסתם רה״ר מקום שידרכו בו כל העם וכו׳ ושיהיה רוחב ט״ז אמה וכן בטור סי׳ שמ״ה רה״ר רחובות ושווקים הרחבים ט״ז אמה וכשאין בו ט״ז אמה היא כרמלית כמ״ש הרמב״ם בפי״ד. ומ״ש ולא יהיה עליו תקרה שאם יש עליו תקרה הרי דינו ככרמלית כדאיתא בגמ׳. ומ״ש במקום פטור שיהיה מג׳ ולמעלה משום דכל פחות מג׳ כלבוד דמי. והוי רה״ר. ומפני זה הקשו אהא דמפורש ברפ״ק דצריך שיעקור או יניח החפץ ברה״ר במקום שיש בו ד׳ על ד׳ דהיכי דמי אי למטה מג׳ הרי הוא כקרקע עצמה ואי למעלה מג׳ ועד עשרה כרמלית ואי למעלה מעשרה רשות היחיד [* כן לשון הר״ן ומיירי במקום מסוים דאית ביה ד׳ על ד׳ ולהכי לא הוי מקום פטור]. וכתבהר״ן שם בשם הראב״ד דמשכחת לה בב״ח גבוהים מג׳ שעומדים ברה״ר שאין חולקין רשות לעצמן. א״נ בעמוד ט׳ ורבים מכתפין עליו דהוי כרה״ר ואי דאית ליה ד׳ מיהו מחייב ואי לא פטור וזה שלא כדעת רש״י ורמב״ם שכתבו דעמוד וכו׳ אפי׳ כשאינו רחב ד׳ עכ״ל. ומ״ש וכן מקום המוקף כו׳. עיין עוד מזה במ״ז פ׳ בתרא דעירובין. [* ומ״ש או חריץ שיש בו ד׳ על ד׳ כו׳ עיין מ״ש במשנה ד׳. ומ״ש ומי׳ ולמעלה דבכרמלית הוי מקום פטור עיין מ״ש בזה במשנה ד׳ בס״ד]. ומ״ש דהמעביר מתחלת ד״א וכו׳ במשנה ג׳ ועיין שם:

ב **כיצד**. פי׳ הר״ב רבנן קאמרי ליה. והדר פי׳ למתני׳ דלמעלה מעשרה. וכן פי׳ רש״י ונימוקו עמו דגזוזטראות דומיא דעגלות והן היו גבוהות עשרה שהרי רשות היחיד הן כמ״ש הר״ב. וקשיא להר״ב שפי׳ במתני׳ דלעיל דבלמעלה מי׳ ד״ה דפטור וא״כ מתני׳ ככולי עלמא ואמאי כתב דרבנן קאמרי ליה [* אבל לרש״י ל״ק דמפ׳ במתני׳ כס״ד דרבא בסוגי׳ דדילמא בלמעלה מי׳ פליגי אבל בלמטה מי׳ ד״ה חייב וזה דרכו של רש״י ברוב המקומות לפרש כדס״ד דהסוגיא כמו שאני מזכיר בזה בהרבה מקומות]. ועוד מאי כיצד דהכא בלמעלה מי׳ לא שייך למיתני כיצד כיון דלא קאי אדלעיל דבלמטה מי׳ איירי. וכתבו התוספות בירושלמי יש איכא דתני כיצד ואיכא דלא תני כיצד ומפרש התם דההוא אמורא דמוקי פלוגתא למעלה מי׳ תני כיצד וההוא דמוקי לה למטה מי׳ לא תני כיצד:

שכך היתה עבודת הלוים. והוצאה מלאכה גרועה היא. ולפיכך הוצרך למצוא הושטה דתולדה היא שהיתה במשכן. תו׳ ריש מכילתין [ועיין מ״ש שם]:

ג **בכותל**. פי׳ בפני הכותל וכן לשון רש״י והמגיד פי״ד. ועיין משנה ג׳ פ׳ בתרא דעירובין:

הזורק בארץ ד״א חייב מסקינן בריש פירקין דכל ד׳ אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה:

ד **רקק מים**. פי׳ הר״ב שאינם גבוהים מן הארץ וכו׳. וכן בפירוש הרמב״ם אבל המכוון שאינם עמוקים וכמ״ש הר״ב בסמוך והוא לשון רש״י. והרמב״ם בחיבורו ספי״ד כתב אם אין בעמקו וכו׳. [* ומ״ש הר״ב שהוא מלא רפש וטיט עיין מ״ש בזה בס״ד בסוף פרק ו׳ דמסכת פרה]:

[* וכמה הוא רקק מים פחות מי׳ טפחים. פירש הר״ב דנימא אכתי רה״ר הוא ולא נעשה כרמלית דאף על גב דעד עשרה כרמלית ולמעלה מקום פטור כדכתב הר״ב במ״א הא קי״ל כמ״ד בסוגיא אמתני׳ דלקמן דמיא ארעא סמיכתא היא ומשפת מיא משחינן לה]:

[* רקק מים. פירש הר״ב האי דכפליה כו׳ לאשמעינן דאפי׳ רקק רחב ארבעה כו׳ אוקימתא דאביי. וצריך לי עיון דבמשנה א׳ כתב הר״ב דחריץ שיש בו ארבע על ארבע פחות מי׳ שהוא כרמלית והן דברי הרמב״ם בפי״ד והכא שיש בו מים עם רפש וטיט הוה רשות הרבים ואע״ג דהכא תנן ורה״ר מהלכת בו הא לעיל סתמא קאמר ואפשר לי לומר דרקק מים מן הסתם יש בו במדרונו מכל צד שיפוע ונוח להלך בתוכו אבל חריץ מן הסתם אין לו שיפוע כל כך ולפיכך אין רה״ר מהלכת בו]:

ה **מטלטלין מזו לזו**. פי׳ הר״ב ע״י עירוב וכתבו בתוס׳ דהא קמ״ל דמהני העירוב בספינות אע״פ שאינן קבועות שם. דס״ד כיון שאין עתידות להיות קבועות שם לא יהני עירוב קמ״ל דמהני:

שמוקפות. עיין מ״ש בס״ד במ״ג פ״ד דתרומות:

ו קלטה אחר לשון רש״י וכגון שנעקר ממקומו וקבל:

קלטה כלב. בפיו דלא הוי הנחה דבעינן מקום ד׳. לשון רש״י. ובגמ׳ דכי מכוון לה בתחלת זריקתו מחשבתו משוי ליה מקום. וכדתנן במשנה ד׳ פ״ג דכריתות:

פטור וכו׳ זה הכלל וכו׳. כתב הר״ב ומתני׳ הכי מיפרשא הזורק ונזכר וכו׳ אי נמי לא נזכר וכו׳ הא נחה וכו׳ בד״א וכו׳. וכך הם דברי הרמב״ם בפירושו. ואמר שמכח קושיא שיש במשנה דמדתנן ונזכר וכו׳ קלטה וכו׳ פטור משמע הא לא קלטה אחר אלא נחה אף ע״פ שנזכר חייב והא תני סיפא אינן חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה. ולפיכך שיעור המשנה וכו׳. אבל דבריהם תמוהים להגיה כל כך שכשאמרו דקלטה אחר ר״ל או קלטה אחר מתרצא קושיתנו שפיר דהשתא ונזכר ונחה פטור כמו הסיפא. וכן כי אמרינן בד״א בחזר ושכח וכו׳ אין אנו צריכין תו לפרש דאו קלטה תנן אלא דוקא נזכר וקלטה אחר וכו׳ ודתידוק הא נזכר ונחה חייב הא מוקמינן לה בחזר ושכח ובגמרא הכי נמי איתנהו תרי שינויי דרבא מתרץ למתני׳ דתרתי קתני נזכר וכו׳ או שקלטה וכו׳ ובהכי מתרצא מתני׳ כדכתיבנא ורב אשי קאמר דמתני׳ לעולם חדא קתני ומתרצא בבד״א שחזר ושכח וכו׳ ואע״פ שדברי שניהם אמת להלכה. מ״מ במשנה א״א לפרש שניהם כאחת דאי תנן או שקלטה אחר וכו׳ אם כן מיירי בלא נזכר ודיוקא דהא נחה וכו׳ נמי בלא נזכר ולא קשיא ולא מידי אלא פשיטא שיהא חייב ומאי מהדר בד״א כשחזר ושכח ואנן לא נזכר כלל איירינן ואירישא דתנן ונזכר ולא קלטה אחר אלא נחה לא מצי לדייק כלל דהא בנחה איירי ואעפ״כ פטור תנן. ואין ספק שיש קיצור בדבריהם ונתכוונו לכתוב שני פירושים חלוקים. ואמאי דמוקמינן בחזר ושכח פירש״י דאשמעי׳ דאע״ג דנזכר והויא ליה ידיעה בינתיים מיחייב ואין ידיעה לחצי שיעור באין בידו להחזיר. ועיין ס״פ דלקמן. [* ובהכי נ״ל לתרץ דלהכי כפל התנא הלשון דעד שתהא תחלתו וסופו שגגה לומר שאם בסוף שגג אע״פ שידע בינתיים חייב ובזה נדע פירושא דמתני׳ ואע״ג דרב אשי קאמר חסורי מחסרא והכי קתני הא כתבו התוספות שאין זה ממש חסורי מחסרא דמשנה כמו שהיא שנויה יש לפרש כן וכו׳ ע״כ ולרבא כ״ש דכפל הלשון לאשמעי׳ הא ועיין בפ״ק דעדיות מ״ה ופ״ק דמעילה מ״ד והתו׳ כתבו דאין ר״י יודע לרבא דאמר תרתי קתני אמאי תני ההיא דחבורה כיון דתני הזורק ונזכר פטור ה״נ חבורה דמ״ש ע״כ ואני איני יודע מה ידע ר״י לרב אשי דהא ה״נ כיון דאשמעי׳ בזורק ונחה דפטור כשנזכר בינתיים ולא חזר ושכח ה״נ חבורה דמ״ש]:

פרק יב

א **הבונה.** כתבו התוספות צריך ליתן טעם אמאי תני הבונה אחר זריקה והוצאה עכ״ל. ולי נראה לתת טעם דאחר שפירש דיני הוצאה דאיהי סיומא דאבות מלאכות רצה לשנות ולפרש מאי דסמיך לה והוא מכה בפטיש ולפי שמכה בפטיש מעין מלאכת בנין הוא ומלאכת בנין שכיח טפי טובא הלכך נקט הבונה קודם מכה בפטיש. וכמ״ש בס״ד בשם התוס׳ ברפ״ק דמאי דשכיח טובא מקדים התנא לשנותו קודם:

הבונה כל שהוא. מסקינן בגמרא שכן בעה״ב שיש לו נקב בבירתו סותמו דכוותה גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא (תולעת) מטיף לתוכו אבר וסותמו:

המסתת והמכה בפטיש. פי׳ הר״ב והיא תולדה דמכה בפטיט. ומפרש בגמ׳ אימא המסתת המכה בפטיש ופירש״י והכי קאמר המסתת שהוא חייב משום מכה בפטיש חייב בכ״ש:

והמכה בפטיש. פי׳ הר״ב היא גמר מלאכה של חוצבי אבן וכו׳ וכן פירש״י [* ועיין מ״ש בפ״ז סוף משנה ב׳ בס״ד] והקשו בתוס׳ דבנין של אבנים לא הוי במשכן ולא שביק תנא גמר מלאכה דכלים דהוה במשכן ונקט [מכה בפטיש] דאבן דלא הוה במשכן אלא נראה לר״י דהאי מכה בפטיש היינו מכוש אחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה עכ״ל. ונ״ל לתרץ דברי רש״י שסובר דמשנתינו באה לפרושי כיצד מתחייב האדם העושה כך וכך ובהווה עכשיו באתה המשנה לאשמעינן ויש לי ראיה שכן הוא ממאי דמפרשינן בגמ׳ גבי הבונה וכן גבי החורש דחזיא לכך וכך ודכותיה גבי משכן וכו׳ כמ״ש כל אחד במקומו בס״ד. ש״מ דלא סגי לגמ׳ לפרושי מלאכה שהיתה במשכן בלבד אלא דעיקר פירושא דמתניתין מאי דשכיחא האידנא אלא שצריכין על כל פנים למצוא כיוצא בו במשכן וזה הוה ליה לרש״י לפרש ג״כ: ובמעצד. פי׳ הר״ב קופיץ קטן. ועיין פירוש אתר בס״פ בתרא דבבא קמא ובמ״ה פרק בתרא דמכות ובמשנה ד׳ פרק י״ג דכלים:

זה הכלל. לאתויי דחק קפיזא בקבא. גמ׳. ופירש רש״י בגולם גדול הראוי לחוק בו קב חקק שלש לוגין ואע״פ שעתיד להוסיף יש שמקיימים כן:

ומלאכתו מתקיימת. פירש הר״ב שא״צ להוסיף עליה. וז״ל הר״ן שיש מקיימין כיוצא בו ואין מוסיפין עליו:

בשבת. אהעושה מלאכה קאי כל העושה בשבת והיא מתקיימת. לשון הר״ן:

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המכה בקורנס וכו׳. פי׳ הר״ב שכן מרדדי טסין וכו׳ גמ׳. [* ועיין מ״ש בס״ד בסוף מ״ב פ״ז] וצריכין אנו לומר שאע״פ

שכן היו עושין מ״מ לא חשיב ליה לת״ק שתהא מלאכה בפני עצמה שיתחייב עליה העושה. אבל א״ל דת״ק ס״ל שלא היו עושין כן. שא״א שיחלקו במציאות והרי אנו רואים שכן עושין הנפחין והם חרשי ברזל וכמ״ש הרמב״ם [* ואף רש״י כתב שכן ראה בעלי מטבעות שבמקומו עושין כן ע״כ]. ועיין מ״ש בס״ד במשנה ד׳ פרק עשירי [* ומ״ש הר״ב ואין הלכה כר״ש בן גמליאל עיין פ״ח דעירובין]:

ב **החורש**. אף על גב דלפום סדרא דנקט עד השתא ה״ל להקדים לשנות הכותב דהוא נשנה סמוך לבונה באבות מלאכות מ״מ הקדים החורש לפי שהוא הפך הבונה שזה ממלא גומא או מוסיף דבר על דבר וזה חופר גומא או מחסר דבר ועוד דדמיין בשיעורין דבונה וחורש שניהם בכל שהו כך נ״ל:

כל שהוא. מפרש בגמ׳ דחזי לזרוע בתוכה נימא של דלעת וכתב רש״י דאף על גב דלענין הוצאה תנן ספ״ט זרע דילועים שנים ה״מ לענין הוצאה דכי מפיק תרתי מפיק בהדדי שאינו זורע אחת לבדה אבל לענין חרישה כל גומא וגומא באפי נפשה עביד לה ע״כ. דכותה גבי משכן שכן ראוי לקלח אחד של סמנין:

והמקרסם והמזרד. פי׳ הר״ב שניהם לתיקון אילן. וכתב הרמב״ם שחייב משום זורע:

המלקט עצים וכו׳. וכתב הרמב״ם דלתקן הארץ משום חורש ולתקן האילן משום זורע ואם מאספן להיסק נקרא מעמר וכ״כ בלקיטת עשבים:

כדי לבשל ביצה קלה. עיין בפי׳ הר״ב במ״ה פ״ח ומ״ה פ״ט וכאן קיצר:

ג **בין מב׳ סמניות**. לגי׳ זו פי׳ הר״ב כגון שכותבין א׳ לסימן אחד וב׳ לסימן שנים וכן לשון הרמב״ם. וא״ת דהא מרישא שמעת לה הכותב ב׳ אותיות משני שמות וי״ל דאי מרישא ה״א דוקא שכותבן ביחד לזווגן שיהא מלה ותיבה אחת. כמו שני אותיות שהיו במשכן לדעת איזו בן זוגו והיינו לייחד בזיווג וחיבור היו נכתבין אבל כשכותב ב׳ אותיות לשני סימנין אין זיווגם עולה כלל ביחד אלא כל אחד הוא סימן בפני עצמו אימא לא לחייב שהרי לא כתב תיבה שלימה קמשמע לן. וא״נ איפכא דה״א דהואיל וכותב לשם סימן באות אחת יתחייב שהרי נשלם בו כוונתו לסימן שרוצה בה קמ״ל שצריך כמו כן דוקא שנים. ועי״ל שלא נתכוונו לא׳ וב׳ ממש אלא בדוגמא נקטינהו ומשנתינו בשאר רישומין וסמניות קאמרה וכגון הסימנים שרגילין לעשות בהן המספר ומאנשי הודו העתיקום. וז״ל המגיד בפי״א מה״ש בשם רב האי גאון. ב׳ סימניות שאינן אותיות ידוע בכתב שהן נקראים סימנין בעלמא כגון נונין הפוכים דכתיבי גבי ויהי בנסוע כדמפורש בפרק כל כתבי עכ״ל:

שם משמעון וכו׳. וכתב הרמב״ם ואף ע״פ שמ״ם [זו] סתומה וזאת פתוחה לא נחוש אלא הלשון וזה הדבר אמת לפי שלא נחוש לכונתו אלא בגמר מלאכה. והראיה אילו נתכוין לארוג בגד מעשרים אמה בשבת שלא יהא חייב עד שיגמור העשרים אמה ויארוג כל השבת ויהיה פטור זה שקר אלא משעה שיארוג שני חוטין יתחייב אע״פ שכונתו להשלים אריגת הבגד ובזה תדון בכל המלאכות עכ״ל ומבואר בבריית׳. ועיין מ״ש בס״ד בר״פ י״ד:

ד **הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב**. לגופה לא צריכה דהא כבר תנן בס״פ דלעיל בזה הכלל כל [חייבי] חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה אלא משום דבעי למתני בסוף פירקין פלוגתא דר״ג ורבנן בכותב בשני העלמות להכי תנא ברישא הכותב בהעלם אחד חייב: בסם כו׳. עיין משנה ב׳ פ״ב דמגילה. ומ״ש שם בס״ד:

ורבי יהושע פוטר. פי׳ הר״ב וכן הרמב״ם ואפי׳ הוציא דם. ועיין בפירושם לרפי״ד. ועוד דהכא לא מחייב רבי יהושע כיון שמחשבתו היתה למלאכת הכתיבה לא לחבול ולהוציא דם וכדתנן בסוף פרק ד׳ ממסכת כריתות:

ה **אחד בארץ ואחד בקורה**. ר״ל כתב אות אחת בארץ ואחת בקורה. הרמב״ם:

כתב אות אחת נוטריקון. פירש הר״ב כגון קו״ף קרבן וכו׳. שבשעת הסכנה היו כותבין כן כדתנן במשנה י״א פ״ד ממסכת מעשר שני. וה״ה בכל זמן ובכל מקום שהסכימו עליו אנשי מקום ההוא שיהיה אות פלוני סימן לתיבה פלונית. [* ופירוש נוטריקון כתב התשבי כי בלשון יון ורומי קורין לסופר נוטאר״יו וכן פי׳ בערוך ודרך הסופרים לכתוב בקצרה לכן קורין לסימנים נוטריקון כלומר דרך סופרות [א) בתוי״ט ד״ק ספירות] בל״א קאנצליו״ש [ב) קאנצליו״ש (קאנצלייאיס)]:

ו **אחת שחרית ואחת בין הערבים פי׳ הר״ב כיון דה״ל שהות בינתיים וכו׳ וקשיא לי ממ״נ אי איירינן בזדון שבת ושגגות מלאכות הא מפרש״י ברפ״ז דאפי׳ ימים שבינתיים לא הוי ידיעה לחלק**. ואי בזדון מלאכות ושגגת שבת הא לא אמרינן התם אלא ימים שבינתיים הווין ידיעה שא״א שלא שמע וכו׳ ומשמע דדוקא ימים דהיינו ששת ימים שבין שבת לשבת אבל משחרית לערבית לא ותדע דאלת״ה א״כ העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה ויודע עיקר שבת שאינו חייב אלא על כל שבת ושבת. הרי אתה יכול למצוא שיתחייב על כל שבת שתי חטאות אם עשה שחרית וערבית ובתוס׳ הקשו דה״ל לפרש שיעור השהות כלומר דשחרית ובין הערבים אינו שיעור מפורש ועוד הקשו מגמ׳ דהתם וכתבו דנראה דמיירי שידע בינתיים ואחת שחרית ואחת ערבית נקט לרבותא דאע״ג דיש עם הידיעה הפסק ושהות גדול בינתים מחייב ר״ג ע״כ:

רבי גמליאל מחייב. פי׳ הר״ב דסבר אין ידיעה וכו׳ גמ׳. וכתבו התוס׳ נראה דטעמו משום דכתיב (ויקרא ד׳:כ״ג) או הודע אליו חטאתו ידיעת חטאת הוא דשמה ידיעה אבל ידיעה דלאו חטאת לאו שמה ידיעה:

וחכמים פוטרין. עיין מ״ש בס״ד בס״פ דלעיל:

פרק יג

א האורג. אע״ג דהצד צבי ומלאכותיו נשנית בסמוך למלאכת הכותב אפ״ה הקדים לפרש דיני אורג ודכוותיה משום דדמיין בשיעורא דכותב בשתי אותיות חייב וכן אורג בשתים ואף ר״א ס״ל בשתים אלא דמחלק בין אלימי לקטיני כדאיתא בגמ׳. [* עוד עי׳ בכריתות פ״ד מ״ב] ומשום דבאורג איכא פלוגתא הקדים לשנותה קודם העושה שתי בתי נירין כדי לסומכו לאינך דלית בהו פלוגתא ושיעורן נמי בשנים:

ואחת על האריג. ומתני׳ ה׳ דפי״ב כתב אות א׳ סמוך לכתב דלא כר״א כדאיתא התם בגמ׳ [* ועיין במשנה ב׳ בפ״ד דכריתות]:

ב [* בנירין. כתב הר״ב מפרש בגמ׳ שמרכיב שתי פעמים כל חוט של שתי כו׳ וז״ל הגמ׳ מאי בנירין אמר אביי תרתי בבי נירא וחדא בנירא ופירש״י שתי פעמים מרכיב כל חוט של שתי בבת נירא דהיינו שקורין ליצ״א ופעם שלישית מרכיבו על חוט שקורין ליצ״א המורכב על הקנה ע״כ ולא יכולתי לעמוד על הפי׳ הזה מפני שכשרציתי להבינם בקשתי לראות מלאכת האורג כיצד הוא וכשראיתיו לא מצאתיו באופן שיכולתי ליישב בו את הפי׳ הזה ואמנם יכולתי להסכים דברי אביי עם אופני כלי האריגה שראיתי בענין אחר מהפי׳ הזה וזהו בהקדים מה ששנינו בריש פכ״א ממסכת כלים הנוגע בכובד העליון ובכובד התחתון בנירים ובקירוס והכובדים פי׳ הר״ב שם שהם שני עצים עגולים הא׳ סמוך לו אשר עליו יוכרך הבגד הנארג אחת לאחת והוא הנקרא העליון והב׳ הוא אשר עליו כרוך השתי אשר יהיה נארג והוא הנקרא התחתון והנירים הם חוטין הארוגין על הקנה ובעבורן מגביהין קצת החוטין ועושין דרך שילך בו הארג בחוט [זה הל׳ תקנתיו לעיל פ״ז משנה ב׳] וקירוס מסרק שבו מכים על האריגה ומחברים החוטים ע״כ. והנה הנירים שהם חוטים כו׳ הנה הנם עשויים באופן זה שתלוים סמוכים ותכופים וכפולים בקנה ולמטה בקצותם הם גם כן כפולים על קנה מלמטה וכמו שפירש״י והר״ב בניר שקורין ליצ״ש כך פי׳ הר״ב ג״כ בשקלים פ״ח משנה ה׳ על נימין והתם כפולים עד כ״ד לכך כאן נמי ע״ש כפילותם נקראים נירין. והנה כל שני חוטין הסמוכין קשורים יחד בסמוך לשלישותם ממעל וכן עוד קשר בקצת ריוח מהקשר של מעלה ונמצא שבין כל אלו שני חוטין יש קצת ריוח והיינו בכדי חוט שתי ההולך ביניהם וחוט שתי אחר סמוך לו הולך בבין שני הקשרים הנזכרים וכן כל חוט שתי הולך בין הרווחים וחוט אחד בין הקשרים עד גמירא כל רוחב חוטי שתי שעל כובד התחתון והנירים הם שנים סמוכים זה לזה כדי שכל חוט שבנירים בין הרווחים של האחד הולך בשני בין הקשרים והחוט שהולך בראשון בין הקשרים הולך בשני בין הרווחים וע״י כך יעלה זה החוט וירד זה ויבא הערב כו׳ כמ״ש בשם הערוך לעיל פ״ז. והקירוס דתנן התם שהוא כעין מסרק עשוי מעצים דקים סמוכים מאד זה לזה רק קצת ריוח ביניהם בכדי חוט ומחוברים למעלה ולמטה ע״י קנה דק וכל חוטי השתי הולכים בין הרווחים ומעתה הא דאמר אביי תרתי בבי נירא וחדא בנירא נ״ל דהני תרתי שהם סמוכים ועשויים מן חוטין קשורים באמצעיתן ויש בין שני קשרים ריוח מה קרוים בי נירא שהוא כמו בתי נירין בלשון הקדש כדאמרי׳ בי פלניא בי נשא והלכך השלישי שאין בו כמו בתים קראו אביי נירא שהרי הוא כדמית נירא אע״פ שאינו מחוטין הנקראים ליצ״ש ותהא משנתינו כאילו שנויה העושה בשתי בתי נירין ובנירין ואין כל כך תימא שבמשנת כלים קורא קירוס מה שקורא כאן נירין שכן יש לכלי זה השלישי שתי מלאכות שהשתי עובר בתוכו כמו שעובר בשתי נירין הקודמין וגם בו מכין ומחברים הארוג לכך יתכן גם כן שיהיה לו שתי שמות כל שם על מלאכה אחת שעושין בו ועיין לקמן בסמוך]: [* בקירוס. פירש הר״ב יריעה ארוגה כו׳. כך פירש הרמב״ם ובדבור דלעיל הראיתיך פירוש אחר מהר״ב והוא ג״כ מפירוש הרמב״ם רפכ״א דכלים וצ״ע טובא ובעיני נראה שזה עד מוכיח על מה שפירשתי לעיל דאביי כולל קירוס עם בתי נירין וקוראו נירין ומש״ה הוא שפירש הרמב״ם כאן ואחריו הר״ב דקירוס הוא יריעה כו׳ אך ודאי דאכתי צ״ע מי המכריח אותם לפרש בכלים בענין אחר ועוד קשיא לי דהרמב״ם בחבורו פ״ט מה״ש לא העתיק לקירוס והיה נ״ל ג״כ שזו ראיה לפירוש שלי בכאן דבנירין השנוי פה היא הקירוס שלשם אבל א״ל דל״ג כאן בקירוס דהא רב יודא מפרש בגמ׳ מאי קירוס ודוחק לומר דאף לזה ל״ג. ועוד קשה על הרמב״ם שהוסיף סבכה ואריגת חבלים ואין נראה לי שיהיה זה הפירוש של מצבייתא שאמר רב [א) בגמ׳ רב] יודא על קירוס ועיין עוד ברפכ״א דכלים ותמיהני שהראב״ד והמגיד והכ״מ כולם לא העירו בכל זה]:

בנפה ובכברה ובסל. פירש״י הנך לאו נירין ממש אלא משרשר ומרכיב חוט אחד בשתי מלמטה ואחד מלמעלה ומעמיד השתי בהן כתקונו ע״כ:

והתופר וכו׳. משום דבעינן למתני הקורע בחמתו וכו׳ משום הכי קתני התופר וכו׳. הקורע וכו׳ אף על גב דכבר תנא לה באבות מלאכות. גמ׳:

ג הקורע על מתו. פי׳ הר״ב אבל על מת שחייב לקרוע עליו מתקן הוא. גמ׳. ודקתני מתו שמוטל עליו לקברו אבל לא להתאבל ולקרוע שאינן מאותן האמורים בפ׳ אמור וכתב הרמב״ם שהקורע על מתו שחייב לקרוע חייב משום דדעתו מתישבת וחומו מתפשר וכו׳ וכן כתב גם כן בחבורו פרק עשירי

ולכאורה קשה לומר כן דלדבריו דכשהוא קורע על המת. משכך חמתו בכך ודבר זה נראה שאסור שהרי משנה שלימה שנינו בסוף ברכות חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. ופירשו בשמחה ובלב טוב ולכבוש כעסו ועוד דאם כן כשקורע על המת שאינו חייב להתאבל עליו משכך נמי חמתו בקריעתו אלא שכל זה יש לדחות דמאי דאמרן שדבר זה אסור לא קשיא ולא מידי דבגמ׳ העלו דמקרע בגדיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודת כוכבים ואפילו הכי לענין חיוב דשבת סבירא ליה להרמב״ם דחייב שהרי שיכך חמתו. ודמוקים בגמ׳ למתניתין בקורע למרמי אימתא אאינשי ביתא שזה מותר. תירץ המגיד בפרק ח׳ מה״ש משום דמשמע ליה דמתניתין דומיא דקריעת מת דשרי מירי אבל לעולם לענין מלאכת שבת אפילו בדבר של איסור חייב כיון שמשכך חמתו. ודקשיא אם כן אפילו על שאר המתים נמי. יש לומר דכיון שלא חייבתו התורה להתאבל אין כאן שיכוך חימה ולא צער שהתורה ירדה לסוף דעתן של הבריות שאין להם צער וחימה כל כך בשאר מתים כלל. ולפיכך פטרתם התורה מלקרוע ועם כל זה שכתבתי לא נחה דעתי בכך לומר שעל ידי הקריעה דעתו מתישבת וכי ציוו חכמים כן הפך משנתינו שחייב לברך כו׳ ועוד קשה לי דלמה לא יתחייב במתו מטעם שעושה המצוה ומתקן חיוב המוטל עליו לקרוע ואע״פ שהמצוה מדרבנן היא כמ״ש המגיד בריש פרק ח׳ מהלכות אבל לא יהיה זה קל וגרוע ממה שנחשיב למשכך חמתו וכי לא הוי תיקון יותר כשמקיים מה שיש עליו חובה מדרבנן וגזרו מיתה לשאינו קורע כמ״ש שם מהתיקון שעושה במשכך חמתו. וא״ת התורה שאסרה הקריעה על מתו בשבת לא נוכל לומר שאסרתה משום שחכמים ציוו לקרוע. לא מחכמה שאלת על זה דהתורה כשאסרה אסרה הקריעה דומיא דהוה במשכן כמפורש במשנת אבות מלאכות. אלא שאחרי שהחכמים ציוו לקרוע על המת שחייב להתאבל עלי׳ אמרו ז״ל שהעושה כן בשבת יתחייב על הקריעה שעושה מלאכה בשבת שהרי מלאכת תיקון הוא עכשיו ועוד שהרי בגמ׳ תירצו כן אדתני מתו חייב דאיירי במי שחייב לקרוע עליו ולא תירצו דקא עביד נחת רוח ליצרו אלא אדתני בחמתו חייב. ומיהו בתוספות דבור המתחיל הא רבי יהודה כו׳ פירשו בשם ר״י דתיקון מצוה לא חשיב תיקון אלא כשמתקן גם דבר אחר מלבד המצוה. ולהכי הוי קריעה תיקון לפי שבקריעה מתקן את הבגד שיוכל ללובשו בכל שעה ואין בו חמום עד כאן. הרי שסוברים שעל ידי הקריעה נסתלק חימומו. [* והחכמת שלמה הגיה תיבת ואין שצ״ל ואית ולא נהירא לי לפי שכל לשונם זה הוא לשון הקודש ויכניסו בו תיבה אחת ארמית והיו יכולין לכתוב גם בלשון הקודש היינו לכתוב ויש] ו[* לכן] נראה עם היות שאין דעת חכמים במצותם כדי לשכך חמתו אלא שיקרע בטוב לב כשם שמברך על הטובה. מכל מקום האמת כך הוא שעל ידי זה מסתלק חמומו:

ד **שיעור המלבן וכו׳.** [הא] דמקדים להו קודם שיעור האורג אע״ג דבאורג קיימינן השתא הואיל ושיעורן ג״כ בסיט כמו האורג וגם הוא כפול להכי אקדמינהו:

ה **הצד צבי וכו׳.** כבר כתבתי בריש פירקין שהדין היה להקדים דיני הצד קודם דיני האורג אלא מהטעם שכתבתי שם הקדים דיני האורג והשתא דסיימינהו נקט דיני הצד ולא דיני הקושר אע״פ שהוא נשנה באבות מלאכות בין האורג להתופר ושנתפרשו דינם ביחד מהטעם שהתבאר לעיל:

רבן שמעון בן גמליאל אומר. וכתבו הר״ב והרמב״ם והל׳ כמותו דמפרש וכו׳. ואע״ג דתני ליה בלישנא דפליג אשכחינן טובא דכוותיה וכתבתי במשנה ו׳ פרק ג׳ דבכורים:

ו **נעלו שנים וכו׳.** תני לה חדא זימנא במשנה ה׳ פ״י ומשום מתני׳ דבתרא תני לה הכא זימנא אחריתי כמו שתרצו בגמ׳ לעיל במשנה ב׳:

ז **[* אף ע״פ שעמד הראשון והלך לו.** כלומר לפנים אל תוך הבית דאלת״ה היאך אפשר שהשני ימלא מקומו של ראשון מבלי תת תחלה המקום פנוי מאין יושב ואז הצבי אינו ניצוד ונמצא כשהשני חוזר אח״כ וממלא הפתח הוא צודו להצבי ולמה יהיה פטור אלא כדפי׳. נ״ל]:

ונועל את ביתו וכו׳. וכתבו התוס׳ וא״ת מאי אולמיה דהך מהך ונראה לריב״א דס״ד דבא וישב בצדו ליתסר משום דמיחזי דלהוסיף שמירה הוא בא:

ונמצא צבי שמור בתוכו. פי׳ הר״ב צבי שהוא נצוד כבר וכן לשון רש״י ופירש הר״ן כגון שיש צבי בתוך הבית והדלת מגופה והוא שמור בכך ובא זה ונעל עוד במנעל אע״פ שמוסיף לו שמירה על שמירתו מותר ולא אמרינן הרי זה כאילו צד אותו מפני שאלמלא נעל הוא שמא היו הדלתות נפתחות והצבי נמלט כך שני זה מותר לו לישב בצד הראשון כיון שהראשון מלא את הפתח אף ע״פ שלאחר שנסתלק הראשון נשאר הצבי נצוד מחמת השני אי נמי כגון שהיה צבי קשור בבית זה ונעל שאעפ״י שניתר הצבי אין אומרים לזה שיפתח את ביתו כדי שיצא הצבי כיון שבשעה שנעל בהיתר נעל אף זה השני כיון שבשעה שישב בהיתר ישב אין מחייבין אותו להסתלק משם לאחר שנסתלק הראשון ע״כ:

פרק יד

א **והחובל בהן חייב.** פי׳ הר״ב דיש להזן עור ומסקינן דאפילו רבנן דר״י בן נורי במשנה ב׳ פ״ט דחולין מודו לענין שבת. ומ״ש הר״ב דחייב משום מפרק שהוא תולדה דדש לפי שהוא מפרק אותו דבר ומבדילו מחברו כמ״ש הרמב״ם ומ״ש הר״ב שאין החובל חייב אלא בצריך לדם הכי איתא בגמ׳

פרק דלעיל דף ק״ו ולפי׳ שכתב דחובל חייב משום מפרק ניחא שצריך לדם שיוצא כדי להאכיל לכלביו כדאיתא בגמ׳. אבל לפי׳ שמפרש משום צובע ואינו יוצא מאי להאכיל לכלביו דקאמרינן וגם רש״י כתב זה הפירוש וי״ל כגון שצריך וניחא ליה שיהא צבוע בעורו ודנקט להאכיל לכלביו חדא מתרתי נקט ועוד הא תנינא בברייתא נצרר הדם אע״פ שלא יצא אבל נראה דנצרר הדם דחייב לפי׳ קמא משום דעכ״פ מפרק הוא אע״פ שלא יצא ולא נתקיימה כל מחשבתו ודומה זה לכותב שם משמעון שאע״פ שלא נתקיימה כל מחשבתו הרי עשה מלאכה ועיין מ״ש בס״ד במ״ג פי״ב. ומ״ש הר״ב דקי״ל כל המקלקלים פטורים לאו כללא הוא דהא אדחייא לה במקצת כמ״ש בפ׳ דלעיל משנה ג׳:

שלא לצורך פטור. פי׳ הר״ב דאין במינן נצוד. וכ״כ רש״י. וכתבו התו׳ שאינו נראה דאם כן אפי׳ לצורך נמי לפטור אלא יש לפרש דאפי׳ במינו ניצוד פטור משום דהוי מלאכה שאין צריך לגופה ור״ת מחקו מן הפירושין ע״כ. וכתב הר״ן דהה״נ ברישא שאינו חייב אלא לצורך אלא שאותן שמנה [שרצים] אין דרכן להזיק ולפיכך כל צידתן לצורך אבל שאר שקצים ורמשים שדרכן להזיק פעמים אדם צדן שלא לצורך והיינו כדי שלא יזיקו ומש״ה תני פלוגתא בסיפא ומתני׳ מני ר׳ שמעון היא [דסבר מלאכה שא״צ לגופה פטור] והכי אוקי׳ בגמ׳ עכ״ד. ותמה אני על הר״ב והרמב״ם שהם סוברים דאין הלכה כר״ש בספ״ב ובפרק עשירי משנה ה׳. שהיה להם לכתוב בכאן דבבא זו דלא כהלכה. ובחבורו פרק עשירי נשמר מזה שכתב דכל שבמינו נצוד בין לצורך בין שלא לצורך חייב:

חיה ועוף שברשותו. פירש הר״ב שהרי נצודים וכ״כ רש״י ועיין במ״ה פרק דלעיל:

ב **בין מרובה בין מועט**. פי׳ הר״ב דיאמרו מלאכה מרובה אסורה ומלאכה מועטת מותרת ה״ק. רבי יוסי בברייתא. וא״ת דשפיר קאמר רבי יוסי ומאי מהדרי רבנן. וי״ל דסבירא להו שאין לאסור משום מעבד אלא כשעושה כן בדבר העומד להתקיים כמו הכבשים. דהשתא דמי לעיבוד. אבל לצורך אכילה לשעתו לא דמי לעיבוד. כך למדתי מדברי הטור סי׳ שכ״א. והרמב״ם כ׳ בחבורו פכ״ב הלכה י׳ דמרובין אסור מפני שנראה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל ע״כ. ויותר מסתבר פי׳ הר״ב וכדפירש״י דמשום מעבד איירינן. דהשתא ניחא דנקט גבי הצד. אבל אי משום מבשל קשיא שה״ל לשנות דיני קשרים קודם לכן. ואין נראה לפרש דלהרמב״ם ר׳ יוסי משום מעבד קאסר ומש״ה תני ליה הכא קודם ואלו קשרים דהא ל״פ אלא במרובה ומועט. אבל מאיזה טעם שנאסר בהא ל״פ. אלא טעמא דהרמב״ם שאינו מפרש משום מעבד משום דאיהו פוסק בפרק י״א מה׳ שבת כרבא בפרק כלל גדול דאמר אין עיבוד באוכלין אבל רש״י והר״ב מפרשי׳ אליביה דרבה בר רב הונא דסבר דמולח בישרא חייב משום מעבד. וטעמא רבה איכא דהא רב אשי דאיהו מריה דגמ׳ מהדר לפרושי להא דרבה בר רב הונא דלא קאמר אלא לאורחא כו׳ [* אבל בספר לחם חמודות בפ״ק דביצה נתתי פנים לדברי הרמב״ם וכתבתי דאף הרא״ש סובר כמותו]:

ג **אין אוכלין איזוב יון כו׳**. וטעמא משום טוחן כמ״ש הר״ב ומשום דאירי במי מלח שהן עשויין למתק האוכל ואינן דבר מאכל בעצמו נקט נמי להני שאינן מאכל ממש ואגבן נקט נמי אינך שיש בהן רפואה. וכתב המגיד בפרק כ״א דכל אלו הדינין הן בבריא שאינו נופל למשכב ולא חולה דהא תנן במשנה ו׳ פרק אחרון דיומא דחושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו משום ספק נפשות:

כל האוכלים וכו׳. גמ׳ לאתויי טחול לשניים וכרשינין לבני מעיין כלומר שקשים להם וסד״א דלאו אורחא למכלינהו אי לאו לרפואה שיש בהם ומוכחא מלתא ולתסר קמ״ל. וכל המשקין לאתויי מי צלפין בחומץ:

וכוס עיקרים. אף ע״ג [א] בדפוסים הראשונים: דמרפא לירוקא ועוד דמרפא לזבה כו׳] דמרפא לזבה כמ״ש הר״ב ולא מעקרא כדאיתא בגמרא קרי להו אינשי בשם עקרים כדי שיהא מפורסם בשם זה ויזהרו מהם בני אדם לשתותו וישתדלו אחר רפואה אחרת לאלו החליים:

שמן עיקרים. נראה שר״ל שנתבשם בעיקרי בשמים וירקות ורש״י פי׳ כן בכוס של עיקרים:

ד **לא יגמע בהן את החומץ**. כתב הר״ב דמוכחא מלתא דלרפואה הוא דחומץ מעליא להו היכא דאיכא מכה דצמיתי וקרא דחומץ לשינים כן העצל לשולחיו (משלי י׳:כ״ו) דמשמע דקשה להו מיירי דליכא מכה דמרפי ויש עוד תירוץ אחר בגמ׳ וזה האחרון. והעתיקו הר״ן. ומ״ש הר״ב ואם מגמע ובולע ש״ד. גמ׳. וכתבו התוס׳ וסיפא דקתני אבל מטבל כדרכו ה״ה דה״מ למתני במגמע ובולע אלא אורחא דמלתא נקט ע״כ. ומלת מגמע עיין מ״ש בס״ד ברפ״א:

רבי שמעון אומר וכו׳. וכתב הרמב״ם והלכה כר״ש וצריך שתהיה אותה המשיחה משתמשין בה ב״א הרבה. הכי אמר רב בגמרא דהל׳ כר״ש ולא מטעמיה דאילו ר״ש אע״ג דלא שכיח שרי ורב סבר אי שכיח אין אי לא ובאתרא דרב שכיח משחא דורדא. והשתא לא תקשה להרמב״ם על שפסק במשנה א׳ פרק י״ח דלא כרשב״ג [* וגם ל״ק על הר״ב שכתב בכאן דאין הלכה כרבי שמעון]:

פרק טו

א **כך חייב על התירן**. עיין מ״ש בסד על והמתיר בפרק ז׳ במשנת אבות מלאכות:

ב **כקשר הגמלין**. הר״ב שזכר נאקה נמשך אחר לשון רש״י ועיין מ״ש בס״ד בריש פרק ה׳ בשם הערוך:

קושרת וכו׳. פי׳ לכתחלה כמ״ש הר״ב וחסורי מחסרי וה״ק ואלו הן המותרין לכתחלה. הר״ן:

קושרת אשה מפתחי חלוקה. גמ׳ פשיטא לא צריכא דאית לה שני פתחים דהיינו אותן לשונות שפירש הר״ב ואם אינה מתרת אלא האח׳ יכולה לפושטה וללובשה בדוחק מ״ד חד מינייהו בטולי מבטל לה ותיהוי קשר של קיימא וכיון דלא ידעי הי מינייהו תרוייהו ליתסרי קמ״ל:

וחוטי סבכה. גמ׳ פשיטא לא צריכא דרויחא לה ואינו מהודק בראשה מ״ד משלף שלפה ליה מראשה כשהיא קשורה וה״ל קשר של קיימא קמ״ל דאשה חסה על שערה פן תנתק השער ומשרא שרי ליה:

ושל פסיקיא. כתב רש״י איכא נמי לשנויי כה״ג מ״ד מחתה ליה דרך רגלה ויוצאה קמ״ל דלא עבדי הכי משום צניעותא:

ורצועות מנעל וסנדל. יש בגמ׳ הרבה צדדין מהן לחיוב ומהן לפטור ומהן להיתר והרבה פירושים נאמרו בהן וביאר הרמב״ם בחבורו פרק עשירי שהמותרים הם שקושרים אותם על הרגל בשעת מלבוש שאלו ודאי אינן מעשה אומן ולא של קיימא:

ונודות של יין וכו׳. כתב הר״ב ואף׳ על גב דאית ליה תרתי איסרי פי׳ רש״י ובאחת מהן יכול להוציא יין ונ״ל אבל בדוחק וכן בקדרה של בשר וכמו שפי׳ בכל האחרים:

רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין לפני הבהמה. גמ׳. פשיטא לא צריכא דאית לה תרתי איסרי פירש״י שני חבלים קושר ברוחב הפתח זה למעלה מזה ל״א תרתי איסרי שקושרן היום בשני צדי הפתח ולא היתה תלויה בה מאתמול מ״ד חד מינייהו בטולה מבטלה ויוציאנה בדוחק קמ״לן ומ״ש הר״ב שכן הלכה מסיק בגמ׳ דלא פליג דהא דמי להנך דלעיל. וגם זה מאותן שכתבתי בפרק אחרון דבכורים שנשנה בלישנא דפליג ול״פ:

רבי יהודה מתיר. פי׳ הר״ב בחבל של גרדי. וכתב הרמב״ם שאין כלי הגרדי מוקצין והכי איתא בגמ׳ ועיין בפי׳ הר״ב בספ״ג:

כלל אמר רבי יהודה וכו׳. כתבו התוס׳ תימה אהיכי קאי אי אמלתיה קמייתא התם מתיר לגמרי והכא קתני אין חייבין עליו. משמע הא איסורא מיהו איכא. וי״ל דה״ק כל שאינו של קיימא אין חייבין עליו. הא של קיימא חייבין עליו ואפי׳ עניבה ולאפוקי מדרבנן דאמרי עניבה לאו היינו קשירה. א״נ אמאי דקתני ברישא אין חייבין עליהם קאי רבי יהודה עכ״ל:

ג **מקפלין את הכלים**. משום דתנא לעיל קושרת אשה מפתח חלוקה וכו׳ שהם מתיקוני בגדי האדם נקט לה נמי להך שהם תיקוני הבגדים. ואע״ג דלא הויין משום קשירה. ולא נאסרו אלא משום דהוי כמתקן מנא. וכדרך שאסרו טבילת כלים במ״ג פ״ג דתרומות ובמשנה ב׳ פ״ב דביצה. ולפי שהקיפול שמקפלין הוא מפני שמתרככין מכיבוסם ומתקמטים כשאינם מקופלין כמ״ש רש״י לכך סמכו הרמב״ם בפכ״ב וכן הטור בסי׳ ש״ב אצל דינין האסורים משום כיבוס ומשום סחיטה ואולי נמי שסוברים שאסרו חכמים מטעם גזירה שמא יבוא לידי כיבוס אם נתיר דברים הבאים להעשות ע״י כיבוס. וכן משמע קצת:

ומציעין את המטות. הצעות בגדים על המטות לישן עליהם והרבה יש כמו מטה מוצעת והיא מלה עברית (בראשית מ״ט:ד׳) יצועי עלה. הרמב״ם:

מלילי שבת. עיין מ״ש בס״ד במשנה ג׳ פ״ח דתרומות:

מיום הכפורים לשבת. פי׳ הר״ב שחל להיות בערב שבת וכן וחלבי שבת קריבין ביום הכפורים שחל להיות במ״ש כפירש״י. וא״ת הא לא מקלע יום הכפורים במ״ש כמו שאפרש בס״ד בפ״ה דסוכה משנה ה׳ הא אוקמינן התם להך מתני׳ כאחרים דס״ל דכל החדשים כסדרן א׳ מלא וא׳ חסר ואין כאן דחיה כלל. [* ועיין מ״ש בזה במשנה ז׳ פי״א דמנחות. ודתנן חלבי. כל אברי עולה בכלל. כך פרש״י פ״ה דסוכה דף נ״ד]:

רבי עקיבא אומר לא של שבת וכו׳. וטעמו כדתניא עולת שבת [בשבתו] לימד על חלבי שבת שקרבים ביוה״כ יכול אף של יוה״כ בשבת ת״ל בשבתו דברי ר׳ ישמעאל ר״ע אומר עולת [וגו׳] לימד על חלבי שבת שקרבים ביו״ט יכול אף ביוה״כ ת״ל בשבתו. והא דכתב הר״ב בדר״י משום דשבת חמור. כלומר ולהכי למדין משבת ליוה״כ ולא מיוה״כ לשבת. ובדר״ע פי׳ שוין הן. כלומר שהכתוב עשאו שוין לדבר זה דהא ודאי דשבת חמור שהוא בסקילה ויוה״כ בהכרת:

לא של שבת קרבים וכו׳. וכ״ש קיפול דצורך הדיוט:

פרק טז

א **מצילין**. פירש הר״ב לחצר אחרת שבאותו מבוי אע״פ שלא עירבו ותנן בסיפא למבוי שאינו מפולש וכבר הזכרתי בספ״ב דעירובי חצירות ושתופי מבואות תרוייהו מתקנת שלמה ובית דינו הם. והלכך הא דנקט הר״ב אע״פ שלא עירבו. ההי״נ שלא נשתתפו וכ״כ הב״י סימן של״ד בשם הר״ן אע״פ שלא נשתתפו בו. ובשם שבלי הלקט מדלא קתני גבי כתבי הקדש מבוי המעורב כדקתני גבי אוכלין ומשקין ש״מ דאפי׳ לא ערבו ולא שתפו שרי משום כתבי הקדש ע״כ. וטעמא דלא שרינן להציל מידי אחרינא מפורש במשנה דלקמן:

ב **מצילין מזון ג׳ סעודות**. לפי שחייב אדם לאכול ג׳ סעודות בשבת. ומ״ש הר״ב לחצר המעורבת תנן בסמוך. ומ״ש מפני שאדם בהול על ממונו ואי שרית אתי לכבויי כלומר שמתוך בהילתו ישכח שהוא שבת ולפיכך אמרו שלא יציל. ומעתה לא יהא בהול ולא ישכח בשבת:

בלילי שבת. ועי׳ מ״ש בס״ד במשנה ג׳ פ״ח דתרומות:

ג **ואם היו פקחים**. פי׳ הר״ב ויודעים דלאו שכר שבת שקלי כיון דמעיקרא לאו אדעתא דשכר פעולה באו. אבל לוקחים שכרם מתוך שהם זוכין בכל מהפקירא. אלא שאינם רוצים לזכות בכל כמ״ש הר״ב דבירא שמים עסקינן והכי איתא בגמ׳. ומ״ש בפי׳ הרמב״ם באנשים חסידים איירי הוא טעות מן המעתיקים דבהדיא אמרינן בגמ׳ דחסיד אפילו אגרא דשרי בשבתא כי האי גוונא לא שקיל דלא מיקרי חסיד אא״כ מוותר משלו בכל דבר שיש בו נדנוד עבירה ואף ע״ג דלאו שכר שבת גמור הוא שהרי לא התנה ומהפקירא קא זכו:

ד **רבי יוסי אומר י״ח כלים**. פירש הר״ב שהוא רגיל ללבוש בחול. וטעמיה דאי לביש טפי ונפיק בהו לרה״ר הוי משאוי ומש״ה אפילו לחצר המעורבת אסור משום דכיון דמטריד חיישינן דלמא נפיק בהו לרה״ר הר״ן:

שמנה עשר כלים. כתב הר״ב ושני בתי שוקים שאינן מחוברי׳ כאחת כדרך מלבושי האשכנזים וסביבותיהם אבל הרמב״ם מנאן לחד מנא ומסתבר כדבריו שכן הן מלבושי אותן הארצות וכדרך מלבושי ארץ פלוניאה וכן מונה מלבושים אחרים ואין להאריך בהן. ומ״ש הר״ב ושני בתי ידים שמלבישים כו׳ ומכסים בהן הזרועות כו׳ כתב הרמב״ם כי ארצם היתה קרה וכו׳. ובערך ארץ מצרים ששם נתישב הרמב״ם הוא אומר. שכן א״י צפוני לארץ מצרים כנזכר הרבה פעמים במקרא וראשונה בפרשת לך לך וכל שתי ארצות ששתיהן לצפון מנטיית השמש אותה הארץ שהיא דרומית לשנייה הנה היא יותר חמה מהשנייה מפני קורבתה יותר לנטיית השמש ומפני כן אלו הארצות הם קרים [יותר] מא״י לפי שהם הרבה יותר לצפון מא״י ואף בבל היא צפונית קצת לערך ארץ ישראל:

וחוזר ולובש ומוציא. כתב הר״ן והא דלא שרינן הכי באוכלין ומשקין משום דהתם כיון דבידו הוא מוציא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרינן ליה אתי לכבויי אבל הכא כיון שאין אתה מתירו אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומדכר ע״כ. ולכל הפוסקים לא דברי ר׳ יוסי בלבד הוא אלא ד״ה מלבד להרמב״ם כפי מה שפירש בו בכ״מ שהן דברי ר״י בלבד. [* ואע״פ שבספר רבינו אשר כתב אתאן לת״ק ויש לו קצת פנים מפרש״י מ״מ בספר מעדני מלך כתבתי שאין הכרח מפרש״י ושצ״ל אתאן ככ״ע]:

בואו והצילו עמי. כתב הר״ב אבל לעיל אמר והצילו לכם שפעמים שהוא מציל יותר ממה שהם יכולים להציל וכו׳. [* דהכי מפרש הר״ב מאי דאתמר עלה דמתניתין גבי מזונות קתני לכם משום דלא קא חזי אלא מזון ג׳ סעודות אבל גבי לבושים קתני עמי משום דקא חזי ליה לכולי יומא ר״ל דכיון דלא קא חזי אלא שלש סעודות אפשר שזה סעד א׳ או ב׳ וזה לא סעד כלל או רק א׳ אבל מלבושים לכולי יומא חזו בשוה ונמצא שכולם שוים בהצלת מלבושים]. והא דאמרן לעיל דמהפקר קא זכו. לאו מטעמא דאמר והצילו לכם. אלא דזכו מן ההפקר כמציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר ונקט דאומר לאחרים שאע״פ שאומר להם כן על דעת שיצילו ולא יעכבו לעצמן שרי כמ״ש שם הר״ן:

ה **פורסין עור של גדי**. לפירש״י שכתבתי בפרק ד׳ דדוקא עורות של בהמה גסה מטלטלין דחזי למזגא עלייהו מפרשים התוס׳ לעיל דהכא מיירי כשייחדו לישיבה ולר״ת דאינו מחלק בין גסה לדקה [א] בד׳ פראג: לעיל ביבשים והכא בלחין ובא מתוקן בד׳ קראקא כמו שהוא לפנינו] לעיל והכא ביבשים וביו״ט אף בלחין:

[* שידה. פי׳ הרע״ב העשוי כמין ארון עמ״ש במ״ב פי״ח דכלים]:

מפני שהוא מחרך. מודיע תועלת פרישת העור וכו׳. הרמב״ם:

ו **מפני ששביתתו עליהן**. ולעיל ספ״ט כתבתי דקי״ל קטן אוכל נבילות אין ב״ד מצווין להפרישו מוקי לה בגמ׳ דהכא בקטן העושה לדעת אביו שיודע שהכיבוי נוח לאביו ועושה בשבילו ודכוותיה בנכרי ואפילו הכי שרי דאע״ג דיודע דנוח לישראל אפילו הכי אדעתא דנפשיה עביד ולהנאת עצמו שיודע שלא יפסיד:

ז **כופין קערה על גבי הנר כו׳**. כתב הר״ב ואע״ג שנוטל כלי להצלת קורה שאינה ניטלת וכו׳ ובספ״ג גבי אין נותנין כלי תחת הנר וכו׳ כתב הר״ב טעמא דאין מבטלין כלי מהיכנו ולההוא טעמא לא קשיא הכא ולא מידי וכההוא טעמא קים לן ולכך תמהני על הרע״ב שלא היה צריך לכתוב כלל מאי דאותביה לדרבי יצחק דלא קיי״ל כוותיה וראיית הרז״ה ז״ל לפסוק כר״י כבר דחאה הרמב״ן בסוף מסכת שבת. והרי״ף והרא״ש שם והרמב״ם פכ״ה מה״ש כולם פסקו דלא כר״י ועיין בפרק י״ח משנה ב׳:

ועל צואה של קטן. כתב הר״ב לאו צואה של נער קטן קאמר דהא גרף של רעי הוא וכו׳ אלא צואה של תרנגולים וכו׳ וכגון שמונח באשפה וכו׳ ולא גרף כו׳. תימה דהשתא דאוקמת ליה במונחת באשפה שבחצר דתו לא הוי גרף של רעי לפי שאין זה מקום ישיבת בני אדם ולא ממאיס וכדכתב הרמב״ם. אם כן כי הוי נמי צואה של נער קטן כי מונח באשפה שבחצר ליתסר לטלטלו ולא לוקים למתני׳ אלא באשפה שבחצר ולא צריכנא לאוקמא דשל תרנגולין נמי. ובגמ׳ דצואה של קטן לעולם שרי לטלטלה ולפנותה מפני שראויה להאכילה לכלבים. ויש גירסא אחרת להפוסקים ולאותה גירסא אין חילוק בין צואת קטן לצואת תרנגולין אלא להכי מוקמינן בצואת תרנגולים דכיון שדרכם להיות בחצר אחרת שאדם מקצה להם מקום לא שרי לטלטלם משום גרף של רעי אלא מיהו בשביל שלא יתלכלך בה הקטן שהולך לשם לפעמים כופה עליה את הכלי אבל צואה של בני אדם שדרכה להיות בחצר שדרין בה כגון צואה של קטנים אין צריך לכפות עליה את הכלי אלא מותר לכבדה ולהוליכה לבית הכסא. ולגי׳ זו אפשר שנתכוון הר״ב וה״ק לאו צואה של נער וכו׳ דרגיל להיות בחצר והלכך הוי גרף וכו׳ אלא הכי קאמר ועל צואה של תרנגולין כו׳ וכגון שצואה זו מונחת וכו׳ שכן דרכה להיות מונחת כך:

ועל עקרב שלא תישך. כתב הר״ב ולצוד נחש מפני שרוצה לצחק בו אסור. וכ״כ הרמב״ם. ומשמע דחיובא ליכא וטעמא נראה לפי שהנחש מהדברים שאין במינן נצוד דאפילו לצורך פטור אבל אסור כדכתיבנא ברפי״ד. אבל תימה מדתנן בפ״ב דעדיות מ״ה דהצד נחש לרפואה חייב. ש״מ שהוא מאותן שיש במינן צידה וכתבתי לעיל דבהו בין לצורך בין שלא לצורך חייב ול׳ הרמב״ם בחבורו פ״י בדברים שיש במינן צידה דבין לצורך בין שלא לצורך או לשחק בהן חייב ולכך נראה דהאי אסור דנקטי לאו דוקא אלא ה״ה דחייב ועמ״ש במשנה ב׳ פי״ח:

ח **מילא מים להשקות לבהמתו**. אורחא דמלתא נקט לפי שבמקום השקאת הבהמה מצויים שם ישראלים ונכרים אבל אה״נ [א] כ״ה בד׳ קראקא אך בדפוס פראג: דאפילו מילא מים לעצמו אסור לישראל כו׳ ועי׳ ר״ן] דאפי׳ מילא מים בשביל ישראל עצמו אסור לישראל לשתות מהן דהא מ״מ אהני ליה מעשיו שעל ידי מלאכתו של נכרי הוא יכול לשתות מהם במקום הזה. הר״ן ור״י בתוספות. ועיין במשנה ב׳ פרק ג׳ דביצה:

כבש. מקום חלק שיורדין בו ואין [בו] מעלות כסולם כ״פ הרמב״ם ועיין בדברי הר״ב במשנה ג׳ פרק ג׳ דמדות ועיין בפרק ג׳ דביצה מ״ש שם בס״ד:

פרק יז

א **כל הכלים**. פי׳ הר״ב שיש להן דלתות וכן לשון רש״י וטעמא שאלו מלאכתן להיתר הן ואילו בשאר כלים פליגי לקמן. הר״ן:

אע״פ שנתפרקו בשבת. מפרש בגמ׳ דה״ק אף ע״פ שנתפרקו בחול ניטלין בשבת. והן הן דברי הר״ב [* ועיין מ״ש בס״ד במ״ה]:

ב **לתת עליו לקטן**. מזונות. רש״י:

ג **ואם לאו וכו׳**. [* פי׳ הר״ב אע״פ שהיא חלול] אין חללו עשוי לקבל כלום ומ״מ בודקין בו שמהפכין זיתים לראותן אם נתאסף שמנן בתוכן:

ד אין פירוש

ה **רבי יהודה אומר ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן**. וכ׳ הר״ב דל״פ אלא בנשברו בשבת אבל נשברו מע״ש כ״ע מודו דניטלין וכו׳. גמ׳. ובריש פירקין משמע דכשנתפרקו הדלתות מן הכלי בשבת דשרו יותר לטלטל מנתפרקו בע״ש כתבו שם בתו׳ דלא דמי דהתם אכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר הכסוי עם הכלי אבל הכא לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת הלכך כשנשבר בשבת אסור טפי דהוי נולד:

ו **[* אם ממלאים בה**. פירוש בקרויה ואינה נופלת פי׳ האבן וכן הוא אומר בפרשת ויצא והאבן הזאת]:

זמורה שהיא קשורה. דשוב לא יבא לתקנה אבל אינה קשורה אף על פי שתקנה מבעו״י ויש עליה תורת כלי לא כדמפרש בגמרא שמא יקטום דשמא למחר תהא לו ארוכה יותר מדאי ויקטמנה ונמצא מתקן כלי:

ז **וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין וכו׳.** פי׳ הר״ב בין קשור ובין אינו קשור והלכה כחכמים. ועיין בפרק בתרא דעירובין מ״ח וי״א שכ׳ דבעינן קשור בנגר הנגרר ושם אפרש בס״ד ועיין מה שאכתוב בס״ד במשנה י״ב פרק בתרא דעירובין:

ח **במה דברים אמורים בכיסוי קרקע.** פירש הר״ב בכיסויי קרקעות ל״פ דאסור אי לית להו בית אחיזה. פירש״י דהוי כבונה אי לאו דמוכחא בית אחיזה דיליה דלמשקיל והדורי עביד:

פרק יח

א **אפילו ארבע וחמש קופות.** פירש הר״ב לאו דוקא וכו׳. [ובגמרא] [* כדאמרי אינשי פירש״י חשבון קטן תחלה ואם יצטרך יותר יפנה יותר]. הכי איתא בגמ׳ לפי גירסת [א] בדפוס פראג: גירסת ספרונו] ספרים שלנו [* והתוס׳ בפ׳ האומנין סוף ד׳ ע״ט כתבו דלא שייך לשנויי דלא זו אף זו קתני כיון דד׳ בכלל ה׳ אלא שמוסיף ע״כ. ולי נראה במספר ד׳ וה׳ שכן] מצינו דאורחא דתנא למתני הכי כדתנן [* לעיל פט״ו מ״ג ו] בר״פ י״ג דיבמות ובמ״ג פי״א דכתובות ורפ״ד דב״ק ומ״ט [* וי״] פ״ב דבבא מציעא וברפ״ו דסנהדרין ובפרק בתרא דחולין ובספ״ב דפרה ובכולהו מסתבר לי דמסרך סריך בתר תשלומי ד׳ וה׳ דפרק ז׳ דב״ק דהתם בדוקא ככתוב בתורת משה:

[* קופות. בירושלמי מפרש כהא דתנינן [בשקלים פ״ג] קופות של ג׳ [ג׳] סאים] [תוספות]:

אבל לא את האוצר. כתב הר״ב דילמא אתי לאשוויי גומות. עיין משנה ז׳ פרק ב׳ דביצה:

ודמאי. פירש הר״ב דחזי לעניים וכו׳ ואי בעי הוה מפקיר׳ וכו׳ בגמ׳ איתא הכי וכתבו התוספות דה״מ למימר כדלעיל בתרומה כיון דחזי [לכהן] אלא כיון דאשכח טעמא דאפילו לדידיה מצי חזי אמר. ובפרק כל שעה ובפרק ג׳ שאכלו איצטריך להאי טעמא ע״כ. ובפ׳ בכל מערבין איצטריך נמי להאי טעמא אליבא דסומכוס כמו שכתבו שם התוס׳ דף ל״א וכתבו עוד שם דמשום הכי משני הכא נמי כמו דמשני התם דאיצטריך לשנויי הכי ועיין מ״ש בס״ד במשנה ה׳ פ״ג דסוכה:

[* והקדש. כתב הר״ב אינו נפדה בקרקע דכתיב ונתן את הערכך וגו׳. וברפ״ז דברכות כתב הר״ב דכתיב ונתן הכסף וגו׳ והכי איתא בסוגי׳ דהתם ודהכא ועי׳ מ״ש שם והרמב״ם בברכות לא פי׳ כלום והכא פירש כדכתב הר״ב ולא מצאתי לדרשה זו בשום מקום ובת״כ פרשת בחקותי ממעטי׳ קרקעות מבשקל הקדש דמשמע דוקא סלעים ופדה לרבות כו׳ והתוס׳ דהכא הביאוה ברייתא זו דת״כ ומסקי שהיא עיקר. דמונתן תקשה מטלטלין נמי לא וכתבו דמיהו איכא למדרש בכלל ופרט וכלל ונתן כלל כסף פרט וקם לו חזר וכלל כו׳ ועיין מ״ש במשנה ט׳ פ״ד דב״מ בהא דכלל ופרט וכלל ועיין מ״ש במ״ח פ״ח דבכורות לענין הדרשה דת״כ]:

[* והתורמוס. פירשו הר״ב בסוף מ״ג פ״ק דכלאים [ועיין] [ב) לא נדע כוונתו] גם לקמן בפרק כ׳ מ״ג ועיין מ״ש בשם מהר״ם במ״ד פ״ק דטבו״י]:

אבל לא את הטבל. דטבל לכהן נמי לא חזי דאסור לכהן לאכול מפירותיו בטבלן כמו שפסק הרמב״ם בפ״א מה׳ מעשרות:

ולא מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. עיין מ״ש בס״ד ברפ״ז דברכות בשם תלמידי ר״י:

לוף. במשנה ב׳ פ״ה דשביעית כתב הר״ב לפי׳ הרמב״ם ולא זכר פירש״י שכתב בכאן:

ר״ש בן גמליאל מתיר בלוף מפני שהוא מאכל עוברין. ות״ק דפליג משום דסבר דלא מטלטלין דבר שהוא מאכל לחיה ולעוף כל היכא דליתנהו ברשותי׳ אא״כ דרך בני אדם לגדל אותן. [* ומה שכתב הר״ב דאין הלכה כר׳ שמעון בן גמליאל עיין במשנה ז׳ פרק ח׳ דעירובין]:

ב **אם התקינן למאכל בהמה.** משום דסתמייהו דהני להסקה קיימא בעי בהו הזמנה כ״כ הר״ן. ומעתה מ״ש הר״ב שמזרדין אותן למאכל בהמות ר״ל לפעמים ולא מן הסתם:

כופין את הסל כו׳. כתב הר״ב והאומר אין כלי ניטל כו׳. עיין מ״ש במ״ז פרק ט״ז:

דוחין אותה. עיין מ״ש בס״ד בספכ״ג:

מדדין. היא מלה עברית כמו (תהילים מ״ב:ה׳) אדדם עד בית אלהים. רמב״ם:

מדדין עגלים וסייחים. למה שכתב הר״ב והכי איתא בברייתא דאווזין ושאר עופות מדדין. קשה דלחלק בעופות בין תרנגולת לאווזין ושאר עופות. ואמאי מחלק בין תרנגולין לעגלין וסייחין. ומיהו למה שפסק הר״ן לחלק בין גדולים לקטנים. דקטנים לא שרי לטלטולי אלא בחצר אבל לא ברה״ר וגדולים אפי׳ ברה״ר שרי ניחא. דמתני׳ ברה״ר מירי כמ״ש הר״ן מכח סיפא דמדדה את בנה דמפרשינן בגמ׳ ברה״ר ומינה דעגלים וסייחים נמי אפי׳ ברה״ר. ולהכי תני עגלים וסייחים ולא שאר עופות לאשמעינן דדוקא בגדולים שרינן ברה״ר. ובנוסח משנה בגמ׳ וכן בספרים שלפנינו גרסי במתני׳ עגלים וסייחים ברה״ר אבל בריף וכן בנוסח משנה דוקניות ל״ג ברה״ר: אבל אם הוא גורר אסור. ולא אמרינן חי נושא את עצמו [כדלעיל משנה ה׳

פ״י] כיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר. הר״ן. והאי אסור דתנן אפשר לי לומר דאסור וחייב קאמר דהא מחייב בחולה כשנשאו כמ״ש בר״פ דלקמן [* וע״ש דלתוספות נראה דדוקא בחולה] ועיין מ״ש במשנה ו׳ פרק ט״ז:

ג **ומחללין עליה את השבת**. בגמ׳ מכדי תני ליה מילדין את האשה וקורין לה חכמה ממקום למקום. ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי. לאתויי הא דת״ר אם היתה צריכה לנר חברתה מדלקת לה את הנר וכו׳. ומהכא שמעינן דסוגיא דגמ׳ ס״ל דאיכא איסור תחום מן התורה. דאלת״ה מאי קשיא ליה לתלמודא ומחללין לאתויי מאי. הא ודאי דאיצטריך ליה דהא עד השתא לא שמעינן אלא דאין חוששין לאיסור תחומין ואינו אלא מד״ס. אלא ודאי דאיכא נמי תחומין דמדאורייתא. ולהכי שפיר מקשינן לאתויי מאי. וסייעתא לפסק הרי״ף בספ״ק דעירובין דלכ״ע משנים עשר מיל ולמעלה לוקה עליהם מדאורייתא ותיובתא לחולקים עליו וסוברי׳ שאין שום איסור תחומין מדאורייתא ואפי׳ בכמה פרסאות. דבשלמא אי תחומין מדאורייתא שפיר קא מקשה לאתויי מאי דאע״ג דאיסור תתומין אין בהם כרת וסקילה אלא מלקות בלבד כמ״ש הרמב״ם ברפכ״ז מה׳ שבת ס״ד דמקשן דאה״נ דלא שרינן אלא לעשות דבר שיש בו מלקות בלבד אבל איסור כרת וסקילה לא. והמתרץ תירץ דלאתויי אף איסור כרת וסקילה קאתי. אלא אי תחומין דרבנן מאי ס״ד דמקשן לאתויי מאי דהא בהדיא קתני ומחללין דמשמע איסור דאורייתא. דעד השתא לא שמענו דרשאין נ״ל:

וכל צרכי מילה דוחין את השבת. בגמ׳ פרק דלקמן דף קל״ב נפקא ליה מביום השמיני [* דה״מ למכתב ובשמיני ימול ולר״א דר״פ דלקמן דאף מכשירי מילה דוחה שבת מפיק מביום למכשירין] ומילה עצמה הלכה היא:

פרק יט

א **אם לא הביא כלי**. פי׳ הר״ב איזמל למול את התינוק. ומסיים רש״י וקאי אמתני׳ דפירקין דלעיל דסליק מיניה וכל צרכי מילה עושין בשבת:

מביאו בשבת. וכתבו התו׳ וא״ת ויביאו התינוק אצל הכלי דהשתא ליכא איסור שבת כלל דהחי נושא את עצמו [כדלעיל פרק עשירי מ״ה] וי״ל דאחר המילה היה צריך להחזירה לאמו דקטן צריך לאמו הוא ואז הוא חולה והוי כפות דאינו נושא עצמו [ועי׳ ספ״ק דר״ה] וגם אמו מסוכנת ולא תוכל לבא אצלו ועי״ל כיון דבקל יביא הכלי משיביא התינוק שרי ר״א למהר המצוה כדמוכח בגמ׳ וכו׳ ועי׳ במ״ב [* פרק דלעיל ובמ״ב] פ״ד דסוכה. [* ומ״ש הר״ב מגולה להודיע כו׳. גמ׳]:

[על פי עדים. בגמ׳ איבעי להו אי עדים שנים או איהו וחד שראוי להעיד במקום אחר ואין להקשות דא״ה לתני ע״פ א׳ דאיצטריך לומר שהוא וחד יהיו עדים כשרים יחד במקום אחר]:

כלל אמר ר״ע. ושנוי בפסחים פ״ו מ״ב. ומשולש במנחות פי״א מ״ג ועיין בפי׳ מי״ג פרק בתרא דעירובין ובפי׳ רפ״ד דפסחים ומ״ש במ״ח פרק בתרא דר״ה:

ב **עושין כל צרכי מילה בשבת**. גמ׳ מכדי קתני כולהו כל צרכי מילה לאתויי מאי. לאתויי הא דת״ר המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין וכו׳. בס״ט. וכתבו בתוספות דאע״ג דבשילהי פרק דלעיל נמי קתני. התם תני ליה אגב גררא דמילי דתינוק אבל הכא עיקר:

ופורעין עיין בפי׳ סוף פרקן:

ג **ומזלפין**. הזילוף הוא זריקת המים או כל משקה. רמב״ם. ולשון ארמי הוא דיזוקו מטר איוב ל״ו כ״ז מתורגם יזלפון מטרא ועיין משנה ג׳ פרק ו׳ דפרה:

אגדרוגיגוס. ענינו ושמו מפורש בספ״ח דיבמות:

ביום השלישי. עיין מ״ש בס״ד במשנה ג׳ פרק ט׳. [* ומ״ש הר״ב והלכה כראב״ע. גמרא]:

ד **חייב**. לפי שהוא חובל ואינו מקלקל שיהיה פטור וכן אמרו לגבי מילה מתקן הוא. הרמב״ם:

ורבי יהושע פוטר. עיין מ״ש בריש מכילתין וכן עיין במשנה ה׳ פרק ו׳ דפסחים:

ה **יום טוב לאחר שבת**. ומילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב כי המילה מ״ע ויו״ט עשה ול״ת כי השם הוא צוה לשבות בו והוא אמרו שבתון ומנע בו מן המלאכה והעיקר אצלנו לא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה. הרמב״ם:

שני ימים טובים של ראש השנה. עיין מ״ש בס״ד בספט״ו:

ו **ואינו אוכל בתרומה**. כתב הר״ב מה פסח אסור לערל. דכתיב ביה (שמות י״ב:מ״ח) וכל ערל לא יאכל בו:

מל ולא פרע וכו׳. תימה אמאי איצטריך למתני האי כיון דכבר תנא דבשר החופה את רוב עטרה מעכב המילה וכי לא פרע עדיין רוב עטרה מכוסה. תוספות. [* ודבריהם נ״ל שהוא ע״פ גי?רס ר״ת בתוס׳ דר״פ הערל (יבמות דף ע״א) וכן רש״י ז״ל שם הזכיר ג״כ לאותה גירסא. ואליביה קרא דביהושע [ה׳] ומול את בני ישראל שנית לציצין המעכבין את המיל׳ ולגירסא ההיא קאי בקושיא מ״ד שלא נתנה פריעה לאברהם אבינו עליו השלום. וראיתי ברבות פרשת נשא (פרשה י״א) משה מוהל ואהרן פורע ויהושע משקה וי״א יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה ע״כ ופלוגתא זו לענין המוהל. עוד ברבות סוף פרשת בא ע״ש וכבפרשת נשא איתא בשיר השירים רבה [פ״א ופ״ג] אבל לגירסא קמייתא שכתב רש״י ז״ל אינו מקשה כלום על האומר שם שלא נתנה פריעה לא״א ע״ה השתא מתני׳ טובא קמ״ל במאי דחזר ושנה מל ולא פרע דלא תימא כיון דא״א ע״ה נצטוה במילה לבדה אף שאנחנו בהל״מ נצטוינו אף בפריעה מ״מ כי מל ולא פרע לא ליהוי כאילו לא מל לגמרי מכיון שאברהם אבינו עליו השלום מל ולא פרע עד שנתחדשה הל״מ קמ״ל דמכיון שנתחדשה ההלכה לפרוע כך היתה ההלכה דאם לא פרע שהוא כאילו לא מל לגמרי]:

פרק כ

א אין פירוש

ב **נותני מים על גבי שמרים בשביל שיצלו**. לפירוש אחר שכתב הר״ב וקולטים המים טעם היין. נ״ל דלשון שיצלו מלשון צללו כעופרת (שמות ט״ו:י׳) ובדבריהם [ב״ק צ״א א׳] צללת במים אדירים וכו׳ כלומר שהיין יהיה ננער ויפול וימשוך לתוך המים:

בסודרין ובכפיפה. בגמ׳ והוא שלא תהיה הכפיפה גבוהה וכו׳ ופי׳ הר״ב שלא יהיה אהל עראי וכ״כ רש״י והרמב״ם ספכ״ב וכתב הר״ן דא״כ אפילו במסנן בסודרין נמי נימא הכי אלא ודאי משום שינוי הוא והתם כיון דאיכא שינויא אחרינא דלא עביד גומא שפיר דמי ע״כ. ולי נראה דאה״נ דס״ל לרש״י ורמב״ם שהיו הסודרין מתוחים ונתונים ע״ג הכלי מבעוד יום. ותדע דבכפיפה על כרחך בהכי מיירי שהכפיפה נתונה בתוך הכלי מבעו״י אלא שכשנותן לתוכה השמרים מגביה אותה מקרקעית הכלי כדי שיוכל לזוב דאלת״ה אלא שבשבת נותן הכפיפה לתוך הכלי. הרי מיד שנותנו בתוך הכלי נעשה האהל קודם שיגיע עד למטה בתוך טפח הסמוך לקרקעית הכלי. אם לא שנאמר דכל עוד שעוסק בהורדת הכפיפה ואינו מניח לאו עשיית אהל עראי כלל [הוא]:

ג **שפין**. פי׳ כמו מקנחין או ממרחין. רמב״ם:

התבן. עיין מ״ש רפ״ט דב״מ בס״ד:

ד אין פירוש

ה **הקש**. עיין רפ״ט דב״מ מ״ש שם בס״ד:

כר. עיין ספ״ד ומ״ש שם בס״ד:

מכבש. פי׳ הר״ב שני לוחות וכו׳ על הבגדים המונחים בלוח התחתון ומסיים רש״י ע״י יתידות שיש עמודים [מנוקבים קבועים] בארבע הפיאות של התחתונות והעליונות מנוקבות בארבע זויותיה ועולה ויורדת בעמודים ובכל מה שהוא רוצה לכבוש מורידה ותוחב יתד בנקב העמוד ואינה יכולה לעלות [* ועיין מ״ש בס״ד בסוף פ״ד דמס׳ זבים]:

פרק כא

א **והאבן בידו**. מוקמינן בגמ׳ בתינוק שיש לו געגועין על אביו. פרש״י שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנה ואף ע״ג דלאו סכנת נפש גמורה היא אלא סכנת חולי ע״כ. והקשו בתוספות אמאי לא אמרינן דנשדייה לאבן מידו כדלקמן בסמוך גבי כלכלה וי״ל אם ישליכו מידו יצעק התינוק ויבכה. וא״ת תבטל אבן אגב תינוק כדלקמן בסמוך דבטל אגב פירות ואמאי בעינן שיש לו געגועים וי״ל דאינו צריך כל כך טלטול התינוק ע״כ:

והאבן בתוכה. כתב הר״ב והוא שיהיו פירות בסל ע״כ. וכתב הב״י דמשמע ואפילו במניחה מדעת שרי מפני שנעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר והביא ראיה לדבריו. ועיין בפי׳ המשנה דלקמן גבי מעות שעל הכר. וכתב עוד הר״ב אבל אם היו בו פירות כגון אגוזים ושקדים מנער את הפירות והן נופלין כלומר הפירות והאבן והכי איתא בגמ׳ ולשדינהו לפירי ונשדי לאבן ונינקטינהו. ופירש״י ילקטם מעל הארץ בידיו ויחזירם לכלכלה ויטלטלם

ע״כ. ומ״ש הר״ב עוד ומתני׳ איירי כגון שנפחת מצדי הכלכלה וכו׳ נמשך לפי׳ הרמב״ם שהצריך כל הג׳ תנאים ביחד. ודבריו תמוהים הן. דמכיון שהאבן נעשה דופן לכלכלה מה צריך עוד לשום תנאי אחר. והכי איתא בגמ׳ ולנעורינהו נעורי אלא אמר רב חייא בר אשי אמר רב הכא בכלכלה פחותה עסקינן דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה משמע ודאי דהדר ביה ומוקים אותה אפי׳ בפירות דלא מיטנפן הואיל והאבן נעשית דופן לכלכלה. ומצאתי בב״י סימן ש״ט שכתב על פי׳ הרמב״ם שבמשנה וז״ל נראה שהיה מפרש דאוקימתא דרב על מאי דאוקי בפירות המיטנפים היא הא לאו הכי אסור לטלטלם ואי אפשר לומר כן דמאחר שהאבן סותם הנקב הרי היא כדופן הכלכלה ואפי׳ אין בה פירות כלל מותר לטלטלם כדין אבן שבקרויה (בפ׳ י״ז מ״ו) וכבר חזר בו בחיבורו וכתב בפרק כ״ה כלכלה שהיתה נקובה וסתם נקב שלה באבן מותר לטלטלה שהרי האבן נעשית כדופן עכ״ל הב״י. והוי יודע דבחבורו כתב עוד היתה הכלכלה מלאה פירות והאבן בתוך הפירות אם היו הפירות רטובין כגון ענבים ותותים נוטל אותה כמות שהיא שאם ינער הפירות יטנפו בעפר ובמקום הפסד לא גזרו ע״כ. וכ״כ בטור והשיגו הראב״ד דלגי׳ הגמ׳ בטלה אוקימתא קמייתא וכתב המגיד דנראה שבגי׳ הרמב״ם לא היה ולנעורינהו נעורי גם לא גר׳ אלא אמר וכו׳ וה״ג רב חייא בר אשי בשם רב אמר כו׳ והשתא הן שתי אוקימתות ושתיהן אמת. ואם הר״ב לכך נתכוין היה לו לכתוב א״נ מתניתין איירי כו׳. וכתב הב״י דמשמע בגמ׳ דהא דבעינן שיהיו פירות המיטנפים ואם הם פירות שאינם מיטנפים אסור לטלטל הכלכלה דוקא כשהוא צריך לפירות או לכלכלה דאז כשינערנה במקומה יכול ליטול הפירות או הכלכלה אבל אם צריך למקום הכלכלה מטלטלה כמות שהיא וכדין אבן שעל פי החבית דבמשנה דלקמן ע״כ. [* ועיין עוד מ״ש בס״ד במשנה דלקמן]:

ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה. מוקים לה נמי בגמ׳ בפירות דמיטנפי דלא אפשר לשדינהו ולמשקל. וה״מ לצורך גופו כלומר שאינו צריך אלא לתרומה טהורה ולא למקום הכלכלה הלכך כל היכא דמצי למשקל לתרומה טהורה לא שרי ליה טפי אבל אם הוא צריך למקום הכלכלה מטלטל אותה והא דמוקים נמי בגמ׳ בדצריך לגופו דדוקא כשהתרומה טהורה למטה. דאי טהורה למעלה שקיל לה לטהורה ושביק לה לטמאה כבר כתבו התוספות דמיירי כשמונחים הטהורה והטמאה כל אחת בפני עצמה בסלים קטנים ואותם סלים מונחים בתוך כלי אחד גדול. אבל במונחים זו ע״ג זו בלא שום כלי אין חילוק כי היכי דברישא דמתני׳ באבן שבכלכלה המלאה פירות לא מחלקים בגמ׳ בין האבן למעלה בין למטה:

רבי יהודה אומר אף מעלין כו׳. כתב הר״ב וכשעלה בק״א התרומה עצמה [שנפלה] עולה. כלומר איהו ס״ל הכי. ועיין במשנה ה׳ פ״ה דתרומות:

ב **מטה על צדה והיא נופלת.** הנך תרי אוקימתות שכתב הר״ב בסמוך גבי מעות שעל הכר שייכי נמי הכא דהא דלא אמרן אלא כששכח איתמר בגמ׳ בדין דחבית ובדין דכר בתרווייהו. והא דכשהוא צריך לכר וכו׳ אע״ג דבגמ׳ אכר איתמר מ״מ הה״נ בחבית כדאיתא בטור ס״ס ש״ט:

מעות שעל הכר כו׳. כתבו התוס׳ לא תקשי תרתי מתניתין למה לי דה״א אבן ודאי שרי בשכח שנראה טפי ככסוי החביות אבל מעות שעל גבי הכר אפילו בשכח ה״א דאסור:

לשלשת. פירש הר״ב [רוק] או רעי או צואה. כן לשון הר״ן אבל ברש״י השמיט או רעי [א) וברש״י כ״י איתא] אך המגיד פכ״ב הביא לשון רש״י כהרב רבינו נסים:

מקנחה. כתב הר״ב ולא יתן עליה מים כו׳ ובגד שרייתו במים זהו כבוסו. ועיין פרק דלקמן משנה ה׳ מה שכתבתי שם בס״ד:

ג **[*מעבירין מלפני השלחן.** והר״ב העתיק מעל השלחן וכן הוא בפירוש רש״י וכן ברי״ף והרא״ש]:

פרק כב

א **מזון ג׳ סעודות.** עיין בפרק ט״ז משנה ב׳ ואומר לאחרים כו׳ עיין שם מ״ג:

[* אין סוחטין כו׳. מ״ש הר״ב הלכה כרבי יהודה הכי מוכח הסוגיא ומ״ש הלכה כר״א כ״כ הרי״ף בשם גאון]:

ב אין פירוש

ג **שובר אדם חבית.** כתב הר״ב מפני שהוא מקלקל וז״ל רש״י דאין במקלקל שום איסור שבת ע״כ וזה תימה דבמשנה ג׳ פרק י״ג דתנן כל המקלקלים פטורים לא תני דמותרין (אבל) [צ״ל אלא] פטורין דהיינו פטורין אבל אסורין. דכל פטור שבת פטור אבל אסור [* בר מתלת] כדאיתא בגמ׳ סוף פרק י״ג ומפני כן הר״ב בסוף אותו פרק דתנן פטור והוא חד מהני תלת פירש בו פטור ומותר וכן פירש הר״ב בהדיא במשנה ג׳ פ״ג דעירובין דבמקלקל יש בו שבות ומצאתי שהר״ן הקשה על רש״י וכתב אלא היינו טעמא דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור הכא משום צורך שבת שרי לכתחלה ע״כ ועיין במשנה ב׳ פ״ק דביצה כיוצא בזה בשם התוס׳. וכתב עוד הר״ן דהכא דשרי דוקא בכלי קטן דלא שייך ביה בנין וסתירה אבל בכלי גדול לא כדאיתא בפ״ג דעירובין משנה ג׳ עיין שם. וכלי גדול יראה מדברי הב״י כל שמחזיק ארבעים סאה עיין במסכת אהלות רפ״ח ובמסכת כלים רפט״ו.

והרא״ש מוקי למתני׳ דהכא בחבית שנשברה ודבק שבריה בזפת וכן הוא בתוספות וכן מסיק בטור:

חוששני לו מחטאת. לשון הר״ב אם מירח כו׳. הואיל ואם מירח חייב הלכך חושש אני שמא מירח. ולא שחש[ש] ונסתפק באם מירח אי חייב אי לא דאין נראה דרבי יהודה לאפלוגי את״ק אתא. ולשון רש״י שמא מירח כו׳ וכן לשון הר״ן:

ד **ואת המים היפים ברעים**. לשון רש״י כלי מלא מים יפים לתוך מקוה מים רעים:

מהלך בהן ואין חושש. כתב הר״ב שמא יחשדו אותו שכבסן נראה לפי שראה בפי׳ רש״י והרמב״ם בפי׳ אבל לא כנגד העם שכתבו שמא יחשדוהו שכבסן הלכך מפרש ה״נ טעמא דקמ״ל דלא חייש להך חשדא ומיהו אכתי קשה מאי שנא ממשנה דלקמן דלא יביא בידו האלונטית שנסתפג בי׳ משום שמא יסחוט ה״נ ניחוש שמא יסחוט והרמב״ם בחבורו פכ״ב כתב מהלך בהן ואין חוששין שמא יסחוט וכ״כ הטור סוף סימן ש״א וכן לשון הכל בו בב״י. וצריכין אנו לחלק ולומר שלא רצו חז״ל להצריכו להסיר בגדיו מעליו משום חששא דשמא יסחוט כי גדול כבוד הבריות ואפילו בגד אחד מבגדיו אל ישנה מפני כן משא״כ באלונטיות דלקמן שאינן לשום מלבוש אלא מביאם בידו גזרו בהן שלא יביאם שמא יסחוט:

ה **הרוחץ במי מערה ובמי טבריא**. מוקמינן בגמ׳ דמי מערה דומיא דמי טבריא מה מי טבריא חמין אף מי מערה חמין ולהכי קתני הרוחץ דיעבד דלכתחלה לא ירחוץ בחמין אבל במי טבריא רוחץ אפילו לכתחלה ולא תני לה הכא אלא לגלויי אמי מערה דחמין ננהו [א) יש שהגיהו: והיינו [טעמא דחמי טבריא [מגולין וחמי מערה מקורין. והוא עפ״י סגנון לשון התוס׳ (ק״ט ע״א) ד״ה רוחצין אבל אין צורך לזה כי סגנונו דהרי תפס התוי״ט ע״ש וכן הוא בד׳ פרג וקראקא.] והיינו חמי טבריא דמערה ומשום דמקורין ואיכא למיחש לזיעה להכי אסרו וזהו דעת הרי״ף והרמב״ם גם לשון רש״י נראה כן שכתב מי מקוה [מקורה] שהוא חם ואין חומו יוצא כו׳. אבל הר״ן בשם רבי׳ יונה והרמב״ן [כתב] דמי מערה דמוקים לה בחמין. חמי האור נינהו שהוחמו מערב שבת אבל חמי טבריא שרו בין ברחיצה בין בזיעה. וכן דעת התוס׳ והרא״ש דמי מערה שהוחמו באור הן:

ונסתפג. כתב [* הר״ב וקנח. ולשון נסתפג מלשון מטפחת הספוג דמשנה ג׳ פרק ט׳ דכלאים. וכתב] הר״ן הא דקתני ונסתפג דמשמע דיעבד לאו דוקא. דאפי׳ לכתחלה מסתפג כדקתני סיפא אבל עשרה בני אדם מסתפגים כו׳ ולא משמע דאיכא פלוגתא בין אדם אחד לי׳ בני אדם אלא לענין הבאה. והביא עוד ראיה לדבריו וכתב עוד דלא גזרינן משום שמא יבא לידי סחיטה שכיון שכל הרוחצין מסתפגים אם אתה אוסר עליו להסתפג אף אתה אוסרו ברחיצה וא״א שאין הדבר עומד כדאיתא בפ׳ כירה ע״כ. ועיין מ״ש לקמן בסמוך. וא״ת והיאך שרינן להסתפג בבגד הא תנן בפ׳ דלעיל מ״ב היתה עליו לשלשת מקנחה. ופי׳ בו הר״ב דלא יתן עליה מים משום דבגד שרייתו זהו כיבוסו וכן הוא לשון רש״י. ומיהו התם כתב הר״ן וז״ל ובגד המטונף שרייתו זהו כיבוסו והראיה מדאמרינן בפ׳ ואלו קשרים גבי היה מהלך בשבת ופגע באמת המים היכי ליעבד [ליעבר. זמנין] מיתווסן מאניה מיא ואתי לידי סחיטה ומדאיצטריך למימר דאתי לידי סחיטה ולא אמרינן דשריי׳ גופה אסורה משום שרייתו במים זהו כיבוסו ש״מ דדוקא בבגד מטונף הוא דאמרינן הכי אבל בשאינו מטונף לא. כך ראיתי בספר התרומה. ע״כ:

לא יביאם בידו. שאם נתיר לו להביאם יש לחוש שיסחוט כדי להביאו והוא יבש אבל כשנאמר לו כי אין דרך להוציא זה הבגד שנסתפג בו ממקום רחיצתו יניחו שם ולא יחוש לו בין שיהיה יבש או שרוי כ״כ הרמב״ם בפירושו. ועיין מה שכתבתי לעיל בסמוך:

ו **אבל לא מתעמלין**. פירש הר״ב לשפשף בכח וכן פי׳ רש״י ונראה דטעמא כמו שפירשו בלא מתגרדין דהוי כעובדא דחול ויש להרמב״ם פירוש אחר ובחיבורו פרק כ״א מבואר יותר וז״ל שם איזה הוא מתעמל זה שדורסין על גופו בכח עד שייגע ויזיע או שיהלך עד שייגע ויזיע שאסור ליגע את עצמו עד שיזיע בשבת מפני שהיא רפואה ע״כ:

[* אין יורדין לקורדימא. והר״ב העתיק לפולימא וכן הוא בסדר המשנה שבירושלמי אבל בכל השאר הנוסחאות שראיתי הגי׳ לקורדימא וכן העתיק רש״י ופי׳ שם הנהר וגירסת הרמב״ם נמי כן הוא ופי׳ בור המים ויש בו חמימות לפי שהמים מכונסים בו והנכנס לשם יזיע והזיעה ביום שבת אסורה ע״כ]:

אין עושין אפיקטויזין. כתב הר״ב ודוקא לשתות משקה כו׳. הכי איתא בגמ׳ ופי׳ רש״י דדמי לרפואה וגזרו משום סחיטת סמנין:

פרק כג

א **וכן האשה מחברתה ככרות**. בגמ׳ אמרינן אפי׳ תימא מתניתין כהלל דמשנה ט׳ פ״ה דב״מ דס״ל דאף בחול אסור להלוות ככר בככר עד שתעשנה דמים שמא יוקרו חטין ונמצאו באות לידי רבית דהכא באתרא דקיץ דמיה ולפיכך אתי נמי שפיר דאיצטריך למתני הך דוכן האשה כו׳. לאשמעינן דאפילו להלל כי קיץ דמיה שרי ואי נימא דהך דקאמרינן בגמ׳ אפילו תימא כהלל דחוי בעלמא הוא ושינויא דחיקא דצריך למוקי׳ למתני׳ דוקא באתרא

דקיץ דמיה. ועיקרא דמילתא דמתני׳ בכל אתר ואתר מיירי אפילו בדלא קיץ דמיה. ואשמעינן דדוקא בשבת אסורה לומר הלויני הא בחול שרי ש״ד טפי דהשתא אשמעינן טובא דסתם דלא כהלל. ואע״ג דבהלואת יין ושמן איכא נמי למשמע אי כהלל אי דלא כהלל דהא טעמא דשמא יוקרו שייך ביין ושמן כמו בחיטין מ״מ הואיל ודברי הלל בככרות נשנו הילכך לאשמעינן אי כהלל אי דלא כהלל שנה נמי בככרות ומש״ה נמי בגמ׳ כי דייק בשבת הוא דאסור אבל בחול ש״ד לא דייק אריש אלא אהך דככרות משום דבככרות נשנה הא דהלל:

שחל להיות בשבת. ולא נזכר מע״ש לקנות. רש״י ור״ן:

ונוטל את פסחו. כתב הר״ב דחובות שקבוע להן זמן יכולין להקדיש בשבת. לאפוקי חובות שאין קבוע להן זמן דתנן במ״ב פרק ה׳ דביצה דאין מקדישין ביו״ט קל וחומר בשבת. גמ׳:

ב **אבל לא מן הכתב**. כתב הר״ב גזירה שמא ימחוק. פי׳ רש״י שמא ימחוק מן האורחים שיראה שלא הכין כל צרכן ויתחרט ויצוה לשמש שלא לקרותם:

ומפיס. כתב הר״ב מטיל גורל. שכן הוא בתרגום משלי (א׳) גורלך תפיל בתוכינו פייסך תרמא בינתנא ונ״ל שענינו כלשון להתחנן לו דאסתר (ד׳) שתירגמו לפייסא ליה. שעל ידי הגורל מתפייסין ומתרצים זה לזה לפי שהשוו המדות ואין קנאה ומחלוקת: עם בניו ועם בני ביתו. כתב הר״ב אבל עם אחר לא כו׳ דבני חבורה כו׳ עוברים משום מדה כו׳. כולהו מתניתין במ״ו וח׳ פ״ג דביצה ומסקי׳ בתוספות דהכא דה״פ כלומר קרובים לבא לידי כך שיעברו משום מדה שעל ידי שמקפידים זה לזה ורגילים ליקח במדה זה מזה גם ביו״ט יעשו כך וכו׳ וכן במשקל ומנין יבואו לידי משקל ומנין מפני קפידתן ומשום לווין ופורעין דלשון הלואה אסור כדלעיל והם שמקפידים יזכירו לשון הלואה ולפי שיאמר [השואל] אם אזכיר לשון שאלה משמעה דהדרא בעינה לכך אומר לשון הלואה:

ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה. וכתב הר״ב דבבניו ובני ביתו אפילו מנה גדולה כו׳ נמי שרי משום דכיון דהכל של בעל הבית ליכא קפידא כלל. ומ״ש אבל עם אחר כו׳ ואז הוא דביו״ט אסור טעמא כתב הרמב״ם בחבורו בפכ״ב מפני שהוא כמקח וממכר ומ״ה אסר שם הפסה ומשחק בקוביא. וז״ש הר״ב ביו״ט ואנן בשבת איירינן. אף ע״ג דדין שבת ויו״ט שוין בזה. מ״מ מכילתין דשבת היא והל״ל בשבת. אלא נקט ליה סירכא דלישנא דרב יהודה אמר רב בגמ׳ בהך דלעיל בסמוך בבני חבורה המקפידים כו׳ ומשום לווין ופורעין ביו״ט וטעמא דכולהו דינין דנקט משום מדה וכו׳ גבי יו״ט במס׳ ביצה פ״ג הן שנוין כמ״ש כבר לעיל:

קוביא. ל׳ הרמב״ם שם נופל על כל מיני שחוק שיוסכם עליו שיקח אדם ממון חבירו בהסכמת אותו השחוק כמו הפספסין והנ״ר דישי״ר וזולתן מן הדומים להם ע״כ. ודומה לי שהפספסין הוא מה שקוראין ברע״ט שפי״ל שע״י פסים וחתיכות מעצים שוחקים. והנ״ר דישי״ר ל׳ לע״ז על השחוק שבל״א שא״ך צואע״ל [א] שאך צואע״ל שאך שפיעל]:

חלשים. לשון הרמב״ם מין מן הגורלות והוא שיקבצו דברים שלא ידמה אחד מהם לחבירו כמנין האנשים ויפרוש כל א׳ מאותן האנשים דבר אחד מאותן הדברים ואותן החפצים לעצמו ויתנו אותן לאיש א׳ נכרי שיבא במקרה וישים אותן החפצים חפץ א׳ על כל מנה ומנה ממנות הקדשים ונוטל כל אחד ואחד מנתו לפי גורלו:

על הקדשים ביו״ט. הר״ן כ׳ בשם הרמב״ם פ״ד מהל׳ יו״ט שהטעם כדי לחבב את המצוה ובסיפא אבל לא על המנות כתב וז״ל ושל חול קדשים של אתמול כיון דהוה אפשר למעבד מאתמול ע״כ. ולכאורה דברי הר״ן בסיפא סמוכין גם על דברי הרמב״ם שמפרש לדבריו בה׳ יו״ט שמ״ש וז״ל אין מטילים חלשים [על המנות אבל מטילים חלשים] על בשר הקדשים ביו״ט כדי לחבב המצוה ע״כ שזה שכתב בשר הקדשים ביו״ט שר״ל השחוטין ביו״ט ולאפוקי דאתמול והיינו מנות שכתב ברישא וזהו ג״כ פי׳ רש״י והר״ב במתני׳ אבל הראב״ד לא הבין לדבריו כן. גם המגיד לא פירשו כן אלא דבכל קדשים אפילו דאתמול מתיר ביו״ט משום חבוב מצוה דהואיל ומצוה יש מה לי דאתמול מה לי דהיום ומנות ר״ל של חולין. וכן מבואר בלשונו שבפי׳ המשנה שפירש בהדיא אבל לא על המנות ר״ל מנות של חולין שאין מטילין חלשים עליהם ביו״ט ע״כ. ונ״ל דלפירוש רש״י והר״ב ועמהם הסכים הראב״ד וכדברי הר״ן בסיפא דבשל אתמול איירינן לאו טעמא דרישא משום חבוב מצוה כדכתב הרמב״ם דלאותו טעם בכל קדשים אפילו דאתמול שרי וכדפסק הוא לפי טעמו הזה. אבל הטעם הוא שהתירו חז״ל לכהנים להפיס ביו״ט על הקדשים יראה לי מהא דאיתא בגמ׳ מאי אבל לא על המנות אמר רבי יעקב ברה דבת יעקב אבל לא על המנות של חול ביו״ט פשיטא מ״ד הואיל וכתיב (הושע ד׳:ד׳) ועמך כמריבי כהן אפילו מנות דחול נמי [כי היכי דלא לינצו] קמ״ל. והשתא בקדשים דביו״ט התירו להם להפיס הואיל ובעלי מריבה הם כי היכי דלא לינצו אבל קדשים דאתמול שהיה אפשר להם להפיס מאתמול לא התירו:

ג **לא ישכור אדם פועלים בשבת**. לשון הר״ב דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר. וכתיב לעיל מיניה אם תשיב משבת רגליך וגו׳ מעשות דרכיך ממצוא וגו׳:

ולא יאמר אדם לחבירו כו'. כתב הר"ב לדיוקא אתא כו' דאי לגופה פשינוא מ"ש הוא ומ"ש חבירו כדאיתא בגמ'. ופרש"י דהא ישראל כמותו הוא ולא מצי לאוגרינהו והשולחו עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול ומקשים בתוס' ונימא דחבירו היינו דא"ל שכור לי פועלים למחר ותירצו דא"כ מאי איריא חבירו אפי' הוא נמי לא מצי למימר אשכור פועלים למחר:

אין מחשיכין וכו'. שהרי נמצא הלוכו בשבת לעשות חפציו. ל' הרמב"ם בפכ"ד מה"ש:

כלל אמר אבא שאול כו'. כתב הר"ב דההחשכה של מצוה שריא כדתנא דבי מנשה דף ק"ן ע"א משדכין על התינוקות וכו' אמר קרא ממצוא חפצך ודבר דבר חפציך אסור חפצי שמים מותרין. ועיין משנה ב' פ"ה דביצה:

ד **לא יספוד בהן ישראל**. כתב הר"ב משום דמוכחא מלתא שבשביל ישראל הובאו. ומסיים רש"י דאין דרך להביא חלילין אלא בשביל מת ע"כ. והר"ב לא פירש עד אימתי לא יספוד בהן נראה שדעתו דלא כרש"י שכתב עולמית אלא כתוס' והר"ן וכל הפוסקים דבכדי שיבואו והיינו דתנן אלא א"כ באו ממקום קרוב. ומסתמא כי באו ממקום קרוב יש בו שיעור זה קודם שיספיד שאין מספידין מיד משתחשך כ"כ הר"ן והמגיד פ"ו מה"ש עיין לקמן בסמוך בשם התוס'. וכתב עוד הר"ן דמ"ש בין חלילין לארון וקבר ותירץ דארון וקבר במקום פרהסיא הן מן הסתם ואוושא מלתא טובא וגנאי הוא למת אבל חלילין מסתמא בצינעא מובאים ואין הכי נמי דארון וקבר שנעשה בצינעא דשרי בכדי שיעשו וחלילין שהובאו בפרהסיא אסורין עולמית אלא דמשנתנו דברה בהווה להא כדאיתא ולהא כדאיתא. ויש לי ראיה מגמרא אלא שלרש"י אותה הגמרא מתפרשת בענין אחר כמ"ש לקמן בס"ד [בד"ה עשו] ולפיכך יש לבעלי התוס' תירוץ אחר בקושיא זו שאמרו דחלילין אין מביאין אותן לשם אדם אחד אלא לשם כמה בני אדם ע"כ. כלומר משא"כ ארון וקבר. ואילו היו החלילין ידועים שהובאו לאותו אדם אה"נ דאסורים עולמית:

אלא אם כן באו ממקום קרוב. כתב הר"ב אלא אם כן נודע לנו בבירור וכו' כרב דאמר הכי בגמרא וכגירסא קמייתא דרש"י דגריס תניא כוותיה דרב ועיין במשנה ו' פ"ב דמכשירין. ומ"ש הר"ב בתוך התחום כ"כ רש"י. והקשו בתוספות דמאי מהני שבאו ממקום קרוב הלא הביאם דרך רה"ר ומה לי ארון וקבר שנעשה בשבת ומה לי חלילין שהובאו דרך רה"ר וי"ל דהביא ממקום קרוב לא מהני כ"כ הבאתו ע"כ. וכבר ראית ממ"ש לעיל בשם הר"ן דאה"נ דאפי' באו מתוך התחום שצריך להמתין עד כדי שיביאו מר"ה ממקום שבאו וכן נראין דברי הרמב"ם בפרק ו' מה"ש והטור כתב כן בהדיא בס"ס שכ"ה:

עשו לו ארון כו' יקבר בו ישראל. מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשה ולרש"י טעמא כדאיתא בגמ' דמוקים בעומד באסרטיא פירש"י שאין דרך ישראל ליקבר שם דודאי לא נעשה בשביל ישראל וארון מוקי במוטל על קברו של נכרי באסרטיא. ולהרמב"ם והר"ן דמפרשים דהך אוקימתא דגמ' אסיפא קאי דלא יקבר עולמית משא"כ בחלילין משום דמיירי באסרטיא כלומר שדרך הקבר להיות באסרטיא מפורסמת והוי אוושא מלתא טובא כו' וכמ"ש לעיל בשם הר"ן. נראה דהכא דקאמר יקבר מיד מיירי דהדבר ידוע שעשה לו לעצמו ואין צריך הוכחה מתוך המעשה אלא שיהיה נודע שעשאו לעצמו:

ה **סכין ומדיחין כו'**. ז"ש הר"ב ופוקקים כו' לישנא דברייתא בגמ' הוא:

ובלבד שלא יזיז בו אבר. מטעם מוקצה כדפי' הר"ב. וא"ת דבפרק מפנין מ"ב דדוחין לתרנגולת אבל לא מטלטלין ואמאי דוחין שנמצא שמטלטל מקצתו והכא אסרינן אפילו לזוז מקצתו. זה הקשה הר"ן לעיל וכתב שנראה לו דלעיל משום צעב"ח נגעו ודוקא בשצריכין לכך אבל בשאין צריכין לכך לא. ע"כ:

הכר. עיין מה שאכתוב סוף פ"י דמקואות [מ"ב] בס"ד:

שימתין. פי' הר"ב שלא יסריח וכו' וכפרש"י. וכתב הערוך שמלת ימתין בכאן ענינו שיתלחלח כמו בגמ' ר"פ לא יחפור מתונא קשה לכותל ויש עוד במשנה ה' פ"ט דטהרות ומ"ב פ"ו דמכשירין:

סומכין אותה בספסל. ועיין בפי' מ"ז פי"ו:

בארוכות המטה. בכ"ף גרסינן במ"ח פרק קמא דסוכה והם הלוחות שבצדדי המטה שהם ארוכין. ועיין מ"ש שם:

אין מעמצין. כמו עוצם עיניו (ישעיהו ל"ג:ט"ו). והרי במקרא עצמו [מצינו] מלות הפוכות כמו כבש כשב. וז"ש הרמב"ם עצימת העינים וסתימתם:

פרק כד

א **נותן כיסו לנכרי**. [* פירש הר"ב מבעוד יום וכן פירש"י ויש להקשות דלקמן מפרש הר"ב וכשמניח כיסו על החמור משתחשך והלא אינו יכול לעשות כן ועל רש"י קשיא נמי קושיא זו שכן איתא בסוגיא הא דהר"ב דלקמן וכן הקשה הרא"ש על פירש"י ועוד הקשה דמה צריך לטעם דנכרי אי

אתה מצווה כו׳ הא ב״ה מתירין מבעוד יום על ידי קציצת שכר. ומסיק דאה״נ דהכא משתחשך מיירי וכתב ב״י סימן רס״ו דאע״פ שהמעות מוקצין הם במקום פסידא לא גזרו]. ומ״ש הר״ב דאי לא שריית ליה אתי לאתויי ד׳ אמות ברה״ר ולהכי אי לית ליה לא נכרי ולא חמור עשו חז״ל עוד תקנה אחרת שמוליכו בעצמו [פחות] פחות מד׳ אמות אלא שחכמי המשנה לא רצו לגלותה לאותה תקנה מפני כבוד אלהים הסתר דבר (משלי כ״ה:ב׳) דלמא אתי לאתויי ד׳ אמות ברה״ר ועיין במשנה ב׳ פרק בתרא דעירובין:

מניחו על החמור. מ״ש הר״ב כשרוצה הבהמה לעמוד נוטלו מעליה פי׳ קודם שתעמוד דלא תעשה הנחה כמ״ש הרמב״ם בפירושו. וכתב עוד דכשיגיע לפתח ביתו יטלנו מעליו כשהוא מהלך ויזרקנו לתוך ביתו כלאחר יד כדי שלא יהא מכניס מרשות הרבים לרה״י כדאיתא בגמרא. וכתבו התוספות דה״ה באינך תקנות שצריך שיעשה כן כשיגיע לביתו:

ב **מתירין פקיעי עמיר.** ל׳ הר״ב שאגדן וכן לשון רש״י ואגד אין בו קשר האסור להתיר בשבת ואע״פ שבטור סי׳ שכ״ד לא דקדק וכתב שקושרין. ממילא ודאי משמע שר״ל בקשר המותר להתירו:

ולא את החרובין. כתב הר״ן בגמ׳ דחרובין דקתני דומיא דשחת דרכיכא אף חרובין דרכיכי ומש״ה אין מחתכין דמטרח באוכל לא טרחינן:

ג **אין אובסין כו׳.** זה לשון הרמב״ם ספכ״א מה״ש אין מאכילין בהמה חיה ועוף׳ כדרך שהוא מאכיל בחול שמא יבוא לידי כתישת קטניות או לידי לישת קמח וכיוצא בו:

מלעיטין. לשון הלעיטני נא (בראשית כ״ה:ל׳). הרמב״ם:

ד **מחתכין את הדלועים.** פירש הר״ב התלושים וכן פרש״י ומסיק בבית יוסף דהיינו התלושין מאתמול דמחובר כיון דלא לקטן מבעוד יום אקצינהו מדעתיה ומודה ביה ר״ש. וכתבו התוס׳ בפרק קמא דחולין דף י״ד דקמשמע לן דמשוי אוכלא שרי ולא תני לה בהדי פקיעי עמיר ואינך משום דמילי דחתוך תני בהדי הדדי ע״כ. [* וכ״כ הרא״ש בפירקין]. ול״נ דאיצטריך למתני בהדי נבילה לאשמעינן דנבלה דומיא דדלועין כו׳ כמו שכתבתי בסמוך בס״ד:

ואת הנבלה. ה״נ מפרש בגמ׳ [שבת קנ״ה:] דנבלה דומיא דדלועים מה דלועים דאשוני אף נבלה דאשוני והיכי משכחת [לה] בבשר פילי א״נ בגורייתא זוטרתא. פירש רש״י כלבים דקאמר בגורייתא זוטרי דכל נבלה קשה להם:

לכלבים. כתב הר״ב אע״ג דבין השמשות היתה עומדת לאדם ולא לבהמה. וכ״כ רש״י. ותמיהה דהא אף לאדם לא קיימא בין השמשות לשחוט מספק שבת. ומיהו בגמ׳ פסחים פרק מקום שנהגו ופ״ק דביצה קאמר תלמודא מהך משנה דלרבי יהודה מוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה ופירשו בתוספות דמוכן לאדם היינו שעומדת לאכילת אדם ולא הקצוה שלא יהנה בה אדם אלא שאסורה מחמת איסור באותו שבת. והלכך אי לאו דאמרינן מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים הוי שרי ליתן לכלבים משום דלכלבים ראויה אפילו חיים כגון עופות וכיוצא בהן. ובהו ליכא מוקצה מחמת איסור ואמאי קאמר ר׳ יהודה אם לא נתנבלה כו׳ אלא משום דמוכן כו׳ כ״כ בפסחים דף נ״ו וכן מבואר בלשון הר״ב בדברי ר״י. והוי יודע דאע״ג דלקמן במ״ה פ״ג דביצה כתב הר״ב וה״מ שהיתה מסוכנת מאתמול דדעתיה עילויה אין ללמוד מהתם להכא. דהתם גבי יום טוב דקיימא לן כרבי יהודה במוקצה ביו״ט כמו שאכתוב בס״ד במ״ג פ״ד ממסכת ביצה. הילכך בעינן שתהא מסוכנת. אבל בשבת דקיי״ל כר״ש כמו שכתב הר״ב ספ״ג לא בעינן מסוכנת הכי מסיק הבית יוסף אליבא דכל הפוסקים מלבד הטור שכתב בפירוש בסי׳ תקי״ח בהלכות יו״ט דאפי׳ לר׳ שמעון בעינן שתהא מסוכנת ותמה עליו הב״י בסי׳ שכ״ד:

ה **ונשאלין לחכם.** לפי שהנדר המותר ע״י חכם צריך חקירה על החרטה אם היא מעיקרא ועל הפתח אם פותחין בה הילכך תני נשאלין שהחכם שואל בהם וכיוצא באלה אבל הפרה דלאשה הניחו כל׳ הכתוב (במדבר ל׳:י״ג) הפר יפר שא״צ שאלה:

ופוקקים את המאור. כתב רש״י וכן הר״ן כרבנן דאמרי פוקקין פקק החלון בפרק י״ז משנה ז׳ וכתבו התוס׳ שם דכלי נמי אע״ג דלא מבטל ליה כמו פקק מ״מ מבטל יותר מסדין וכן הוא בגמרא. דהתם. ותמהני על הרמב״ם דמפרש דהכא כולי עלמא מודו משום דכלי לא מבטל ליה. ודברי הר״ב כרש״י. שכתב שפוקקין בלוח או בשאר כל דבר ועי׳ מ״ש בס״ד במשנה י״א בפ׳ בתרא דעירובין:

ומודדין את המטלית. פירש הר״ב דפחותה מג׳ על ג׳ לא מיטמאה ולא מטמאה. פי׳ אם היתה מתחלה שלש על שלש ונטמאת כשנפחתה שוב אינה מטמאה כדתנן במשנה ח׳ פרק כ״ז דכלים:

שפקקו את המאור בטפיח. זה שכתב הר״ב בזה הלשון פקקו את החלון הפתוח לבית שהטומאה בתוכו. פירושו הפתוח כנגד הבית שהטומאה בתוכו. ולכך נתנו הטפיח גבו מול השביל כדי שלא יקבל טומאה מהמת שבבית שכנגדו שהטומאה יוצאה ממנו ומתפשטת תחת הגיגית עד לטפיח [* ומשו״ה

לא פירש שפקקו החלון של הבית שהמת בתוכו דמסתמא אותו שחושש פן יתטמא הוא שפוקק ולא אותו שכבר טמא דמאי איכפת ליה]:

לידע אם יש בגיגית פותח טפח. פירש הר״ב ואין שם אהל כו׳ שהטומאה יוצאת מן השביל דרך הסדק וכו׳. וצ״ל שבשני צדי הסדק לא היה ברוחב שום אחד מהן טפח. דאי לאו הכי. אכתי איכא אהל טפח המביא הטומאה לבית שני. ולהרמב״ם פירוש אחר שמפרש ששני בתים סמוכים היו. ובכותל המפרדת היה חלון ובאותו חלון גיגית. פי׳ שמשית רוצה לומר זכוכית שעושין בזמנינו בכל החלונות והיתה שבירה בשמשית זה. וקשרו כו׳. לידע אם יש פותח טפח. ומביא הטומאה לבית השני. ובפקיקה לא הזכיר למאי עבדי ואפשר דמעשה בפני עצמו הוא ואפשר נמי כפירוש הר״ב שמתחלה פקקו. ואחר כך הוצרכו לאותו פקק ונטלוהו ומדדו וכו׳. ועיין עוד לקמן מזה:

ומודדין. זה שכתב הר״ב והמדידה תהיה של מצוה כו׳ בגמ׳. וכתבו התוס׳ דבפקיקה לא בעינן של מצוה. כלומר דשל מצוה לא מעלה ולא מוריד בפקיקה. דדוקא מדידה שאינה איסור כל כך אלא משום דהוי כעובדא דחול מהני של מצוה. אבל פקיקה דמשום תוספת אהל דדמי לבנין ליכא למשרי משום מצוה. כך נראה דבריהם בס״פ כל הכלים. ומה״ט בקשירה נמי לא בעינן דמצוה. כן נראה לכאורה לדעת התוספות ומדברי הר״ב שלא התנה דמצוה אלא במדידה לחוד. ואין נראה כן ממשנה י״ג פרק בתרא דעירובין. ובפירוש הרמב״ם התנה כמו כן בקשירה שתהא של מצוה. וכן בחיבורו פרק עשירי וכ״כ הטור בסי׳ שי״ז ולפי זה קשיא מ״ש פקיקה שלא התנה בו שיהא של מצוה לא בפירושו ולא בחיבורו פרק כ״ב. גם הטור בסי׳ שי״ג ובגמ׳ לא אתמר בהדיא שתהא של מצוה אלא במדידה. והתוס׳ שכתבו בפקיקה דלא בעינן. היינו לתרץ אמאי לא דתי התם בסוף פרק כל הכלים. דפקיקה דמצוה שאני. אבל לעולם י״ל דסבירא להו דקשירה נמי בעינן דמצוה כדאיתא בהדיא במי״ג בפרק בתרא דעירובין וצריך טעם לחלק בין קשירה לפקיקה ואפשר לומר דקשירה אע״ג דאינו של קיימא מ״מ למראית עין אינו ניכר כל כך בין של קיימא לאינו של קיימא. ולפיכך מצריכין להיות דוקא דמצוה אבל פקיקה שניכר לכל שאינו תוספת בנין ממש. אין צריך שתהא לשם מצוה. ומכל מקום הואיל ויש בו צד חשש איסור דאורייתא בתוספת בנין משום הכי לא מעלה נמי לגביה. אי הוה דמצוה. כמו שכתבו התוספות. כללו של דבר מדידה שאינה אלא כעובדא דחול שייך גבה לומר הואיל ושל מצוה הוא שרי. ופקיקה שיש בה משום בנין. לא שייך לומר גבה דמשום מצוה נתיר. אלא שאם נתיר יש להתיר אף בלא מצוה. וקשירה דלא ניכר בו בין של קיימא לאינו של קיימא ואיכא למראית עין מלאכה דאורייתא לא התירוה אלא דוקא במצוה. ולהרמב״ם יש לי עוד טעם אחר דמצריך מצוה בקשירה כמו במדידה והיינו משום דלהרמב״ם בפירוש המשנה נראה דהך דקתני שפקקו את המאור אינו ענין כלל לטומאת המת אלא שני מעשיות היו האחד שפקקו את המאור והשני שקשרו ומדדו ואלו השנים קשירה ומדידה היו מפני המת שהיה בבית אחד שלא יטמא בית שני הסמוך לו שהרי הוא לא ביאר הפקיקה בזה המעשה ומעתה דבגמ׳ קאמר מדידה דוקא דמצוה סבירא ליה להרמב״ם והטור דהוא הדין קשירה דהוה גבי המדידה מה שאין כן הפקיקה דלא הוי גבה אלא עובדא אחרינא אלא בגמ׳ נראה דפקקו המאור הוה ג״כ בזה המעשה עצמו דקאמר וגיגית סדוקה כו׳ ופקקו כו׳ ואולי גירסא אחרת היתה לו בגמ׳ [* ועיין מה שכתבתי במשנה ב׳ פרק י״ח דכלים]:

סליק לה מסכת שבת